O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI OLIY VA O'RTA MAXSUS TA'LIM VAZIRLIGI

NIZOMIY NOMIDAGI TOSHKENT DAVLAT PEDAGOGIK UNIVERSITETI

G.M.Sharipova, D.F.Asamova, Z.L.Xodjayeva

MUSIQA O'QITISH NAZARIYASI METODIKASI VA MAKTAB REPERTUARI

Oliy va o'rta maxsus o'quv yurtlari talabalari uchun o'quv qo'llanma

Ta'lim yo'nalishi 5111100

TOSHKENT-2014

Respublika Ta'lim Markazi qoshidagi "Musiqa madaniyati va san'at" yo'nalishi ilmiy-metodik kengashning 2013-yil 30 avgust 3-sonli yig'ilishida muhokama qilindi va nashrga tavsiya etildi.

Pedagogika Oliy o'quv yurtlarining san'at fakulteti Musiqiy ta'lim yo'nalishi 51111000 va pedagogika kolejlari uchun o'quv qo'llanma.

TAQRIZCHILAR:

G.G'aniyeva – Respublika Ta'lim Markazi bosh metodisti.
D.Karimova – Nizomiy nomidagi Toshkent Davlat Pedagogika Universiteti dotsenti.
G'.Najmetdinov – Qo'qon Davlat Pedagogika Instituti dotsenti, p.f.n.

MUALLIFLAR:

G.Sharipova – Nizomiy nomidagi Toshkent Davlat Pedagogika Universiteti dotsenti.
D.Asamova – Yunus Rajabiy nomidagi Toshkent Pedagogika kolleji o'qituvchisi.
Z.Xodjayeva – Z. Bobur nomidagi Andijon Davlat Universiteti o'qituvchisi

Ushbu o'quv qo'llanma oliy va o'rta ta'lim talabalari uchun mo'ljallangan bo'lib bo'lajak musiqa o'qituvhcilari egallashi lozim bo'lgan minimum talablar, ko'nikma va malakalar tavsiya etilgan.

O'quv qo'llanma mazmunida ta'lim sohasidagi olib borilayotgan islohotlar, amaliy, laboratoriya, seminar mashg'ulotlar, mustaqil ish mavzulari, talabalarning ijodiy faolligini oshirish uchun yangicha yondashuvlarni hisobga olib tuzilgan.

KIRISH

Mazkur "Musiqa o'qitish metodikasi nazariyasi va maktab repertuari" nomli o'quv qo'llanma DTS dasturida ko'rsatilgan me'yor va talablar asosida yaratilgan. Ushbu o'quv qo'llanmaning asosiy maqsadi Oliy va O'rta maxsus o'quv yurtlari talabalarini umumta'lim maktablarida musiqa madaniyati darslarini va sinfdan tashqari musiqa tarbiyasi ishlarini, metodik jixatdan to'g'ri tashkil etib, DTS dasturi asosida mazmunli qilib olib borishga qaratilgan. Respublikamizda "Ta'lim to'g'risida"gi Qonun va "Kadrlar tayyorlash milliy dasturi"ning barcha bosqichlarini amalga oshirish maqsadida ushbu o'quv qo'llanma qayta ko'rib chiqildi va takomillashtirildi. Yangi adabiyotlar ish tarjibalari va fan yangiliklari bilan boyitildi. O'quv qo'llanma Oliy va o'rta maxsus o'quv yurtlari talabalari uchun mo'ljallangan bo'lib, unda bo'lg'usi musiqa o'qituvchilari egallashi lozim bo'lgan bilim ko'nikma va malakalar mazmunan belgilab berilgan. Ta'lim sohasida olib borilayotgan islohotlar, yangicha ijodiy yondoshuvlar, bo'lajak musiqa o'qituvchilariga kasbiy faoliyatlarini puxta o'rganishlari uchun ko'maklashadi.

Ushbu o'quv qo'llanma musiqa ta'limii yo'nalishi bo'yicha bo'lajak musiqa o'qituvchilari uchun yaratilgan.

I BOB
MUSIQA O‘QITISH METODIKASI NAZARIYASI VA MAKTAB REPERTUARI FANINING NAZARIY ASOSLARI

1.1. Musiqa o‘qitish metodikasi nazariyasi va maktab repertuari kursining maqsad va vazifalari.

Reja:

1. Musiqa o‘qitish metodikasi, nazariyasi va maktab repertuari fanining pedogogik fan sifatidagi ahamiyati.
2. Musiqa o‘qitish metodikasi, nazariyasi va maktab repertuari fanini kelib chiqish tarixi.
3. Musiqa o‘qitish metodikasi, nazariyasi va maktab repertuari kursini asosiy maqsad va vazifalari.
4. Musiqa o‘qitish metodikasi, nazariyasi va maktab repertuari fanini boshqa fanlar bilan aloqasi.

Mustaqilligimizning poydevorini mustahkamlashda O‘zbekistonning buyuk davlatga aylanishida ta’lim-tarbiya ishlarini to‘g‘ri yo‘lga qo‘yilishi dolzarb vazifalardan biri bo‘lib hisoblanadi. Chunki ilm-fan, madaniyat va ma’naviyat har qanday mamlakat va xalqni yuksaklikka ko‘taradi, uning taraqqiyotini ta’minlaydi, kelajagini oldindan ko‘rsatib beradi.

“Musiqa o‘qitish metodikasi, nazariyasi va maktab repertuari” fani pedagogika fani sifatida, tajribada sinalgan ishlarni barcha qismlarini umumlashtirib, amaliyotda samarali natijalar bergan musiqa o‘qitish metodlarini taqdim etadi.

Metodika asosan, pedagogika, psixologiya, estetika va san’atshunoslikning tadqiqot natijalariga asoslanadi. U musiqa o‘qitishning qonun-qoidalarini ta’riflab, kelajakda yosh avlodga ta’lim-tarbiya berishda qo‘llanadigan zamonaviy texnologiyalar va metodlarni belgilab beradi. Metodika fani, ta’lim-tarbiya jarayonida o‘qituvchining o‘quvchilar bilan ishlash uslublari mazmunini anglatadi.

“Musiqa o‘qitish metodikasi, nazariyasi va maktab repertuari” fani birdaniga shakllangan fan emas, balki o‘z tarixiy, tarqqiyot yo‘liga ega bo‘lgan fan. O‘zbekistonda, metodika fani shakllanishiga buyuk mutafakkirlar, olimlar, ilg‘or tajribali o‘qituvchilar, metodistlar, mahalliy olimlarning tadqiqot ishlari, izlanishlari, tajriba-sinov ishlari, risolalari, fikrlari, o‘quv dasturlari va darsliklarini yaratib o‘z hissalarini qo‘shganlar.

“Musiqa o‘qitish metodikasi, nazariyasi va maktab repertuari” kursining fan sifatida **maqsadi** talabalarni bo‘lajak musiqa o‘qituvchisi amaliy faoliyatiga tayyorlash, ularni metodik bilim va mahorat bilan qurollantirish. Bu maqsadga erishish uchun amaliy mashg‘ulotlar mobaynida uzoq ijodiy mehnat talab etiladi. Ma’lumki maktabda o‘quvchilarning yosh psixologik fiziologik xususiyatlariga qarab, musiqa o‘qitish nazariyasi va metodikasi qo‘llanadi. Bu yerda ta’lim usuli, o‘quv materiallarining (o‘quv reja, dastur) ta’lim tamoyillari, o‘quv tarbiyaviy ishlarning maqsad va vazifalari muhim ahamiyat kasb etadi.

“Metodika” so‘zi grekcha so‘z bo‘lib, “tadqiqot yo‘li”, “bilish usuli” degan ma’noni anglatadi. Musiqa o‘qitish metodlari deganda, maktab o‘quvchilarining bilim, ko‘nikma va malakalarini tarkib toptirishda qo‘llagan ish uslublari tushiniladi. “Musiqa o‘qitish metodikasi va maktab repertuari” kursining asosiy **vazifalari** quyidagilardan iborat:

– ta’lim tizimida shaxs madaniyati to‘g‘risida tasavvurga ega bo‘lish;

– ta’lim sohasida olib borilayotgan islohotlar, zamonaviy o‘qituvchiga qo‘yilayotgan talablarni o‘rganish;

– dars ishlanmalarini tayyorlashda zamonaviy texnologiyalardan foydalanish;

– metodik ishlanmalar, ko'rgazmali qurollar, tarqatma materiallar tayyorlash, kompyuter, slayd, disklar, magnit tasmalardan foydalana bilish,

– har bir sinfni yoshiga mos ravishda musiqa o'qitish metodlari va usullarini tanlab qo'llash;

– kelajak avlodning musiqiy madaniyati va ma'naviyatini musiqa vositasi orqali shakllantirish;

– sinfdan va maktabdan tashqari musiqiy tarbiyani shakllantirish va uni tashkil etish uslublarini o'rganish;

– pedagogik amaliyotda tajriba sinov ishlarini o'tkazish;

– taniqli kompozitor, shoirlar, ijodkorlar bilan uchrashuvlar o'tkazish, tanlovlarda ishtirok etib, o'quvchilarni nafosat tarbiyasini shakllantirish;

– xorijiy mamlakatlar ta'lim tizimini o'rganish;

– o'qituvchi va talaba o'rtasida hamkorlik faoliyatini tashkil etish;

– berilgan topshiriqlarni o'z vaqtida bajarib, amaliy mashg'ulotlar, seminarlarga puxta tayyorlanish;

– tavsiya etilgan adabiyotlar bilan mustaqil ishlash;

– talabalarni mustaqil fikrlash, izlanish, tahlil qilish, xulosa chiqarishga o'rgatish;

– talabalarni mustaqil ish jarayonida ijodiy faolligini oshirish;

– amaliy mashg'ulotlar ma'ruzalarni mantiqiy davomi bo'lib, talabalar ma'ruzalar kursida o'zlashtirgan bilimlarini mustahkamlashga o'rgatish.

"Musiqa o'qitish metodikasi, nazariyasi va maktab repertuari" fani umumkasbiy fan hisoblanib, pedagogika, psixolgiya, maktab repertuari praktikumi, nutq madaniyati, musiqa tarixi, yakka kuylash, dirijyorlik, musiqa asbobi, solfedjio, xor musiqa nazariyasi, bolalar adabiyoti, pedagogik mahorat, ona tili, adabiyot, tabiat kabi fanlar bilan chambarchas bog'liq. Ushbu musiqiy nazariy fanlar, bo'lajak, o'qituvchilarga musiqa san'atini bolalarga samarali yetkazish yo'llarini, ularga hayotning musiqiy obrazlarda aks etishini va musiqa ifoda vositalarini amalda qo'llashga yordam beradi. Bu fanlar bir biri bilan chambarchas bog'liq bo'lib, o'quvchilarni ma'naviy-axloqiy tarbiyasini shakllanishiga, musiqiy fanlarni puxta egallashiga ko'mak beradi. Bu esa bo'lajak o'qituvchilarni, musiqiy san'at sirlarini o'quvchilarga samarali yetkazish yo'llarini o'rgatadi.

Mavzuni mustahkamlash uchun savollar:

1. Mustaqilligimiz poydevorini mustahkamlashda ilm-fan qanday ahamiyatga ega?
2. "Musiqa o'qitish metodikasi, nazariyasi va maktab repertuari" fani pedagogik fan sifatida maqsadi qanday?
3. Fanni kelib chiqish tarixi qanday?
4. "Musiqa o'qitish metodikasi, nazariyasi va maktab repertuari" fani qaysi fanlar bilan bog'langan va uni maqsadi nima?
5. "Metodika" so'zi qanday ma'noni anglatadi va uning asosiy maqsadi nima?
6. "Musiqa o'qitish metodikasi, nazariyasi va maktab repurtuari" fanining vazifalari nimadan iborat?

Tayanch tushunchalar:

Ohangdoshlik – bir necha tovushlarning bir yo'lga solib qo'yilishi.
Cholg'uchi – musiqachi, sozanda cholg'u asboblada ijro etuvchi.
Prinsip – tamoyil.
Musiqa nazariyasi – musiqiy asar tahlili, ijrochiligini o'rgatuvhci fan.

1.2. SHAXS KAMOLOTINI RIVOJLANTIRISHDA MUSIQA TARBIYASINING ROLI.

Reja:

1. Musiqaning madaniy hayotimizda tutgan o'rni.
2. Shaxsning shakllanishida musiqaning ahamiyati.
3. Musiqa o'qituvchisining ma'naviy axloqiy qiyofasi va unga qo'yilgan zamonaviy talablar.
4. Sharq mutafakkirlarini musiqa san'atini rivojlantirish haqidagi fikrlari.

Musiqa madaniy hayotimizda keng o'rin tutgan, inson shaxsiyatini rivojlantirishda muhim ahamiyat kasb etadigan san'at turidir. Har bir insonni ma'naviy shakllanishida oilani, maktabni, jamiyatni ahamiyati katta. Chunki insonni insoniylik xususiyatlari jamiyatda tarkib topadi. Yosh avlodni kamolot sari yetaklashda tarbiyani ko'plab omillari qatori musiqa tarbiyasi alohida o'rin tutadi. Musiqa tarbiyasi nafosat tarbiyasining asosiy va murakkab qirralaridan biri bo'lib, insonni atrofdagi go'zal narsalarni to'g'ri idrok etishga va qadrlashga o'rgatadi. Musiqa inson ruhiyatiga kuchli ta'sir ko'rsatish imkoniyatiga ega bo'lib, uni nafosat olamiga olib kirish va axloqiy g'oyaviy tarbiyalashni muhim vositasidir. Musiqa insonni yuksak did bilan qurollantiradi va unga ma'naviy ozuqa beradi.

Maktabda musiqa o'qitishning asosiy **maqsadi** o'quvchilarda musiqa madaniyatini shakllantirish ularni zamon talabiga javob bera oladigan barkamol inson qilib voyaga yetkazish. Maktabda musiqa darslarini o'qitishning asosiy vazifalari quyidagtlardan iborat:

– o'quvchilarni musiqa san'atiga bo'lgan qiziqishi va mehr-muhabbatini oshirish;

– musiqiy faoliyatlar jarayonida o'quvchilarni musiqiy qobiliyatlari musiqiy o'quvi, ovozi, diqqat-e'tibori va ijodkorlik his-tuyg'ularini o'stirish;

– musiqiy asarlarni badiiy-g'oyaviy mazmuni vositasida axloqiy estetik ruhda tarbiyalash;

– musiqa darslarida o'quvchilarni kasb-hunarga yo'naltirish, mehnatga muhabbat, Vatanga muhabbat, kattalarga hurmat tuyg'ularini shakllantirish.

Mazkur maqsad va vazifalarni amalga oshirish o'qituvchining kasbiy va pedagogik mahoratlariga bog'liq. Har qanday san'atkor ham, maktabda musiqa madaniyati darslarini olib borolmaydi. Buning uchun musiqa o'qituvchisi pedagogika, psixologiya, bolalar fiziologiyasi, musiqa o'qitish va metodikasi hamda o'z musiqiy kasbiy fanlarini puxta o'zlashtirgan bo'lishi kerak.

Musiqa o'qituvchisi o'z kasbiga va bolalarga mehr qo'ygan, yuksak madaniyatli, keng dunyoqarashga ega bo'lgan shxs bo'lishi lozim.

Donishmand xalqimiz azaldan kuy va qo'shiqni bola qalbiga tez yo'l topa olishi, uning ruhiyatga ijobiy ta'sir ko'rsatishi, yaxshi xulq va odob, mehr oqibat, sabr-toqat, kattalarga hurmat fazilatlarini musiqa orqali tarkib topishini azaldan anglab yetgan. Oilada farzandni qo'shiq aytishga, soz chalishga o'rgatish ota-ona orzusi hisoblangan. Bola musiqa bilan ona allasi orqali tanishib, musiqadan umrbod ozuqa oladi. Chunki bola hali yurishni, so'zlashni bilmay turib, musiqani eshitib, turli qo'l harakatlari bilan musiqaga munosabatini bildiradi. Shuning uchun azaldan har bir oilada musiqa cholg'u asboblaridan dutor, doira, rubob saqlash urf-odat bo'lib qolgan. Musiqadan ozuqa olish uchun esa, inson sof qalb egasi, yuksak ma'naviyatli, go'zallikni his eta oladigan inson bo'lishi kerak. "Har qanday jamiyatning kelajagi yoshlar ekan, kelajagi buyuk davlatni barpo etilishi, ularni qanday tarbiya olishiga bog'liq. Chunki ma'naviy jihatdan qudratli davlat, ijtimoiy jihatdan kuchli bo'ladi"[1]. deb takitlaydi o'z asarlarida yurtboshimiz I.A.Karimov.

---

[1] I.A. Karimov "Yuksak ma'naviyat yengilmas kuch", – T.: "Ma'naviyat nashriyoti", 2008-yil.

Xalqimiz kelajagi mustaqil O'zbekistonning istiqboli ko'p jixatdan o'qituvchiga uning dunyoqarashiga, tayyorgarligi, fidoyiligiga, yosh avlodni o'qitish va tarbiyalash ishiga bo'lgan munosabatiga bog'liq. Bo'lajak musiqa o'qituvchilarining kasbiy tayyorgarligini kuchaytirish, ixtisoslarga doir fanlarni o'qitish va pedagogik mahoratni egallash, nazariy bilimlarni amaliyotda qo'llashga o'rgatish bugungi kun talabidir. Uzluksiz pedagogik ta'lim tizimini amalga oshirilishi munosabati bilan o'qituvchilarni malakasini oshirish va ularni qayta tayyorlash ishlari diqqat markazidadir.

O'qituvchilik kasbi sharafli, lekin juda murakkab kasbdir, o'qituvchi musiqa nazariyasini egallashi bilan birga, bolalarni sevishi, pedagogik amaliyotni ham o'tgan bo'lishi kerak. Chunki, maktab hayotidagi pedagogik jarayon juda xilma-xildir. Bu esa musiqa o'qituvchisidan puxta bilim, amaliy tayyorgarlikni, yuksak pedagogik mahorat va ijodkorlikni talab etadi.

Bo'lajak musiqa o'qituvchisi kiyinish madaniyati va nutq madaniyatiga ega bo'lishi kerak. U o'qituvchilik kasbini va bolalarni yaxshi ko'rishi hamda ularni barkamol inson sifatida kamol topishiga ko'maklashishi, har bir darsni o'quvchilarni hayot tajribasiga bog'lagan holda olib borishi, hilma-hil metodlar, innovatsion texnologiyalar, ko'rgazmali qurollar, kompyutnr slayd, tarqatma materiallaridan foydalanishi kerak. O'z kasbiy mutaxassisligini puxta egallagan bo'lishi, bolalar ovoziga o'zining ovozini moslab kuylay olishi, ijrochilik mahoratiga ega bo'lishi, sinfdan tashqari to'g'araklarga o'quvchilarni jalb etish bilan turli tanlovlarda, tadbirlarda o'quvchilar faol ishtirok etishi kerak. O'qituvchi har bir darsini senariy muallifi, artisti, ijrochisi hamda rejissyori bo'lishi bilan birga zamon bilan hamnafas qadam tashlashi muhim ahamiyat kasb etadi. O'qituvchilik kasbini egallash uchun albatta kasbiy qobiliyatlar bilan birga jismoniy va ruhiy sog'lom bo'lishi darkor.

"Biz sog'lom avlodni tarbiyalab, voyaga yetkazishimiz kerak" deb ta'kidlaydi Yurtboshimiz I.A.Karimov[1]. Sog'lom kishi deganda faqat jismoniy sog'lomlikni emas, balki sog'lom ruhiy xislatlarni, sharqona axloq odob va umumbashariy g'oyalar ruhida kamol topgan insonni tushunamiz"

Buyuk pedagog A.Avloniy shunday degan edilar "Tarbiya qiluvchilar tabib kabidirlar, tabib hastani badanidagi kasallikka davo qilgani kabi, o'qituvchi ham bolani musiqa orqali, aqliy rivojiga diqqat markaziga ta'sir etib, ularda poklik, vijdon, sadoqat, mehr, kattalarga hurmat, Vatanga muhabbat kabi tuyg'ularni tarbiyalaydi". "Tarbiya biz uchun yo hayot yo momot, yo najot-yo halokat. Yo saodat-yo falokat masalasidir" deb yozgan edi.

Buyuk mutaffakkir shoir A.Navoiy o'z asarlarida musiqa tarbiyasining qirralarini chuqur o'rganib, shunday dedi: "Musiqa jamiyat hayotining muhim negizidir. Faqat musiqagina odamning qalbiga tiniqlik, mutanosiblik va o'z-o'zidan qanot tuyg'usini olib kiradi va uni baxtiyor qiladi"

Al Forobiy fikricha: "Musiqa – nodir san'at, ezgulikka yetaklovchi kuchdir" , "Kimki ilm xikmat o'rganmoqchi bo'lsa, avvalo o'zi ma'naviy barkamollika erishmog'i lozim"- deydi Abu Rayxon Beruniy. "Har kimki hikmat o'rganman desa, yoshlikdan bolasini, ilmli va dono kishilardan saboq olsin, shundagina u komillik darajasiga yetadi"; Shunday ekan, hozirgi davrda, musiqa o'qituvchisidan mas'uliyat, fanga yangicha yondashuv uning metodologiyasini chuqur o'rganish talab etadi. Umumta'lim maktablarida esa, musiqa madaniyati darslarning asosiy maqsadi, o'quvchilarda musiqaga qiziqish uyg'otish vositasida musiqiy madaniyatini tarkib toptirish. Zero kuy va ohang ta'sirida inson ezgulikka intilish, go'zallikni asrash, ona tabiatga, ona Vatanga muhabbat his tuyg'ularini shakllantirib, ma'naviy dunyosini boyitadi.

---

[1] I.A. Karimov "Yuksak ma'naviyat yengilmas kuch", – T.: "Ma'naviyat nashriyoti", 2008-yil.

Mavzuni mustahkamlash uchun savollar:

1. Madaniy hayotimizda musiqa qanday ahamiyatga ega?
2. Barkamol insonni tarbiyalashda musiqaning maqsad va vazifalari nimadan iborat?
3. Shaxsni tarbiyalashda musiqa qanday ahamiyatga ega?
4. Maktab hayotida musiqa o'qituvchisini tutgan o'rni?
5. Musiqa o'qituvchisiga qanday zamonaviy talablar qo'yilgan?
6. Buyuk mutafkkirlarning musiqa haqida qanday fikrlarini bilasiz?

Tayanch tushunchalar:

Musiqa – turli-tuman tovushlar bilan obraz yaratib beruvchi, g'oyaviy emotsional mazmunga ega bo'lgan san'atning bir turi.

Musiqa estetikasi – musiqa san'atining mohiyati, badiiy shakllari va uslublarini o'rganadigan fan.

1.3. "TA'LIM TO'G'RISIDAGI QONUN" KADRLAR TAYYORLASH MILLIY DASTURI" VA MUSIQIY TA'LIM TIZIMIDA UZLUKSIZLIK VA UZVIYLIKNI AHAMIYATI

Reja:

1. Ta'lim to'g'risidagi Qonun maqsadi va tamoyillari.
2. "Kadrlar tayyorlash milliy dasturini" asosiy maqsadi va bosqichlar.
3. Musiqiy ta'lim tizimida uzluksizligi va uzviyligi.
4. Kadrlar tayyorlash milliy moduli.

Mustaqil Respublikamizda yosh-avlodni tarbiyalash va ularni O'zbekistonning kelajagi uchun xizmat qiladigan insonlar qilib shakllantirish bugungi kunning dolzarb vazifalaridan biridir. Yosh avlodni kelajagi ko'p jixatdan o'qituvchiga uning salohiyati kasbiy tayyorgarligiga , o'quvchilarni o'qtish va tarbiyalash ishiga bog'liq. Har tomonlama kamol topgan, hozirgi davr talabiga javob bera oladigan, o'zida ma'naviy boylikni, ahloqiy poklikni, vijdon, kattalarga hurmat, mehnatsevarlik kabi tuyg'ularni mujassamlashtirgan faol shaxsni shakllantirishda musiqa madaniyati darslarining ahamiyati katta. Musiqa madaniyat darslari o'quvchilarni ma'naviy va axloqiy madaniyatini shakllantiradi. Milliy g'urur vatanparvarlik tarbiyasini amalga oshirib, badiiy did va fikr doirasini kengaytirib, ularni barkamol inson bo'lib yetishishida takrorlanmas manbaa bo'lib xizmat qiladi. Mustaqillik yillarida O'zbekiston Respublikasida keng qamrovli va juda muhim iqtisodiy hamda siyosiy o'zgarishlar yuz berdi.

Jumladan: Boshqa sohalar singari xalq ta'limi yo'nalishida ham qator ijobiy ishlar amalga oshirildi. 1997 yil 29 avgust O'zbekiston Respublikasi Oliy majlisining II-chaqiriq IX sesiyasida "Ta'lim to'g'risidagi Qonun va Kadrlar tayyorlash milliy dasturi" qabul qilindi.

Ta'lim to'g'risidagi Qonunni **maqsadi,** fuqarorlarga ta'lim tarbiya berish, kasb hunar o'rgatishning huquqiy asosolarini belgilab berish, hamda har kimning bilim olishdan iborat konstitutsiyaviy huquqini ta'minlash. Chunki har qanday mamlakatning kuchi uning fuqarolarining ma'naviy yetukligi, intelektual salohiyatga egaligi bilan belgilanadi. Fuqarolarning ma'naviy yetukligi, intelektual salohiyati esa, ta'lim tizmining mazmuni, shaxsning har tomonlama shakllanishi uchun xizmat qiluvchi moddiy va ma'naviy shart-sharoitlarining mavjudligi, sog'lom muhit darajasi, axloqiy qarashlari va e'tiqodiga bog'liq. "Mazkur "Ta'lim to'g'risida"gi Qonun mazmunida Respublika ta'lim tizimi uning asosiy yo'nalishlari, maqsad vazifalari, ta'lim bosqichlari va ularning mohiyati kabi masalalar o'z ifodasini topgan.

Shu bois barcha o'quv predmetlari qatori musiqa fanidan ham 1998 yil 10 may Vazirlar Maxkamasining 203-son qarori bilan Davlat Ta'lim Standartlari ishlab chiqildi va 1999 yil "Sharq" nashriyotida ishlab chiqarildi.

Davlat Ta'lim Standartlari joriy etilishi milliy musiqiy merosdan to'laqonli foydalanish imkonini beradi. Bular ommaviy xalq kuy va qo'shiqlarida, xonanda va sozandalarning ijodiy faoliyatlari, maqom va shashmakom, dostonlar va bugungi zamonaviy musiqiy faoliyatida o'z aksini topgan. Yangi ta'lim mazmuni, o'quvchilarning bilim va malakalarini oshiradi, xotiralarini mustaxkamlaydi, obrazli tasavvur qilish, musiqiy did kabi hislatlarni rivojlantiradi.

Uzluksiz ta'lim tizimida faoliyat olib borish, Davlat Ta'lim Standartlari dastur asosida, turli darajalaridagi ta'lim dasturlarining izchilligi asosida ta'minlanadi va quyidagi ta'lim turlarini o'z ichiga oladi:

- maktabgacha ta'lim; (3 – 6 yoshgacha)
- umumiy o'rta ta'lim; (I – IX sinfgacha)
- o'rta maxsus, kasb –hunar ta'limi; (IX sinfdan keyin ihtiyoriy majburiy ta'lim)
- oliy ta'lim; (bakalavr, magisratura)
- oliy o'quv yurtidan keyingi ta'lim; (aspirantura, doktorantura)
- kadrlar malakasini oshirish va ularni kaytatayyorlash;
- maktabdan tashqari ta'lim. (musiqa maktablari o'quvchilar saroylari)

«Umumiy ta'lim dasturlari»: maktabgacha ta'lim, boshlang'ich ta'lim (1 – 4 sinflar), umumiy o'rta ta'lim (1 – 9 sinflar), o'rta maxsus, kasb – hunar ta'limini o'z ichiga qamrab oladi, jami (9+3) 12 yillik ta'lim.

Ta'limning asosiy tamoyillari quyidagilarga asoslanadi:

1. Ta'lim-tarbiyaning demokratik harakterga ega ekanligi.
2. Ta'limning uzluksizligi va izchilligi.
3. Umumiy va o'rta maxsus ta'limning majburiyligi.
4. Litsey yoki, kasb-hunar kollejida o'qish tanlashning ixtiyoriyligi.
5. Ta'lim tizimining dunyoviy harakterga ega bo'lishi.
6. Davlat Ta'lim Standartlari doirasida ta'lim olishning hamma uchun ochiqligi.
7. Ta'lim dasturlarini tanlashda yagona va tabaqalashtirilgan yondashuv.
8. Ta'lim tizimida davlat va nodavlat boshqaruvni bo'lishi.
9. Ta'lim tizimida Xalq ta'lim vazirligi davlat boshqaruvi organi hisoblanadi.
10. Bilimli bo'lishni va iste'dodni rag'batlantirish.

Davlat Ta'lim Standartlari mazmunida o'quvchilarni musiqiy iqtidorini rivojlantirish, musiqa san'atiga mehr va ishtiyoqini oshirish, musiqa san'atiga qiziquvchi o'quvchilarga shart-sharoit yaratib berish, ularni badiiy extiyojini qondirish, musiqa ta'lim – tarbiyasini asosiy vazifasini tashkil etadi.

O'quvchilarni musiqa san'atini o'rganishlarini, musiqani badiiy idrok etish, yakka va jamoa bo'lib qo'shiq kuylash, raqsga tushish va ijodkorlik malakalarini shakllantirish Davlat Ta'lim Standartlari dasturining asosiy maqsadi bo'lib hisoblanadi. Shuningdek, umumiy ta'lim doirasida o'quvchilar o'zlashtirishi lozim bo'lgan minimal bilim va malakalar bayon etilgan.

Davlat Ta'lim Standartlarining musiqa madaniyati fani dasturida darslarining taxminiy rejasi, yil, choraq mavzular, o'zbek xalq musiqasi namunalari, maqom va shashmaqom, mumtoz musiqa, sharq xalqlari va yevropaning mumtoz musiqalari, hamda o'zbek kompozitorlarning yangi zamonaviy asarlari kiritilgan.

Shuning uchun ham, barcha kasblar ichida o'qituvchilik kasbi sharafli va mas'uliyatli hisoblanadi. Jamiyatimizni ma'naviy yangilanishida demokratik huquqiy, davlat qurish kadrlar tayyorlash milliy dasturida asosiy masala bo'lib hisoblanadi. «Kadrlar tayyorlash

milliy dosturi»ni asosiy omillaridan biri, xalqning boy intellektual merosi va umuminsoniy qadriyatlar asosida zamonaviy madaniyat, iqtisodiyot, fan, texnika va texnologiyaning yangi yutuqlari asosida kadrlarni tayyorlash va yangi tizimini shakllantirish. «Kadrlar tayyorlash milliy dasturi»ni asosiy maqsadi. Bugungi mustaqillik sharoitida davlat, jamiyat va oila oldida javobgarlikni his eta oladigan yetuk, komil insonni tarbiyalash, ta'lim sohasini tubdan islox qilish, uni o'tmishdan qolgan mafkuraviy qarashlar va sarqitlardan to'la xalos etish, rivojlangan demokratok davlat darajasida, yuksak ma'naviy va axloqiy talablarga javob beruvchi jahon standartlariga mos kadrlar tayyorlash milliy tizimini yaratish. «Kadrlar tayyorlash milliy dasturi»da belgilangan barcha vazifalar uch bosqichda amalga oshirilishi ko'rsatib berilgan.

1 – bosqichda (1997 – 2001 yillar) pedagogak va ilmiy pedagog kadrlarni tayyorlash hamda ularni malakasini oshirishni zamon talablariga javob beradigan darajada tashkil etish hamda ta'lim oluvchilarning yuksak tayyorgarlik darajasi va ma'naviy – axloqiy saviyasining sifatiga nisbatan qo'yiladigan zarur talablarni belgilab beruvchi, davlat ta'lim standartlarini yaratish va joriy etish asosida milliy dasturni ro'yobga chiqarish va yo'nalishlariga aniqliklar kiritish.

2-bosqichda (2001-2005 yillar) majburiy umumiy o'rta maxcyc kasb-hunar ta'limiga, shuningdek o'quvchilarning qobiliyatlari va imkoniyatlariga qarab, tabaqalashtirilgan ta'limiga o'tish, sifat bosqichini shakllantirish.

3-bosqichida (2005 va undan keyingi yillar)- to'plangan tajribalarni umumlashtirish asosida, yanada rivojlantirish. Ta'lim jarayonini axborotlashtirish, uzluksiz ta'lim tizimini jahon axborot tarmog'iga, kompyuter axborot tarmog'i orqali ulash. Masofada o'qitishni joriy etish. Musiqa san'ati, yangi avlodni tarbiyalashda o'ziga xos manba bo'lib xizmat qiladi. Azaldan, o'zbek musiqa ta'lim – tarbiya pedagogikasi va uning mukammal uslublari ustoz va shogird an'analari misolida takomillashib borgan.

Kadrlar tayyorlash milliy modelining asosiy tarkibiy qismlari.

Kadrlar tayyorlash milliy modeli ta'lim –tarbiya jarayonini qamrab olish bilan birga, ishlab chiqarish va ijtimoiy munosabatlarni o'z ichiga oladi. Kadrlar tayyorlash milliy modeli ***shaxs, davlat va jamiyat, uzluksiz ta'lim, ishlab chiqarish*** kabi qismlarni o'zaro hamkorligi, ular o'rtasidagi o'zaro aloqadorlik asosida yuqori malakali kadrlarni tayyorlash milliy tizimini mohiyatini aks ettiruvchi loyiha hisoblanadi. Milliy modelning o'ziga xos xususiyati mustaqil ravishda to'qqiz yillik umumiy ta'lim hamda uch yillik o'rta maxsus kasb-hunar ta'limining joriy etilishi bilan belgilanadi. Bu esa, o'z navbatida umumiy ta'lim dasturidan o'rta maxsus ta'lim dasturiga o'tishga zamin yaratadi.

1.Shaxs-kadrlar tayyorlash tizimining bosh sub'ekti, ta'lim sohasidagi xizmatlarning iste'molchisi va ularni amalga oshiruvchisidir.

Shaxs uzluksiz ta'lim jarayonida dunyoviy ilmiy bilimlarini o'zlashtiradi, fan asoslarini puxta egallaydi, ishlab chiqarish sohalari bilan tanishadi, o'zida ijtimoiy, ma'naviy-axloqiy sifatlarni tarbiyalab raqobatga chidamli, malakali kadr bo'lib shakllanadi.[1]

2. Davlatvajamiyat–ta'lim va kadrlar tayyorlash tizimining faoliyatinitartibga solish va nazorat qilishn iamalga oshiruvchi kadrlarn itayyorlashva ularni qabul qilib olishning kafillaridir. Shaxs kamoloti nafaqat o'zi uchun, balki davlat va jamiyat taraqqiyoti, ravnaqi uchun ham muhim amiyaga egadir. Binobarin, fuqarolari yuksak ma'naviyatga ega bo'lgan jamiyat har tomonlama taraqqiy eta oladi. Shaxs va davlat (jamiyat) o'rtasidagi aloqa ikki tomonlama xususiyatga ega. Shu bois har qanday davlat (jamiyat) o'z fuqarolarining yashashi, mehnat qilishi, iqtidori va salohiyati uchun yetarli darajada shart-sharoitlar yaratib beradi.

[1] Kadrlartayyorlashmilliydasturi (oliyta'limme'yoriyxujjatlarto'plami-ToshkentSharqmatbaaaksiyadorlikkompaniyasi-Boshtaxririyati 2001 yil 30-31betlar)

3. Uzluksiz ta'lim – malakali raqobatbardosh kadrlar tayyorlashning asosi bo'lib, ta'limning barcha turlarini davlat ta'lim standartlarini, kadrlar tayyorlash tuzilmasi va uning faoliyat ko'rsatish muhitini o'z ichiga oladi. Uzluksiz ta'lim kadrlar tayyorlash tizimining asosi, O'zbekiston Respublikasining ijtimoiy-iqtisodiy taraqqiyotini ta'minlovchi, shaxs, jamiyat va davlatning iqtisodiy va madaniy ehtiyojlarin qondiruvchi yuqori malakali raqobatbardosh kadrlarning tayyorlash uchun zarur shart-sharoitlar yaratadi.

4. Fan yuqori malakali mutaxassislar tayyorlovchi va ulardan foydalanuvchi ilg'or pedagogik va axborot texnologiyalarni ishlab chiqaruvchi "Kadrlar tayyorlash milliy tizimi"da tabiat va jamiyat taraqqiyoti qonuniyatlari to'g'risidagi yangi fundomental va amaliy bilimlardan foydalanish. Yuqori malakali ilimni va ilmiy pedagog kadrlar tarkibini shakllantirish.

5. Ishlabchiqarish – kadrlarga bo'lgan ijtimoiy extiyojni, shuningdek, ularning tayyorgarlik sifati va saviyasiga nisbatan qo'yiladigan talablarni belgilovchi asosiy buyurtmachi, kadrlar tayyorlash tizimini moliyaviy va moddiy texnikaj ixatdan ta'minlash jarayonining qatnashchisidir.

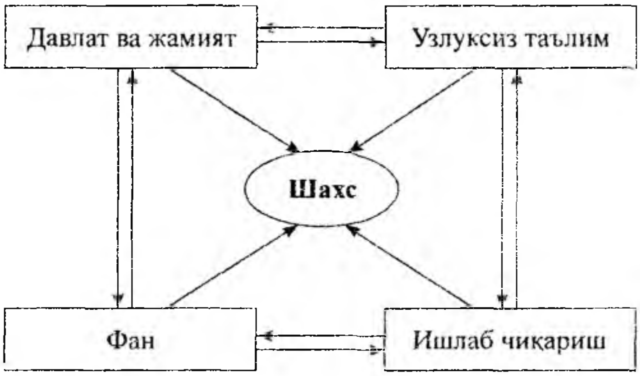

Mavzuni mustahkamlash uchun savollar:

1. "Ta'lim to'g'risida"gi Qonunning mazmuni, maqsadi?
2. Ta'limning turlari va tamoillarini aytib bering?
3. Kadrlar tayyorlash milliy dasturini maqsadi?
4. Kadrlar tayyorlash milliy davturini asosiy bosqichlari mazmunini ochib bering.
5. Davlat ta'lim standartlari mazmunini ochib bering.
6. Kadrlar tayyorlash milliy dasturini milliy modelining asosiy tarkibiy qismi nimalardan iborat?

Tayanch tushunchalar:

Oxangdoshlik – bir necha tovushlarning bir yo'lga solib kuylanishi.
CHolg'uchi – musiqachi, sozanda cholg'u asboblarda ijro etuvchi.
Printsip – tamoyil.
Musiqa tarixi – Musiqa Sa'natining paydo bo'lishidan hozirgi zamonga qadar taraqqiyoti.
Musiqa nazariyasi – musiqa tahlili, ijrochiligini o'rgatuvchi fan.

1.4. MUSIQA DARSINING UMUMDIDAKTIK TAMOYILLARI

Reja:

1. Pedagogika fani asosyda musiqa ta'limining o'qitish usullari.
2. Musiqa o'qitishning didaktik asoslari.
3. Sistematiq ilmiylik, davomiylik printsiplari.
4. Onglilik va aktivlik printsiplari.
5. Musiqa darslarida ko'rgazmalik printsipi.
6. O'quv materiallarining bolalar bilim va malakalariga mosligi bularni mustaxkamlash printsipi.

Musiqa madaniyati darslari pedagogikaning didaktik nazariyasi va printsiplari asosida tuziladi. Mazkur printsiplar o'qituvchi hamda o'quvchi tomonidan bajariladigan barcha ta'lim asoslari –dars mazmunini metodlari va darslarning tuzilishidagi asosiy talablar va uning yo'nalishlarini belgilab beradi. Musiqa madaniyati darslarining didaktik printsiplari besh turdan iborat:

1. Musiqa ta'limi va tarbiyasida sistemalilik, ilmiylik va davomiilik printsini.
2. Darsda o'quvchilarning onglilik va aktivlik printsipi.
3. Musiql madaniyati darslarida ko'rgazmalik printsipi.
4. O'quv materiallarining bolalar bilim va malakalariga mosligi printsipi.
5. Musiqa darslarida bilim va malakalarning mustaxkamligi printsipi.

Mazkur priitsiplar asosan, o'quv materiallarinrg qo'llash, musiqa darsini mazmunini va rejasini tuzish jarayonida qo'llanadi. Yuqoridagi, qayd etilgan umumdidaktik printsiplar bir – biri bilan uzviy bog'liq bo'lib, musiqa darsini davlat ta'lim standartiga muvofiq milliy xususiyatlarni hisobga olgan holda, uzluksizligini va uzviyligini asos qilib musiqa faoliyatini izchilligini ta'minlaydi.

1.Musiqa ta'limi va tarbiyasida sistemalilik, ilmiylik va davomiilik printsipi har bir darsda o'zining tuzilishi va mazmuni bilan ilmiy asosida tashkil topishi lozim. Musiqa haqidagi bilimlar doirasi, musiqa ta'limi va tarbiyasining asosiy omilidir. Unda insoniyat yaratgan musiqaga oid qoidalar, xulosalar, umumlashgan musiqaviy tajribalar o'z aksini topgan. Ularni o'zlashtirish-musiqa amaliyoti yo'lida bilimva ko'nikmalar hosil kilish demakdir. Dars jarayonida o'quv materiallarini bolalarning bilim tajribasiga mosligi. Bolalar ovozining rivojlanish qonuniyatlarini hisobga olish, nota qonuniyatlarini to'g'ri o'rgatish, bolalarning fikriy qobiliyatiga mos ravishda tahlil etish darsining ilmiylik printsiilarini tashkil etadi. Ilmiylikni, sistemaliksiz amalga oshirish qiyin. Darsning barcha o'quv faoliyati hamda keyingi darslarning o'zaro mantiliy bog'lanishi sistemalik asosini tashkil etadi. Kuylash va tishlash uchun asarlarni bilim va malakadarajasiga ko'tarib, soddadan murakkabga, noma'lumdan ma'lumga qarab o'zlashtirib borish printsiplari muayyan tartibga mos bo'lib, sistemalilik demakdir. Darsning har bir faoliyati o'z navbatida, har bir darsning mantiqiy davomi bo'lib, pedagogik maqsadllrni tobora amalga oshirishi davomiilik printsipi demakdir.

2. Darsda o'quvchilarni onglilik va aktivligi printsipi.

Mazkur printsipdidaktikaning etakchi printsiplaridandir. Chunki, bilimni o'zlashtirish o'quvchining aqiiy faoliyatiga asos bo'lgan bilish jarayoniga bog'liqdir. Musiqa idroki kishining hayotiy tajribasini boyitadi, real voqealarni badiiy his etib, bilish, fikrlash qobiliyatini ustiradi. Mazkur malaka va ko'nikmaning shakllanishi bola ongining uzoq rivojlanish jarayonini talab etadi. Buning uchun, bolaning o'quv materiallarni ongli ravishda bilib o'zlashtirishi, bilim jarayonini aktivligini vujudga keltiradi. Ma'lum musiqa asarini kuylab yoki tinglab o'zlashtirish va undan badiiy – estetik, zavqlanib, idrok etishda, bolaning eng avvalo, diqqat e'tiborini jalb eta bilish unda qiziqish uyg'ota bilish, onglilik va aktivlikni vujudga keltiradi.

Musiqani ongli idrok etish va navbatida badiiy ohang va mantikiy jixatdan xotirada turg'un saqlanishni talab etadi. Musiqa darslarida onglilik va aktivlik ayniqsa, vokal – xor malakalarini shakllantirilishi uchun zarurdir. Xor bo'lib qo'shiq kuylash, musiqa tinglash, musiqa savodi, faoliyatlarida ham, onglilik va aktivliq musiqani nazariy va amaliy jixatlarini to'g'ri bilish va o'zlashtirishni osonlashtiradi.

3. Musiqa darsida ko'rgazmalilik printsipi.

Musiqa tarbiyasida musiqaning o'zi o'ziga ko'rgazmali vositadir. Chunki, u ko'z bilan emas, balki qulok bilan idrok etiladi. Musiqa tinglashda ham, asar tahlilida ham, ohang ko'rgazma sifatida ijro etib ko'rsatiladi. o'qituvchining o'zi, nutqi, ijrosi ham asosiy ko'rgazma bo'lib xizmat qiladi. Bundan tashqari, texnik vositalar, ko'rgazmali kartochkalar, grafik yozuvlar, rasmlar, nota yozuvlari ham, musiqa darsida ko'rgazma sifatida muhim rol o'ynaydi.

4.O'quv materiallarining bolalar bilim vamalakalariga mosligi printsipi.

Mazkur printsip, dasturdan tanlab olingan o'quv materiallari va mazkur metodik materiallar asosida dars mazmunini tuzish jarayonida qo'llaniladi. Bunda har bir sinfning umumiy bilim va malaka darajasi hisobiga olinishi shart. Dastur asosida har bir sinfning bilim va malakalari hisobiga olingan holda, musiqa darsining yarim yillik kalendar –mavzuli rejasi tuziladi. Kalendar – mavzuli ish reja bir yilda ikki marta, o'quvchilarning yosh xususiyati, musiqiy o'quvi, yangi qo'shiqlar, musiqa tinglash uchun asarlar, musiqa savodidagi o'quv materiallari, dars faoliyatlariga qarab tuziladi.

5. Musiqa darslarida bilim va malakalarining mustaxkamligi.

Mazkur printsiplarini amalga oshirishining eng asosiy sharti, yuqorida bayon etilgan to'rtta printsipiga jiddiy amal qilishdan iboratdir.

Birinchidan bilim va malakalarning chuqurligi, mustaxkamligi va hayotiyligini ta'minlash lozim, ya'ni mazkur asarni va uning ijro uslubini, madaniy hayotimiz uchun zarur ekanligi haqida bolalarda ishonch hosil qilishnishi lozim.

Ikkinchidan asarlarni tanlashda quyidagilarga amal qilish kerak:

a) asarning bolalarni ma'naviy va axloqiy tarbiyasini uchun mosligi.

b) musiqa ta'limining xususiyati.

v) sinfdagi barcha bolalarni mazkur asarga qiziqtira olish va to'la o'zlashtirishga erishish.

Uchinchidan darsda olinadigan bilimlar doirasi va malakalarini amaliyotda takrorlash va mustaxkamlash. Masalan: Qo'shiklarni jumlalarga bo'lib o'rgatish va keyingi darslarda mustaxkamlab takrorlash.

To'rtinchidan musiqa darslarida har bir yangi bilim elementa dars faoliyatida to'liq o'zlashtiriladi va keyingi darslarda keng qo'llanilib, doimiy bilimga aylantiriladi.

Xulosa, qilib aytganda, pedagogikaning umumdidaktik printsiplari, musiqa madaniyati darslarida katta ahamiyatga ega bo'lib, musiqani hayot bilan bog'lashda muhim ahamiyat kasb etadri.

Mavzuni mustahkamlash uchun savollar:

1. Pedagogikani didaktik printsiplarining mohiyati nimadan iborat?
2. Umumdidaktik printsiplarining qanday turlari mavjud va ularning musiqa darslarida qo'llanilishi?
3. Musiqa darslarida sistemalilik, ilmiylik, davomiylik, prntsiplaridan qanday foydalaniladi?
4. Ko'rgazmalilik, onglilik vaaktivlik printsiplaridan usiqa darsida qanday foydalanish mumkin?
5. O'quv materiallarining bolalar bilim va malakalariga mosligi prinsipi deganda nimani tushunamiz?
6. Musiqa darslarida bilim va malakalarni mustaxkamlash prinsipi qanday qo'llaniladi?

Tayanch tushunchalar:

Oxangdoshlik – bir necha tovushlarning bir yo'lga solib kuylanishi.

CHolg'uchi – musiqachi, sozanda cholg'u asboblarda ijro etuvchi.

Printsip – tamoyil.

Musiqa tarixi – Musiqa Sa'natining paydo bo'lishidan hozirgi zamonga qadar taraqqiyoti.

Musiqa nazariyasi – musiqa tahlili, ijrochiligini o'rgatuvchi fan.

1.5. MUSIQA MADANIYATI DARSLARINING XUSUSIYATI VA STRUKTURASI.

Reja:

1. Musiqa madaniyati darslarining maqsad va ahamiyati.
2. Musiqa madaniyati darsining xususiyati va boshqa fanlardan farqi.
3. Musiqa madaniyati darsining boshqa fanlar bilan aloqasi.
4. Musiqa darsining strukturasi.
5. Musiqa darsining faoliyat turlari va ularningo'ziga xos xususiyatlari.

Dars, musiqa tarbiyasi tizimida, yetakchi omil hisoblanadi. Chunki, bolalar yalpitarzda qamrab olinadi. Musiqa bolalarni aqliy hamda axloqiy rivojlanishida katta ijobiy ta'sir ko'rsatadi. SHuning uchun musiqa darslari eng avvalo, tarbiya darsi deyiladi. Fanning nomi faqatgina musiqa o'qitish metodikasi emas, balki musiqa tarbiyasi metodikasi deyiladi. Yangi dastur mazmunida dars o'tish uchun musiqa o'qituvchisi o'zining musiqiy va nazariy bilimlarini takomillashtirishi lozim. Bugungi kunda musiqa insonni shakllanishida muhim rol o'ynaydi, uning hissiyoti va ruxiyatiga faol ta'sir ko'rsatadi. Umumta'lim maktablarining asosiy vazifalaridan biri,o'quvchilarni nafosat olamiga olib kirish va ma'naviy tarbiya berish. Bunda o'qituvchi bolalarni ma'lum bir musiqa asari bilan tanishtirib, uni ifodali, «jonli» qilib ijro etib, o'quvchilar diqqat e'tiborini asarga jalb etadi, ularning nutqini ustirish, fikrlash qobiliyatini, dunyoqarashini kengaytiradi, elyutsional his –tuyg'ularga ham faol ta'sir etadi. Musiqa darslarining mazmunida faqatgina o'zlashtirini emas, balki o'quvchilar ongini voqelikka munosabatini rivojlantirish, estetik madoniyatini tarkib toptirish va boshqa ichki his – tuyg'ularini shakllantirishnazarda tutiladi. O'qituvchining darsga ijodiy tarzda yondashishi muhim ahamiyat kasb etadi va bir qancha vazifalarni o'z oldiga maqsad qilib qo'yadi;

– musiqa tarbiyasida yangi metod va vositalar izlash;
– hayot va san'at o'rtasidagi o'zviy bog'liklikni ifodalash;

Ushbu maqsadlarni amalga oshirishda o'qituvchi jiddiy tayyorgarlik ko'rishi, o'z ustida tinmay ishlashi, ya'ni bilim saviyasini oshirishi uchun ilmiy adabiyotlar, yangi dasturlar, badiiy adabiyotlar, teatr, muzeylarga borib (tinmay) ongini oshirish yo'llarini takomillashtirib borishi zarur. Musiqa darslari olib boriladigan sinf xonaci did bilan namunali jihozlangan bo'lishi muhim rol o'ynaydi. Texnika vositalari, metodik ko'rgazmali qurollar, pianino cholru asbobi va o'zbek xalq cholru asboblari bilan jixozlangan bo'lishi, yangi dasturdan foydalanib, dars reja konspektalarini tuzib yangi texnologiyani qo'llab olib borilishi kerak. SHunday qilib, musiqa darslarining barcha faoliyatlarini maqsadi va mazmuni darsni mazmunlarini yoritib, hayot bilan bog'lab darsning hamma qismlarini bir – biri bilan uzviy olib borishini talab etiladi.

Musiqa darsi boshqa darslardan o'zining badiiyligi, qiziqarliligi va bolalarga ko'proq ijodiy zavq, emotsional tuyg'ular va obrazli kechinmalap uyg'otishi bilan ajralib turadi. SHuning

uchun musiqa darsi eng avvalo, tarbiya darsidir. Musiqa darslari quyidagi spetsifik xususiyatlari bilan boshqa darslardan farq qiladi:

1) U musiqa nazariyasi va ijrochiligiga doir turli faoliyatlardan: vokal – xor mashg'ulotlari, musiqa savodi, musiqa tinglash, bolalar cholg'u asbobida chalish, ritmik harakatlar bajarish elementlaridan iboratdir.

2) Musiqa boshqa san'at turlaridan o'zining ifoda vositalari, ya'ni «tili» (kuy, lad, dinamik belgilari, temp, alteratsiya belgilari, intervallar) bilan farq qiladi. Agar badiiy adabiyot so'z bilan tasviriy san'at ranglar bilan, paqc san'ati harakat bilan ifodalarka, musiqa esa musiqiy tovushlarda vujudga kelgan ohang vositasida ifodalanadi. Yuqoridagi san'at turlarini ko'rish va eshitish orqali idrok etsak, musiqani faqatgina diqqat bilan tinglabgina ifoda etamiz, shuning uchun ko'zi ojiz kishilardan ham yetuk musiqachilar yetishib chikqan.

3) Musiqa aniq vaqt o'lchovi bilan bog'langan san'atdir. SHuning uchun, ijro etilayogan musiqa tempiga sozlanib, uning har bir elementnыy diqqat bilan tinglamasak, asarni mukammal idrok etolmaymiz. Mumtoz asarni qayta – qayta tinglaganda, uning yangi – yangi badiiy qirralarini his etamiz.

4) Musiqa bolalarga faol emotsional ta'sir ko'rsatadi, quvontiradi hamda ijodiy kechinmalar uygotadi. Yaxshi, mazmunli, qiziqarli musiqa darslaridan bolalar xordiq chiqarib, badiiy ozuqa oladilar, quvnoq, xursand bo'lib chiqadilar. Xullas musiqa darsi o'zining faol psixologik ta'siri bilan boshqa fanlardan farq qiladi.

5) Musiqa aniq vaqt o'lchoviga ega.

Shuningdek, musiqa darsi boshqa fanlar bilan chambarchas bog'liqdir. Tasviriy san'at, adabiyot, ona tili, matematika, tarix, pedagogika, psixologiya, vokal, ritmika va boshqalar. Bular musiqa darsnii hayot bilan bog'lashga, mazmunli, qiziqarli qilib darsni olib borishga yordam beradi. Musiqa darsi o'zining aralash dars tipi bilan ham boshqa fanlardan farq qiladi.

Boshlang'ich sinflarda musiqa darsi beshta faoliyat turidan tuziladi:

1. Xor bo'lib kuylash.
2. Musiqa savodi.
3. Musiqa tinlash.
4. Musiqaga mos harakatlarni bajarish.
5. Bolalar cholg'u asboblarida jo'r bo'lishdan iborat.

Xor bo'lib kuylash

Bolalarni musiqiy o'quvini ijodiy rivojlantirishda ayniqsa, vokal –xor ishlarining ahamiyati katta. Bunda o'quvchilarni kuylashga qiziqtira olish ko'p jihatdan o'rganadigan har bir mashq yoki qo'shiq o'quvchi tomonidan chiroyli qilib kuylab berishga bog'liq. CHunki yosh bolalar bilan olib boriladigan vokal –xor ishi ko'pincha o'qituvchi ovoziga taqlid qilib kuylashga asoslanadi. SHuning uchun o'qituvchi yoqimli ovozi ustida muntazam ish olib borishi kerak. Vokal-xor ishlarini amalga oshirishda o'qituvchi ovoz sozlash, qo'shiq o'rgatish jarayonida boshlang'ich sinf o'quvchilarning ovoz diapazoni (do_1 – do_2), ishchr: diapazoni(mi_1 – fa_1 – sol_1) primar tovushlarida kuylash uchun qo'lay bo'lgan (sol_1 – lya_1), tovushlarini aniq bilishi lozim.

Musiqa madaniyati darslarida qo'shiq o'rgatish bir necha bosqich jarayonida amalga oshiriladi:

1. Bolalar diqqatini qo'shiqqa jalb qilish.
2. Qo'shiq haqida o'qituvchining kirish so'zi (qo'shiq mualliflari, asarining mazmuni, tarixiy xususiyatlari haqida qisqacha hikoya qilish).
3. Qo'shiqni tahlil qilinishi (musiqa ifoda vositalari, harakteri mazmunini suqbat yo'li bilan belgilash).

4. Qushiqni musiqiy jumlalarga bo'lib o'rgatish (to'g'ri nafas olib, jumlani oxirigacha tejab yetkazish, ijrochilik sifatlari ustida ishlash).

5. Qo'shiqni badiiy ijrosiga erishish (qo'shiq haqidagi bolalar taassurotlari yuzasidan qisqa suxbat o'tkazish ya'ni umumlashtirish).

Musiqa savodi

Musiqa madaniyati darslari jarayonida, musiqa savodi mustaqil dars faoliyatlar jarayonida musiqa asarlarini badiiy o'rganish va ijro etish ishlarini savodxonlik asosida bajarish uchun qo'llaniladi. Musiqa savodi mazmuni o'quvchilarni tobora shakllantiradi va ularni doirasini tobora kengaytirib, chuqurlashtirib boradi. SHunday qilib musiqa savodi darsining ta'limiy vazifasini bajaradi. Musiqa savodi (faoliyatining) asosiy negizi va pedagogik maqsadi, yangi dastur bo'yicha berilgan chorak mavzulari quylash va tinglashga doir asarlarini savodli tahlil qilish orqali amalga oshiriladi. Ular o'quvchilarni kundalik hayotidan olinayotgan taassurotlari va musiqiy tajribalari asosida o'rgatiladi.

Musiqa savodi quyidagi bosqichlar bo'yicha o'rgatiladi.

1. Bolalar diqqatini musiqa ifoda vositalari quy, registr, temp, ritm, dinamik belgilar o'rgatish.
2. Ovoz sozlash va qo'shiq ijro etish qoidalariga doir bilimlar, chapak va cholg'u asboblar chalish qoidalariga amal qilishga o'rgatish.
3. Musiqa ijodkorlari: «kompozitor», «ijrochi», «tinglovchi» mavzuning mazmuni va o'rganiladigan asarning mualliflari haqidagi ma'lumotlar, musiqa savodi orqali amalga oshiriladi.

Musiqa tinglash

Musiqa tinglash, musiqa madaniyati darslarining asosiy omili hisoblanadi, chunki musiqaning yangrashi ongli ravishda idrok etilib, uning harakteri, mazmuni ongli ravishda o'zlashtiriladi. O'quvchilarni hayotiy tajribalariga tayangan holda har bir musiqa asari zamirida ma'lum, his – tungu va fikr aks ettiriladi. Biz musiqa darsining qaysi faoliyatini olmaylik u avval musiqani tinglab, musiqani idrok etishdan boshlanadi va o'quvchilarning ruhiyatiga ta'sir etadi, shuning uchun musiqa tinglash darsining yetakchi faoliyati bo'lib hisoblanadi.

Darsda tinglanadigan har bir musiqiy asar, badiiy – g'oyaviy mazmuni jiqatdan choraq dars mazmuniga bog-liq bo'ladi va ilmiyliq davomiylik, izchillik tamoyillariga amal qiladi.

Musiqa tinglash bir necha bosqichlar orqali amalga oshiriladi:

1. O'quvchilar e'tiborini musiqiy asarga jalb qilish va o'qituvchining kirish so'zi.
2. O'qituvchi ijrosida yoki magnit yozuvda asarni tinglash.
3. Asarni suhbat yuli bilan musiqiy va badiiyg'oyaviy jixatdan oddiy tahlil qilish.
4. Asarni bir butunligicha qayta tinglash va asarhakida o'quvchilarni umumiy taassurotlariyuzasida yakuniy suhbat o'tkazish.

Musiqa tinglash metodlari:

1. Ko'rgazmali metoli:

– O'qituvchining jonli ijrosi, rasmlar vositalariorqali bolalar cholg'u asbobi, torli, ritmli harakatlar.

2. Amaliy metod:

– o'quvchilar musiqiy asarga qiziqishini oshirib,ularni hayotiy tajribasiga bog'lab tushuntirish vamusiqiy asarga munosabatini faollashtirish.

3. Taqqoslash metodi:

– bunda asarlarning janrlariijrochilikhususiyatlari templari, mazmunlari taqqoslanadi,musiqiy didini o'stirishga yordam beradi.

Musiqa darsini 5ta faoliyati turlari (xor bo'lib kuylash, musiqa savodi, musiqa tinglash, musiqaga mos harakatlar bajarish va bolalar cholg'u asboblarida jo'r bo'lish) uzviy bog'lab boriladi va mantikiy bir butunlikka erishish maqsadga muvofiqdir.

4. Og‘zaki metodlar:

– O‘qituvchi tinlanadigan asar mazmunini bolalar hayotiga bog‘lab yoritadi. Asar mazmuniga qarab mualliflari, kelib chiqish tarixi haqida qiziqarli xikoya qilib beradi.

Bolalar cholg‘u asboblarida jo‘r bo‘lish

Bolalar cholg‘u asboblarida jo‘r bo‘lish. Bu faoliyat turi eng qiziqarli mashg‘ulotdir, chunki bolalar cholg‘u asboblari jonli, tovushli o‘yinchoqlar sifatida har bir o‘quvchining qiziqtiradi. Bolalar cholg‘u asboblari birinchi navbatda o‘quvchilarda ijrolik elementlari orqali ijodkorlik, musiqiy o‘quv qobiliyatlarini rivojlantiradi. Musiqa madaniyati darslarida bolalar cholg‘u asboblaridan foydalanish yaxshi natijalar berish bilan birga o‘quvchilarni darsga intiluvchanligini, qiziqishini, musiqiy o‘quvini oshiradi. Musiqa darslarida qo‘llaniladigan bolalar cholg‘u asboblari ikki turga bo‘linadi. **Kuychang va kuychang bo‘lmagan** (shovqinli) cholg‘u asboblar kiradi.

1. Kuychang cholg‘u asboblarga metalafon va kselafon kiradi.

2.Kuychang bo‘lmagan cholg‘u asboblariga: doirachalar, oddiy cho‘p qoshiqlar, kichik shiqildoklar, barabanchalar, uchburchaq markassa va rumbalar kiradi.

Bolalar cholg‘u asboblarida jo‘r bo‘lish turli metodlar amalga oshiriladi;

1. Avval bolalar kuyni tinglab, chapak chalish, ritmik jo‘r bo‘lish.

2. Musiqaga ritmikjo‘r bo‘lishni aniq bajarganlar, bolalarcholg‘u asboblarida jo‘r bo‘ladigan.

3. Keyinchalikesa,passivbolalar, to‘g‘ri ijroetishga intilish maqsadida, ular ham jo‘r bo‘ladilar.

4. Bolalar cholg‘u asboblarida jo‘r bo‘lish har gal,har xil cholg‘u asboblarida bajariladi.

5. Sinfni 2 guruxga bo‘lib. 1 – gurux chapak vacholg‘uda, 2 – gurux esa ovoz usul berish (bum – ba,baka –baka –bum) bilan amalga oshirish mumkin.

6. Bolalar cholg‘u asboblarida ritmiq jo‘r bo‘lish grafik ko‘rsatilgan ritmik tuzilmalarga qarab, chalish ham o‘quvchilar ijodkorligini oshiradi, faollashtiradi, ijrochilik malakalarini va musiqiy qobiliyatlarini har tomonlama rivojlantiradi.

Musiqaga xos harakatlar bajarish.

Boshlang‘ich sinflarda ritmik harakatlarni bajarish, o‘quvchilarni jismoniy rivojlantirish uchun muhim ahamiyat kasb etadi. Boshlang‘ich sinf o‘quvchilari, ovoz apparatlari noziq diqqat e’tibori tarqoq serharakat, o‘ynqaroq xotirasi, nutqi, to‘liq rivojlanmagan bo‘lganligi sababli musiqa darsida faoliyat turlari tez – tez almashib turishi lozim. Musiqaga mos raqs, o‘yin harakatlarini bajarish, o‘quvchilarni diqqatini jamlashda, xotirasini mustaxkamlashda va jismonan o‘sishga yordam beradi. Dars davomida quyidagi harakat turlaridan foydalanish tavsiya etiladi: marsh musiqalariga qadam tashlash, yugurish, raksi elementlarini bajarish, mustaqil o‘yinlar o‘tkazish, musiqaning harakteriga mos, turli qo‘l va tanaharakatlari bilan ifodalanadi. Ma’lumki, milliy musiqamiz madaniyatida raqs muhim o‘rin tutadi va unga har bir bola qiziqadi. Har bir harakat turini o‘qituvchi oldindan belgilaydi va o‘zi uni aniq go‘zal va ifodali qilib ko‘rsatib beradi. Har bir harakatni bajarishdan oldin, unga doir musiqani mazmunini avval ongli ravishda tinglab yoki kuylab, so‘ngra harakatlar bajarish yaxshi natija beradi. Bolalar musiqali o‘yinlarga ham juda qizikadilar. Ko‘p musiqiy asarlar mazmunida o‘yin metodlaridan foydalanish mumkin. Dars jarayoni bajarilgan har bir musiqiy harakat turi, musiqali o‘yinlar, o‘quvchilarni xotirasini mustaxkamlaydi, nutqinio‘stiradi,jismoniy cog‘lom bo‘lishiga ko‘maklashadi va ularni ruxlantirib, musiqa darsiga qiziqishini oshiradi. CHunki, boshlang‘ich sinf o‘quvchilarini diqqat e’tiborini tarqoq ovoz apparatlari, kuchsiz, musiqiy o‘quv qobiliyatlari to‘la shakllanmagan, serharakat, o‘yinga moyil bo‘ladilar. Bunda darsning tuzilishi pedagogik maqsadlarga qarab darsni xoxlagan dars faoliyatidan boshlash mumkin. Bundan maqsad, o‘quvchilarni musiqaga qiziqtira olish, musiqiy qobiliyatlarini ustirish, dars faoliyatlariii bir – biri bilan chambar-

У-7714/1

chas bog'lab mazmunjixatdai mantiqiy bir butunlikka erishdir. Demak, yangi dastur mazmunida dars o'tish uchun, musiqa o'qituvchisi ijodkor bo'lishi, musiqadan zarur bilimlarga hamda ashulachilik malakalariga ega bo'lishi lozim.

Mavzuni mustahkamlash uchun savollar:

1. Musiqa darsining maqsad va vazifala nimalardan iborat?
2. Musiqa darsi qanday xususiyatlarga ega va qanday fanlar bilan 6og'liq?
3. Zamon talabi asosida musiqa. darsi qanday bo'lmog'i kerak?
4. Musiqa darsining strukturasi qanday faoliyatlardan iborat?

Tayanch tushunchalari:

«**Metodika**» – bilish, o'rganish usuli. «Xususiy metodika» – bitta fanning uslubi. «Amaliy metod» – ijodiy mehnat.

Seminar.

1. Musiqiy o'qitish nazariyasi metodikasi va maktab repertuari fanining vaziflari.
2. Shaxs kamolotini rivojlanishda musiqa tarbiyasining ahamiyati.
3. Musiqa o'qituvchisiga qo'yilgan zamonaviy talablar.
4. "Ta'lim to'g'risidagi qonun" kadrlar tayyorlash milliy dasturini maqsad va tamoyillari.
5. Musiqa darsining umumridaktik prinsplari.
6.

1.6. MUSIQA O'QITISH METODIKASINING MAQSAD VA VAZIFALARI

Reja:

1.Musiqa o'qitish metodikasining maqsad va mazmuni.
2. Musiqa o'qitish metodlarining vazifalari.
3. Musiqa o'qitishning xususiy (optimal) metodlari va ularning turlari.
4.Musiqa o'qitish metodlari va ularning turlari.

Musiqa o'qitish metodikasi, pedagogika fani sifatida tajribada sinalgan ishlarni nazariy qismlarini umulashtirib, amaliyotda samarali natijalar bergan o'qitish metodlarini takdim etadi. Metodika asosan, pedagogika, psixologiya, estetika va san'atshunoslikning tadqiqot natijalariga asoslanadi.

U, musiqa o'qitishning qonun – qoidalarini ta'riflab beradi, kelajak yosh avlodni tarbiyalashda qo'llanadigan zamonaviy metodlarni belgilaydi. Metodika, ta'lim – tarbiya jarayonida o'qituvchining o'quvchilar bilan ishlash usullarining, mazmunini anglatadi. Musiqa o'qitish metodikasi o'qituvchidan iste'dod, qobiliyatlar va ishtiyoqlar mavjud bo'lishini talab etadi, chunki, san'at pedagogikasi mashakqatli va juda mas'uliyatli sohadir,

Xozirgi kunda musiqa o'qitish metodikasi birdaniga kelib shakllangan fan emas, balki bunta qadar mazkur fanni shakllanishi ijodiy va murakkab tarakkiyot yulini bosib o'tgan. Respublikamizda musiqa o'qitish metodikasini shakllantirishda maxalliy olimlar, metodistlar, tajribali o'qituvchilarningqator izlanishlari, o'quv qo'llanmalariniig ahamiyati katta bo'ladi. Badiiy pedagogikaning metodika sohasidagi sunggi yutuqlari talabalarni pedagogika faoliyatiga

tayyorlash,ularni metodik bilim va maqoratlar bilan qurollantirish, musiqa o'qitish metodikasini bu maqsadga erishish uchun amaliy mashg'ulotlar mobaynida uzoq ijtimoiy mehnat qilish talab etiladi. Ma'lumki, maktabda o'quvchilarning yosh fiziologik xususityalarini, kunikma va malakalariga qarab, musiqa o'qitish metodikasi qo'llaniladi. Bu yerda ta'lim usuli, o'quv materiallarining (Uquv reja, dastur) ta'lim printsiplari, o'quv – tarbiyaviy ishlarning umumiy maqsad va vazifalari muhim ahamiyatga egadir. Demaq musiqa o'qitish metodikasi, o'quvchilarning musiqa san'atiga o'rgatishning mazmuni, vazifalari va metodlarini o'rgatuvchi va o'quv jarayonlarini tashkil etuvchi shakl va yullarini tadbik etuvchi fandir, «Metodika» so'zi grekcha so'z bo'lib, «tadkikot yo'li», «bilish usuli» degan ma'noni anglatadi va ta'lim – tarbiyaning alohida qismlari bo'lib hisoblanadi, ularning yig'indisimusiqa o'quv metodlari deyiladi. Musiqaning o'qitish metodlari deganda, maktab o'quvchilarning bilim, maxorat va malakalarini egallashda, ularning ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirishda va dunyoqarashini tarkib toptirishda o'qituvchilarning qo'llagan ish usullari tushuniladi.

Musiqa o'qitish metodikasi vazifalarini amalga oshirishda, musiqa o'qitishning qator metodlari bilap birgalikda, pedagogikaning amaliy yunalishini xususiy {optimal) metodlar egallab, musiqa darsida qo'llash muhim ahamiyat kasb etadi. Musiqa o'qitish metodikasi vazifalarini amalga oshirishda musiqa darsida o'qitishning (optimal) xususiy metodlaridan unumli foydalanishga bog'liq. Yetuk olimlarimizning tadkikotlarida maktab o'qituvchisining shaxsiyati va unga bo'lgan professional talablar va o'quvchilar munosabatini, xususiy metoddardan foydalanish jarayonida xal qilish lozimligini ilmiy asosda ta'riflab berganlar. Xususiy metod – biror bir fanning amaliy va ijodiy ishlarini mazmunini va mavzusini keng yoritib berish va mustaxkamlashda, o'qituvchi va o'quvchi faoliyatida o'zaro aloqadorligini va o'quvchilarni bilish jarayonida izlanishta undovchi metoddir

Xususiy (optimal) metodlar o'qitish faoliyati maqsadga qarab turtga bo'linadi:

1. Darsni musiqaviy umumlashtiruvi metodi.
2. O'tilajak darslarga oldindan «yugurib», bog'lanib o'tish va ilgari o'tilganlarga qaytish metodi.
3. Dars mazmunini emotsional dramaturgiyasi metodi.
4. Darsningpedagogik jihatdan kuzatilishi vabilimlarning baxolanish metodi.

1. **Darsning musiqaviy umumlashtirish metodi** yetakchi metodlardan biri bo'lib, o'quvchilarni musiqa idroki, mantiliy badiiy fikrlash qobiliyatini rivojlantirishga qaratilgandir:

A) o'qituvchi darsda xal qilinishi lozim bo'lgankonkret vazifalarni vujudga keltiradi;

B) o'qituvchi va o'quvchi birga hamkorlikda masalani yechadi.

B) o'quvchilar tomonidan yakuniy xulosalarchiqariladi.

2. **Oldinga «yugurib o'tish», ya'ni ilgari o'tilgan materialdan foydalanib,** o'quvchilarni yangi material o'zlashtirishga tayyorligini sinab ko'rish va bunda oldin egallagan bilimlarga suyanish uchun foydalaniladi.

3. Emotsional dramaturgiya metodi bilan darsning mantiliy yaxlitligiga erishiladi. Bunda chorak mavzusi asosida dars rejasi uchun asarlar tanlanadi. Tanlangan mavzular ham maqsadga muvofiq bo'lib, boshlanishi va yakunlanishiga bordiadir. O'qituvchi darsni ijrochilik mahorati, so'z ustaligi bilan qizikarli qilib o'tishi kerak va o'quvchilarni darsga faol qiziqtirib, darsning emotsional dramaturniyasi, ya'ni avjiga erishishi lozim. Musiqa o'qituvchisi maktabda musiqa darsidan tashqari kontsertlar, badiiy kechalar, uchrashuvlar o'tkazishni talab etadi.

4. Darsni pedagogik kuzatilishi va bilimlarni baholash maqsadga qarab bir necha turlarga bo'linadi:

A. O'quvchilarni bilish faoliyatini tashkil etuvchi va amalga oshiruvchi turi.

B. Bilim faoliyatini rag'batlantirish va tanbehlashtalablarini qo'yish.

S. O‘qish, bilish faoliyatini samaradorligini boshqarish va nazorat qilish. Baholashda shunday extiyotkor bo‘lish kerakki, o‘quvchilarni kayfiyati tushib ketmasin. Darsga, qo‘shiq kuylashga qiziqishi sunmasin. Rag‘batlantirishda esa aksincha. O‘qituvchi va o‘quvchi munosabatlari me’yordan chiqib ketmasligi kerak. Balki, rag‘batlantirish, sinfda boshqa o‘quvchilarga namuna bo‘lib xizmat qilsin va ular odobli, aqlli bo‘lishga intilsinlar.

Spunday qilib, musiqa o‘qitish metodlarini boshqa turlari ham mavjud;

1. Musiqa o‘qitishning og‘zaki metodlari.
2. Ko‘rgazma o‘qitish metodlari.
3. Amaliy o‘qitish metodlari.
4. O‘yin metodlari.
5. Taqqoslash metodlari.
6. Musiqiy o‘quvi bo‘sh bo‘lgan bolalar bilan ishlash metodi.

1. Musiqa o‘qitishning og‘zaki metodlari.

Musiqa darsida o‘qituvchining so‘z maxoratiga alohida talab qo‘yiladi. O‘qituvchi o‘zining asar haqidagi badiiy kirish so‘zi bilan o‘quvchilarni ajoyib va sehrli musiqa olamiga olib kira-di hamda qiziqarli xikoya yoki suhbat yo‘li bilan bolalar diqqatini jalb qilib, musiqani badiiy idrok etishlariga erishadi. Asosan, bu metoddan boshlang‘ich sinfda ko‘proq foydalaniladi.

Hikoya – bu o‘qituvchining musiqa asari haqida jonli, emotsional yorqin bayoni. Hikoya qiska, obrazli, jonli, qiziqarli bo‘lib, uning maqsadi o‘quvchilarni asarni badiiy idrok etishga o‘rgatish.

Suxbat – o‘qituvchi va o‘quvchilar orasidagi dialog shaklidagi faoliyatidan iborat bo‘lib, o‘quvchilarni mustaqil fikrlashga undaydi. Ularni nutqini o‘stiradi, fikriy faoliyatni kuchayti-radi, bilish qobiliyatini faollashtiradi hamda dunyoqarashini kengaytiradi.

Tushuntirish – ilmiy isbotlash metodi sifatida musiqa darsida qo‘llaniladi. Bu asosan, mu-siqa savodi faoliyatida qo‘llaniladi.

2. Ko‘rgazmali o‘qitish metodlari. Ma’lumki, musiqa harakatlanuvchi kuy va ohang to-vushlaridan iborat bo‘lgan san’atdir. Uni faqat eshitish organlari orqali tinglab, idrok etish mumkin. Ko‘rgazmali o‘qitishni esa, nota yozuvlarni, plakatlar, rasmlar, O‘qituvchining so‘zi, dirijyorlik ifodalari, raqs harakatlari, bolalar cholg‘u asboblari, musiqani jonli va aniq ijrosi, texnik vositalaridan foydalaniladi. Demak, musiqaning jonli yangrashi darsda asosiy ko‘rgazma bo‘lib xizmat qiladi.

3. Amaliy o‘qitish metodlari. Amaliy metodlar vositasida o‘quvchilar vokal – xor mal-akalari, musiqaning tuzilishi hamda ifoda vositalarini tahlil etish, uning janr va shakllarini aniqlash va nota yozuvini o‘rganish malaka va kunikmalarini shakllantirlishi uchun foi-dalaniladi. Amaliy metodlar, vokal – xor malakalarini rivojlantirishda muhim vosita bo‘lib hisoblanadi.

4. O‘yin metodi – boshlang‘ich sinflarda ko‘proqijobiy natija beradi. Yangi das-tur asosidayaratilayotgan qo‘llanma va darsliklarda o‘yin va uning elementlari keng joriy etilgan. Boshlang‘ich sinfo‘quvchilari serharakat va o‘yingga moyil bo‘ladilar.Darsda qo‘llaniladigan musiqalio‘yinlar o‘quvchilarningmusiqiy o‘quvini o‘stiradi, musiqiy qobili-yatini rivojlantiradi,xotirasini mustahkamlaydi va musiqa darsiga qiziqish o‘ygotadi.

5. Taqqoslash metodi. Musiqa darsi jarayonida kontrast, ya’ni takqoslash metodi keng qo‘llaniladi. U vokal – xor ishlarida O‘qituvchi, o‘quvchilar bilan gramyozuvdagi ijrolarini taqqoslashda musiqa asarining tahlili vajanrlarni belgilashda keng qo‘llaniladi. Masalan, raqs, marsh, janrlarni templari, turli cholg‘uasboblaridagi ijrolar farqini an-iqlashdafoidalaniladi.

6. Musiqa o‘quvi bo‘sh bo‘lgan bolalar bilanishlash metodi. Musiqa o‘quvi bo‘sh bo‘lgan o‘quvchilarbilan dars jarayonida differentsial guruxlarga bo‘lib va darsdan keyin vaqt ajratib, yakka (individual) tarzdaish olib boriladi. Differentsial gurux–deganda o‘quvchilarni

musiqiy qobiliyati, o'quvi va ovoziga qarab uch guruxga bo'linadi.

1 – guruxga ovozi jarangli, yaxshi musiqiy qobiliyatgaega bo'lgan o'quvchilar kiradi.

2 – guruxga ovozi, musiqiy qobiliyati o'rtacha bo'lgan, ya'ni o'qituvchining ovoziga ergashib, cholg'u soziga tayanib va do'stlarini ovoziga ergashib kuylaydigan o'quvchilar kiradi.

3 – guruxga esa, ovozi uncha yaxshi bo'lmagan, musiqiy qobiliyati bo'sh bo'lgan o'quvchilar kiradi.

Musiqa darsi jarayonida bu o'quvchilar quyidagi tartibda o'tkaziladi: birinchi qatorga o'qituvchini ovoziga tayanib kuylaydiganlar, ikkinchi qatorga musiqiy o'quvi bo'sh, yaxshi musiqiy qobiliyatga ega bo'lmagan o'quvchilar, uchinchi qatorga qobiliyatli, ovozi jarangdor bo'lgan bolalar o'tkaziladi. Bunda ikkinchi qatordagi o'quvchilar musiqa ohanglarini atrofdagilar eshitib ularning ovozalariga ergashib, chiroyli, kuylashga harakat qiladilar.

SHu uslub bilan o'quvchilarni musiqiy o'quvini ustirish mumkin. Ba'zi musiqiy o'quvi bo'sh bo'lgan bolalar bilan, darsdan keyin alohida, yakka tartibda shug'ullanib, topshiriqlar beriladi va ovozlari sozlanib, qo'shiqlar alohida o'rgatiladi. SHu tariqa, hamma o'quvchilarni musiqaga qiziqishi, qo'shiq kuylashi, musiqa tinglash ishtiyoqi, qobiliyati, musiqiy o'quv, bir xilda bo'lib, qo'shiq kuylash malakalari hosil bo'ladi.

Mavzuni mustahkamlash uchun savollar:

1. Musiqa o'qitishning qanday metodlari mavjud?
2. Xususiy metod nimani anglatadi va qanday turlari bor?
3. Musiqa o'qitish metodlarining turlari va ularning vazifalari?
4. «Metodika» – so'zi nimani anglatadi va uning vazifalari nimadan iborat?

Tayanch tushunchalari:

«Metodika» – bilish, o'rganish usuli.
«Xususiy meodika» – bitta fanning uslubi.
«Amaliy metod» – ijodiy mexnat.

1.7. VOKAL-XOR MALAKALARI VA ULARNI MUSIQA DARSIDAGI AHAMIYATI

Reja:

1. Vokal – xor malakalari haqida ma'lumot.
2. Vokal –xor malakalarining turlari.
3. Musiqa darsida vokal –xor malakalarining roli
4. Ashulachilik apparatining tuzilishi va ovoz hosil kilim.

Xor bo'lib kuylash murakkab psixologik – fiziologik jarayon hisoblanadi. Musiqa madaniyati darslarida vokal –xor ishlari, o'quvchilarni axloqiy– estetik tarbiyasi o'qitishning eng faol shaklidir. Xor bo'lib qo'shiq kuylash o'quvchilarning diqqat e'tiborini kuchaytiradi xotirasi, nutqi rivojlaniradi, ovoz diapazoni kengaytiradi, musiqiy o'quvi ustiradi, mutatsiya davri yengil o'tadi, dunyoqarashi yildan –yilga shakllanib boradi. Vokal –xor malakalari musiqa darsida muhim ahamiyat kasb etadi. Ayniqsa, xor mashg'ulotlarida o'quvchilarning diqqat – e'tibori, ongliligi va aktivligi oshadi, musiqiy xotirasi yaxshi rivojlanadi va o'rgangan qo'shiqlarini ijro etganda, zavqlanish hissi paydo bo'ladi. Qo'shiq kuylaganda, ijodiy ijrochilik hamkorligi kuchayadi va do'stona jamoaga birlashadi.

Vokal –xor malakalari yordamida o'quvchilar, qo'shiqni so'z ma'nosi va musiqa ohangini chuqur idrok etadilar va asarni mazmuii orqali hayotni o'rganadilar. Yuqorida bayon etilgan natijalarga erishish uchun quyidagi vokal – xor malakalarini shakllantirib borish va xor bo'lib

kuylaganda bunga qattiq rioya qilish shart. Chunki aynan vokal – xor malakalari vositasi bilangina yoqimli va ohangdosh, sof xor jarangdorligiga erishish mumkin.

Vokal-xor malakalari 6 (olti) turga bo'linadi:

1. Darsda qo'shiq kuylash holati
2. Ashulachilik nafasi
3. Ovoz hosil qilish
4. Sozlanish
5. Ansamblь
6. Talaffuz,

1.Qo'shiq kuylash holati, deganda darsda o'quvchilarning o'tirishi va turish holati nazarda tutiladi. O'tirib yoki turib kuylaganda bosh, qo'l va oyoqlarni qanday tutish lozimligi haqida o'quvchilarga tushuntirish va doimo nazorat qilib, eslatib turish talab etiladi. Mazkur malakaning qoidalari gavdani qiyshaytirmasdan to'g'ri turish, o'tirib kuylaganda parta suyanchiriga suyanmasdan, yelkalarni yengil kerib, iyakni ortiqcha ko'tarmasdan, bo'yin va boshni to'g'ri ushlash, qo'llarni erkin pastga tushirish va kaftlarni tizzalar ustiga yengil qo'yib engashmasdan o'tirish va oyoqlarni yelka kengligida erkin kuylash kabi holatlardan iboratdir.

2. Ashulachilik nafasi. Ma'lumki kuylashdagi nafas bilan fiziologik nafas o'rtasida ma'lum darajada farq bor. Fiziologik nafas bola tug'ilgan kundan tabiiy holda hayotining oxirigacha amal qila boshlaydi va aniq bir ritmdan ma'lum bir vaqt oralig'ida sodir bo'ladi. Ashula aytishdagi nafas esa qo'shiq harakteriga qarab, tez, qiska vaqt oraligida sodir bo'ladi. Nafas olish va uni chiqarish qo'shiq jumlasining chuzimiga,sur'atiga va harakterining ifodalanishiga qarab chuziladi. Sun'iy nafasdan aktyorlar, suhandonlar va qo'shiqchilar foydalanadilar. SHuningdek, sun'iy ya'ni ehtiyojga qarab olinadigan nafas, ashulachilik nafasi deyiladi,

Ashulachilik nafasining quyidagi turlari mavjud:

ko'krak nafasi;

diaffragma nafasi;

qorin nafasi.

Kichik bolalarning ko'krak nafasi hali tor, qisqa ekanligi sababli, ular nafasni ko'krak bilan oladilar, shu bois ashula aytganlarida yelkalarini ko'tarib, shoshilib va qo'shiq jumlasini, so'zini bo'lib nafas olishlari tabiiydir. SHuning uchun bolalarning yelkalarni ko'tarmasdan, osoyishta, vazmin nafas olishi va uni qo'shiq jumlasining ohiriga qadar bir maromda yetkazish, ayniqsa so'zni bo'lib nafas olmaslikni o'rgatib borishi lozim. Nafas olish malakasini ustida ishlash jarayonida bolalar diqqatini ovozlarning kuychan, ravon, yokimli jaranglashiga jalb etiladi. Buning uchun gulni xidlagandek osoyishta va shovqinsiz nafas olishga o'rgatiladi. Ana shu malakani amalga oshirishda darsliklarda, qo'llanmalarda tavsiya etilgan vokal – xor mashqlarini kuylash, bolalar xorlarida ijro etilgan qo'shiqlarni magnit tasmalari orqali tashglash kabi amaliy mashg'ulotlarda shakllantirib boriladi.

Bolalar mashq va qo'shiqlarni kuylaganda o'qituvchining qo'l ishoralarga qarab nafas olishga va uni tejab, rasamati bilan jumla oxirigacha yetkazishga odatlanib borishadi. Ayniqsa, dirijyorlik holatlari «diqqat», «auf», «ijroni boshlash», «ijroni tugatish»larga rioya etib kuylashga o'rgatish nafasini rejaga solish uchun muhimdir. Bolalar nafasining hajmi imkoniyatlarini hisobga olgan holda mashq va qo'shiqlarda nafas olish joylari oldindan belgilab quyiladi va ularni qo'shiq o'rgatish jarayonida amalga oshiradi.

Ovoz hosil qilish.

Ovozni vujudga kelishi murakkab psixologik, fiziologik jarayondir. U ovoz apparati (kekirdak, hiqildoq) va uning ichidagi konussimon ikkita ovoz pardasining nafas (unka, traxeyalar, ko'krak qismi) va eshituv apparatlarining birgalikdagi amaliyotida hosil bo'ladi. Tomoqda hosil bo'lgan tovush kuchsiz va hishillab, sadolanib chiqadi, uning nutq apparati ayniqsa bu-

run bo'shligi orqali tebranishi kuchayadi va o'ziga xos tembr va jarangdorlik xususiyatiga ega bo'ladi. To'rt organ – nafas, ovoz, nutq va eshituv apparatining o'zaro faoliyatidagi musiqiy ohangga quyiladigan ovoz – ashulachilik ovozi deb ataladi.

1 – sinfda o'quvchilarning ovozni zo'riqtirmasdan kuylatish uchun ashula aytishi primar (solь$_1$ – lya$_1$) bo'ladi, ishchi diapazoni (mi$_1$ – si$_1$). Umumiy diapazon (pe$_1$ – do$_2$) bo'lib, bunga me'yorida amal qilish lozim.

Bolalar bosh rezanatoriga asoslangan faltetga yaqin ovozda kuylaydilar.

Bolalarni kuylatganda faqat yumshoq attaka bilan boshlash lozim, hech qachon qo'shiqni qattiq attaka bilan boshlamaslik kerak. Buni o'qituvchi nazorat qilib borishi shart.

Sozlanish.

Soz har bir bolaning berilgan musiqa tovushini aniq idrok etib, o'z ovozini unga moslab kuylashi, ohangni xotirasida saqlab qolish degan ma'noni anglatadi. Boshqacha qilib aytganda, sozlanish – ma'lum balandlikdagi tovushni aniq intonatsiyada kuylash demakdir. Bu muhim malaka bo'lib hisoblanadi, chunki boshlang'ich sinfdagi vokal-xorishlarining asosiy maqsadlaridan biri sof unison (sof bir ovozda kuylashga) erishishdan iboratdir. Shuning uchun birinchi darsdan boshlab bolalarda sozlanish malakalarini rivojlantirish ustida sistemali ish boriladi. Ayniqsa, musiqa o'quvi sust rivojalanayotgan bolalarga e'tibor kuchaytiriladi. Ularni o'qituvchi ovoziga cholg'u asboblardan soz uchun berilayotgan tovushga va iqtidorli bolalar ovoziga qo'shilishga va tovush balandligi bilan barobarlashishga, ya'ni tenglashishga da'vat etiladi va intonatsion sof sozga erishiladi va bir xil balandlikda kuylanadigan mashqlar orqali amalga oshiriladi.

Ansambl

Ansambl-- frantsuzcha so'z bo'lib, birgalikda degan ma'noni anglatadi.U musiqa, balet, arxitektura san'atlarining qonuniyatlaridan biridir. Musiqada bir necha ijrochilarning birgalikdagi ijrosi ansamblь deyiladi. Masalan: o'zbek xalq cholg'u asboblari ansambli, raks ansambli, vokal ansambli va boshqalar. Xorda esa barcha xonandalarning soz birligi, ijro tempi, ritm – usul va dinamik uyg'unligi vokal –xor ansambli deyiladi. **Ansambl xususiy va umumiy turlarga bo'linadi.** Xordagi barcha ijrochilarning bir ovozga sozlanib, hamma bir kuyda ansambl bo'lib, ikki yoki uch ovozda kuylashi **umumiy** ansambl deyiladi. Har bir ovozni alohida –alohida sozi va ansambli **xususiy** ansamblь deyilydi. Soz va ansamblni uyg'unligi uzoq ish jarayonini talab etadi va shundagina oldimizga asosiy maqsad qo'yilgan sof unisonga erishish mumkin.

Talaffuz

Kuylashdagi talaffuz nutq talaffuzidan farq qiladi. Kuylashdagi talaffuz artikulyatsiya organlari (lab, til, jar) ning faol hamjixatligi, vositasida amalga oshiriladi.) Bolalar nutqida zaiflik, noaniqlik, ovoz apparatini siqib gapirish natijasida xorda baqirib kuylash nuqsonlari uchraydi. Bunday bolalarga e'tiborni kuchaytirish va ular bilan uzoq vaqt yakka tarzda mashqlar olib borish, shoshmasdan erkin gapirish va kuylashga undash lozim. Nafasni to'g'ri olib, jumlani oxirigacha yetkazishda, unli tovushlarni cho'zib, undosh tovushlarni burro, dona –dona qilib kuylashga o'rgatib borish talab etiladi. Bunda og'iz shaklini, tilni harakatlariga, o'zgarishiga katta ahamiyat berish kerak, Eng muhimi, bolalarni mashq va qo'shiqlar matnini vokal, uslublariga muvofiq, talaffuz etishga o'rgatib borish lozim.

Mavzuni mustahkamlash uchun savollar:

1. Musiqa darslarida vokal –xor malaklari qanday ahamiyatga ega?
2. Vokal – xor malakalarini qanday turlari mavjud?
3. Ashulachilik apparatini tuzilishi va bolalar ovozini qanday extiyot qilish kerak?

1.8. UMUMTA'LIM MAKTABLARIDA MUSIQA DARSLARINI REJALASHTIRISH

Reja:

1. Maktabda musiqa darsining roli
2. Musiqa o'qtishning asosiy yunalishlari, ilmiy-metodik ta'minoti va tashkiliy jixatlari.
3. O'rta va boshlang'ich sinflarda musiqa madaniyati darslarini rejalashtirish.
4. Musiqa darslarida vokal–xor mashqlari ustida ishlash.
5. Maktablarda musiqa darsining milliyligi va zamonaviyliligiga ahamiyat berish.

O'zbekistan Respublikasining «Ta'lim to'g'risida» gi qonuni, «Kadrlar tayyorlash milliy dasturi» talablari asosida ta'lim tizimida ruy berayotgan o'zgarishlarga kura, 9 yillik umumiy o'rta ta'lim joriy etildi. Musiqa predmetiga davlat ta'lim standartini joriy etilishi, milliy, musiqiy merosimizdan foydalanishni hamda xududiy voxalarni san'ati va madaniyati, u yerdagi maxalliy xalq an'analari o'z ifodasini topgan. SHuningdek ta'lim standarti o'zining tuzilishiga va mazmuniga kura, davlat, xudud, maktab manfaatlari va vositalari muvozanatini aks ettiradi, o'quvchi shaxsi, uning intilishlari, qobiliyati va qiziqishini hisobga olgan holda yangi (1–7) sinflar uchun yangi dastur tuzildi. Dastur asosida darsliklarmetodik qo'llanmalar, tavsiyanomalar yaratilmoqda. Yetti yillik musiqa o'qitish davrida o'quvchilarni go'zallikni his eta oladigan, musiqaga mehr va xavas bilan qaraydigan, milliy musiqa merosimizga vorislik qila oladigan barkamol inson qilib tarbiyalash asosiy maqsad qilib quyiladi. Yangi dastur asosida musiqa madaniyati darslarini sifatli, pedagogik va metodik jixatdan yuqori talab darajasida olib borish uchun o'qituvchi, ijodkor, o'z kasbini va o'quvchilarni sevuvchi, yaxshi cholg'uchi, metodikani puxta o'zlashtirgan inson bo'lishi kerak. Musiqa ta'limining milliy asosini tarkib topishida, fortepiano asbobi bilan birgalikda, o'zbek xalq cholg'u asboblaridan ham foydalana olishi zarur.SHuningdeq o'zbek xalq musiqa merosimizni tarixi va xozirgi kun talablariii kuzatib o'rganib borishi shart. CHunki, maktabda musiqa ta'limining asosiy maqsadi o'quvchilarda «Musiqa madaniyatini» tarkib toptirishdir. Musiqa o'qituvchisi darslarga mavzularni tanlab, rejalashtirishda ko'rgazmali qurollardan, texnika vositalaridan ham foydalanishi kerak.

Umumiy ta'lim maktablarida jumladan, boshlangach (I – IV) sinf musiqa fani buyicha, quyidagi vazifalarni amalga oshirishni o'z oldiga maqsad qilib qo'yadi. Chunki, boshlang'ich sinflarda musiqa ta'limi poydevori quyiladi va shakllanadi.

Yuqoridagilardan ko'rinib turibdiki, har bir darsga ijodiy yondoshib, yangi dastur talablariga muvofik dars o'tish lozim. Musiqa fanidan bir yilda 2 marta yarim yillik taxminiy – mavzuli ish rejasi va shunga qarab, har bir dars uchun reja –konspekt tuziladi. Yarim yillik ish rejasi boshlang'ich va o'rta sinflar uchun alohida – alohida tuziladi. Bunda o'quvchilarni yoshi (sinfi), ovoz diapazoni, musiqaga qiziqishi va qobiliyati, yil fasllari,bayramlar, yil, choraq dars mavzulari hisobga olinib, yangi dasturdan foydalanib dars strukturasi asosida tuziladi. Ba'zi qo'shiqlarni, tinglash uchun asarlarni, o'qituvchi o'quvchilar istagi va yangi zamonaviy qo'shiqlar bilan dars rejasiga mos keladigan asarlarga o'zgartirishi mumkin. Musiqa darslari asosan bir haftada bir soat o'tiladi.O'quv yili davomida esa quyidagi tartibda;

I chorak 9 soat
II chorak 7 soat
III chorak 10 soat
IV chorak 8 soat
Jami bir yilda 34-35 soat dars o'tiladi.

SHuningdek, har bir o'quv yilida 12–14 ta qo'shiq o'rgatiladi, shunga qarab, musiqa savodi va musiqa tinglash jarayonida 12–14 asarlar tinglanadi. Boshlang'ich sinf o'quvchilari asosan, bir ovozli qo'shiqlari sof unisonda kuylash malakalarini puxta o'zlashtiradi va ayrim hollarda ko'p ovozlikka

o'tishga tayyorgarlik ko'riladi.

Ikkinchi sinfping ikkinchi yarmidan boshlab, ikki ovozlik elementi bor qo'shiqlar kiritilgan. III – IV sinflarda o'quvchilarni ovoz apparatlari shakllangan bo'lib, ikki ovozli qo'shiqlarni kuylash, ko'nikma va malakalarga ega bo'ladilar. SHunga ko'ra oddiydan murakkabga printsipi asosida musiqaviy asarlar tanlanadi. Boshlang'ich sinfda dars strukturasi beshta faoliyat turidan iborat bo'ladi:

1. Xor bo'lib kuylash
2. Musiqa savodi
3. Musiqa tinglash
4. Musiqa harakteriga mos harakatlar bajarish
5. Bolalar cholg'u asboblardan jo'r bo'lish

O'rta (V–VII) sinflarda esa, dars faoliyati bir muncha kamayadi. Chunki, o'rta sinf o'quvchilari ko'nikma va malakalarga ega bo'ladilar. Dars mazmuni chuqurlashib, o'quvchilar bilim va malakalarini kengayishiga xizmat qiladi. Musiqa darsi uchta faoliyat asosida olib boriladi:

1. Xor bo'lib kuylash
2. Musiqa savodi
3. Musiqa tinglash

Bunda bolalarning ovoz apparatlari shakllangan musiqiy qobiliyatlari rivojlangan, musiqaning tuzilishi, shakli musiqa ifoda vositalari haqida bilimga ega bo'ladilar va musiqa tinglash qobiliyati rivojlangan bo'ladi. O'rta sinfdagi o'quvchilar uchun (V – VII sinf) musiqa dasturi asosida darslar rejalashtirib, ikki ovozli, ovoz mashqlari, ikki ovozli qo'shiqlar, musiqa savodi va musiqa tinglashdan, shunga qarab murakkabroq asarlar tinglanadi. Har bir faoliyat bir – biri bilan bog'liq bo'lib, dars mazmunini, ya'ni bir butunlikni ta'minlaydi. Chorak mavzulari, yil mavzulariga buysunadi. Dars samaradorligini oshirishda o'quvchilarni bilim va malakalarini baholash muhim pedagogik ahamiyatga egadir. Qo'shiq kuylash bilan birga, ularni ko'proq fikr bildirish, baxsga tortish va amaliy faoliyatiga ko'proq jalb etish va odilona baholash lozim bo'ladi. Shunday qilib, musiqa darslari, yangi dastur asosida rejalashtirilib, o'quvchilarni milliy musihamizga mehr – muhabbat va qiziqish uygotishi lozim.

Mavzuni mustahkamlash uchun savollar:

1. Maktablarda musiqa fanini o'rganishdan maqsad nimada?
2. Musiqa darsnii rejalashtirishda nimalarga ahamiyat berilishi kerak?
3. Umumiy o'rta ta'limning Davlat ta'lim standarti va o'quv dasturini musika darsidagi moxiyati nimadan iborat?
4. Musiqa madaniyati darslarida qanday musiqa o'qitish metodlaridan foydalanish lozim?
5. Musiqa darslarini ilmiyligi va zamonaviyligi deganda nima nazarda tutiladi?

Tayanch tushunchalar:

«Diapazon» – ashulachilar ovozining hajmi.

«Ton» – aniq balandlikka ega bo'lgan tovush.

Seminar.

1. Musiqa madaniyati darslarining xususiyati va strukturasi
2. Musiqa o'qitishning xususiy (optimal) va umumit metodlari
3. Vokal xor malakalari va ularning musiqa darsining ahamiyati
4. Musiqa darslarini rejalashtirish.

II-BOB
MUSIQA O'QITISHNING METODOLOGIK ASOSLARI

BOSHLANG'ICH SINFLARDA MUSIQA O'QITISHNING MAQSAD VA VAZIFALARI

Reja:

1. Boshlang'ich sinflarda musiqa o'qitishning mazmuni va maqsadi.
2. Boshlang'ich sinflarda musiqa o'qitishni vazifalari.
3. Yosh avlodni barkamol inson qilib tarbiyalashda musiqaning ahamiyati.
4. Musiqa madaniyati darslariga qo'yilgan zamonaviy talablar.

Yosh avlodni har tomonlama yetuk qilib tarbiyalashda, maktabda o'qitiladigan barcha fanlar qatori, nafosat tarbiyasining, tarkibiy qismi bo'lgan, musiqa madaniyati darslarini ahamiyati katta. Musiqa inson his – tuyrularini, orzu –istaklarini o'ziga xos badiiy tilda ifoda etadi va bolaning hissiyotlariga faol ta'sir ko'rsatadi. Musiqa fani maktabda boshqa fanlarni o'zlashtirishga ham bevosita ta'sir ko'rsatadi. Musiqa jonli san'at turi sifatida davr, hayot, tabiat va inson his – tuygularini, orzu– istaklarini aks ettiradi. Uni quvontiradi, uylayntiradi va hayotdan ozuqa olishga xizmat qiladi. Milliy madaniyatimiz bobokaloni Abu Nosir Al –Farobiy aytganidek, «Bu fan tana cog'lig'i foydalidir». Bobomiz SHayx Sa'diy «Musiqa odam ruxining yo'ldoshidir» – degan edi. SHunday ekan, biz musiqa o'qitishni, boshlang'ich sinf o'quvchilaridan boshlashimiz lozim. Chunki, boshlang'ich sinfda maktabda musiqa ta'limotini poydevori quyiladi.

Boshlang'ich maktabda musiqa o'qitishning asosiy maqsadi – boshlang'ich sinf o'quvchilarga musiqa san'ati go'zallik qonunlari asosida o'rganish malakasini singdirish va ularga musiqa madaniyatini tarkib toptirishdir. Boshlang'ich sinflardagi musiqa madaniyati darslari, umumiy ta'limning axloqiy – estetik tarbiya berish tizimining ajralmas bir qismi bo'lib hisoblanadi.

Boshlang'ich sinflarda musiqa o'qitish quyidagi vazifalarni amalga oshirirnni maqsad qilib qo'yadi:

1. O'quvchilarda musiqaga ixlos uyrotish va ularning musiqiy qobiliyatlarini ritm tuyg'usini o'stirish musiqiy o'quv xotira, diqqat va badiiy didni shakllantirish;
2. O'quvchilarda milliy musiqa merosimizga va u orqali Ona –Vatanga muhabbat hissini tarbiyalash;
3. O'quvchilarda badiiy ijodkorlik qobiliyatini o'stirish.

O'quvchilarda go'zallikni ko'ra bilish va hayotta go'zallik olib kirish qobiliyatini rivojlantirish.

O'quvchilarning musiqiy ijodkorligini taassurotini boyitishda, tasavvurlarini kengaytirishda musiqa tinglash faoliyatini ahamiyati katta. Musiqa tinglash darsining boshidan oxirigacha amalga oshadi, chunki musiqa madaniyati darslarining barcha faoliyat turlari (qo'shiq kuylash, musiqiy ritmik harakatlar bajarish, musiqa tinglash) musiqiy tovushlarda vujudga kelgan ohang vositasida ifodalanadi. Musiqa madaniyati darslari boshlang'ich sinf o'quvchilarini atrofdagi go'zal narsalarni idrok eta olishga va ma'naviy dunyoqarashini shakllantirishga xizmat qiladi. «Boshlang'ich ta'lim uchun Davlat Ta'lim standartlari» asosida barcha fanlar qatori musiqa fanidan ham dastur ishlab chikildi. Yangi dastur mazmunida milliy musiqamiz merosidan to'laqonli foydalanish, ommaviy xalq kuylari va qo'shiqlari, lapar, dostonlar va bugungi zamonaviy musiqa o'z aksini topgan. Dasturning bosh mavzusi «Musiqa va hayot» yil, chorak, dars mavzulari, yil mavzusiga bo'ysunadi va mantiqiy uzviy birlashib mazmunan bir butunlikni tashkil qiladi. Bu boshlang'ich sinf musiqa o'qituvchisidan ish mazmunini yangi-

lashni talab etadi. Yangi dastur mazmunida dars o'tish uchun, musiqa o'qituvchisi o'zining musiqiy – nazariy bilimlarini takomillashtirishi lozim, chunki o'quvchilarning musiqa darsiga bo'lgan qiziqishini ustirishda yosh avlodni Vatanga muhabbat ruxida tarbiyalashda va ularni ma'naviyatli, ma'rifatli qilib voyaga yetkazishda o'qituvchi yetakchi bo'lib hisoblanadi. Barchaga ma'lumki, har qanday san'atkor ham maktabda musiqa darsnii olib borolmaydi. Boshlang'ich sinf musiqa o'qituvchisi bo'lish uchun o'z kasbiga va bolalariga mexr quygan yuksak madaniyatli keng dunyoqarashga eta bo'lgan shaxs bo'lmog'i lozim. U pedagogika, psixologiya, bolalar fiziologiyasining amaliy sohalarida chuqur bilimga ega bo'lmog'i lozim. Boshlang'ich sinflarda musiqa o'qituvchisining faoliyat miqyosi kengdir. Musiqa madaniyati darslari bilan birga u sinfdan tashqari musiqa tarbiyasi turlarini ham tashkil etishi va boshqarishi lozim.

Maktabda sinfdan tashqari ochiq tarbiyaviy soatlar o'tkazish, musiqa tarbiyasining ommaviy va to'garak shakllarini olib borish, boshlang'ich sinf o'qituvchisi zimmasidadir. Bunga «Mustaqillik bayrami», «Bilimlar kuni», «O'qituvchilar kuni», «Alifbe bayrami», «Yangi yil», «Navruz bayrami», bolalar shoirlari, san'atkorlar bilan uchrashuvlar kiradi.

Bugungi mustaqillik sharoitida ta'lim muammolarini xal qilishda boshlangach sinf musiqa o'qituvchisi zamon bilan hamnafas qadam tashlab axborot texnologiyasi va ilg'or pedagogik texnologiya malakalarini tuliq o'zlashtirish va shular asosida ta'lim - tarbiya jarayonini tashkil etmogi lozim.

Mavzuni mustahkamlash uchun savollar:

1. Boshlang'ich sinflarda musiqa o'qitishning asosiy maqsad va mavzuni nimadan iborat?
2. Boshlang'ich sinflarda musiqa o'qitish metodikasiga qanday vazifalar quyilgan?
3. Yosh avlodni barkamol inson qilib tarbiyalashda musiqa san'ati qanday ahamiyatga ega?

Tayanch tushunchalar:

Musiqa - turli tuman tovushlar vositasida kuy yaratib beruvchi, g'oyaviy - emotsional mazmunga ega bo'lgan san'atni bir turi.

Musiqa etikasi -musiqa san'atining mohiyati, badiy shakllari va uslublarini o'rganadigan fan.

2.1. BIRINCHI SINFDA MUSIQA O'QITISHNING MAZMUNI VA METODIKASI

Reja:

1. Birinchi sinf o'quvchilarining psixologik-fiziologik xususiyatlari.
2. Birinchi sinfda musiqa o'qitishning maqsadi va vazifalari.
3. Birinchi sinfda musiqa o'qitishning ish mazmuni yil, chorak mavzulari.
4. Birinchi sinfda bolalar cholg'u asboblariga jo'r bo'lish.
5. Birinchi sinfda musiqiy-ritmik harakatlarni bajarish.

Boshlang'ich sinf o'quvchilarini har tomonlama yetuk qilib tarbiyalashda maktabda o'qitiladigan barchaf anlar qatori musiqa madaniyati darslarining ahamiyati katta. Musiqainsonhis – tuyrulariniorzu –istaklarini o'ziga xos badiy tilda ifoda etadi va hissiyotlarni faol ta'sir ko'rsatadi. Kichik yoshdagi o'quvchilar musiqa san'ati bilan bolalar bog'chalarida oilada, radio va televideniyadan beriladigan ko'rsatuvlar orqali tanish bo'ladilar. Musiqa madaniyati

darslarida quvnoq kuy va qo'shiqlarni tinglash, kuylash, raqs elementlarini bajarish, chapak chalish hamda bolalar cholg'u asboblarida jo'r bo'lish musiqaga ishtiyojlarini yanada tez oshirib boradi. Chunki bu yoshdagi bolalarda hali diqqat -e'tibor uncha to'liq shakllanmagan bo'ladi, ular ko'proq serharakat va uyinga moyil bo'ladilar.

Shuningdek birinchi sinf o'quvchilari psixologik – fiziologik harakterga ko'ra, ma'lum darajada xotirasi, nutqi diqqati – e'tibori, ovoz apparatlari to'liq rivojlanmagan, ovoz pardalari nozik kuchsiz bo'ladi. SHunga ko'ra bolalarni musiqaga tobora qiziktirishda, butun dars davomida ularni kayfiyatini saqlashda, o'qituvchi ochiq samimiy, shirin muomalasi va yokimli xatti – harakatlari bilan erishishi lozim. Birinchi darsdan boshlab o'quvchilarni musiqaga qiziqtirish yo'li bilan, ularni musiqaviy o'quvlari, qobiliyatlarini kuylash hamda ovoz sifatlarini sinchiklab o'rganib olishi va yuqoridagi sifatlarga ko'ra, ularni uch differetsional guruxga bo'lish lozim.

I– guruxga –iqtidorli musiqiy o'quvi musiqiy qobilyati rivojlangan bolalar kiradi;

II – guruxga - musiqani aniq eshita oladigan, ammo sozga o'qituvchi ovoziga tayangan, holda tushadigan bolalar;

III – guruxga – sozga umuman tusha olmaydigan musiqiy o'quvi bo'sh bolalar kiradi.

Musiqa madaniyati darslarida o'qituvchi o'quvchilarni kuydagicha o'tkazish lozim.

Birinchi guruh bolalarni orqa qatorga, ikkinchi gurux bolalarni oldiigi qatorga, uchinchi guruh bolalarni esa o'rta qatorga o'tkazish tavsiya etiladi. Natijada dars davomida musiqiy qobiliyati sust rivojlangan bolalarning musiqiy o'quvi o'sadi va shakllanadi. Darsda o'quvchilarni qiziqishini o'stirish uchun, ularni har bir yutug'i uchun rag'batlantirish hamda, ilg'or bolalar bilan teng darajada musiqiy faolligini ko'rsata olishga ishonch hosil qildirish lozim. Musiqiy o'quvi sust bo'lgan o'quvchilar bilan darsdan keyin yakka tartibda ishlash ham tavsiya etiladi. Musiqa darsdagi faoliyat turlari tez –tez almashib turishi, o'quvchilari zerikmaslik, toliqmaslikni shu bilan birga musiqa darsiga qiziqishni oshiradi.

Birinchi sinfda musiqa o'qitishni asosiy maqsadi o'quvchilarda musiqaga qiziqish uyg'otish va musiqiy taassurotni tarkib toyatirish, musiqani san'at sifatida ongli idrok etish. Natijada bolalarda musiqa haqida mushohada qilishning boshlang'ich asoslari vujudga keladi. Ushbu maqsadga erishish uchun quyidagi vazifalar amalga oshiriladi;

1. O'quvchilarni musiqiy qobiliyatlarini, musiqiy o'quvini rivojlantirish.
2. Musiqani (tinglash) idrok etish malakasini o'stirish.
3. Kuylash malakalarni ustirish.
4. Musiqiy badiy-g'oyaviy mazmuni vositasida axloqiy estetik tarbiyalash.

Ma'lumki, musiqa - hayot va davr aksidir. Shuning uchun ham boshlang'ich sinflarda musiqa darslarini dasturining bosh mavzusi «Musiqa va hayot»dir. Boshlang'ich sinfda musiqa madaniyati darslari, bolalarning hayotiy tajribalariga tayangan holda, olib borish, badiy ta'lim beruvchi vosita sifatida muhim ahamiyatga ega. Zeroki, dasturda kuylash va tinglash uchun tavsiya etiladigan qo'shiqlar va musiqiy asarlar, baxtli bolalik, insonparvarlik, Vatanga muhabbat, tabiatga muhabbat haqida asarlardan iboratdir. Birinchi sinfda bolalar musiqaning harakteri obrazlari orqali olgan bilimlari nisbiy bo'lib, keyingi sinflarda aniq (konkret) tushunchalarga aylanadi. SHuningdek, birinchi sinfda o'quv yili boshida ilk bor olingan bilimlar notagacha bo'lgan davr deb ataladi.

Musiqiy faoliyatlarning birinchi turlariga doir vazifalar, ish mazmunini tashkil etadi. Mazkur faoliyatlar ashula aytish, musiqa tinglash, musiqa savodi, raqs elementlarini bajarish musiqali uyinlar, qadam tashlash bolalar cholg'u asboblarida jo'r bo'lish, musiqa madaniyatini tarkib toptirishda muhim rol o'ynaydi. Birinchi sinfda xor bo'lib qo'shiq kuylash – jamoa faoliyati sifatida o'quvchilarni bevosita ishtiroki bilan amalga oshiriladi. Qo'shiq kuylash murakkab psixologik va fiziologik jarayondir. Bundan bosh miyadagi nerv xujayralari faol qatnashadi, o'quvchilarda ijobiy his – tuygularini faolligini ta'minlaydi, ko'krak qismi tovush hosil qiluvchi a'zolarni artikulyatsiya va nafas organlarini faollashtiradi hamda o'quvchilarning samarali ishlashga sharoit yaratadi.

Boshlang'ich sinflarda qo'shiq o'rgatish uchun avval shu qo'shiq tinglanadi so'ng **qo'shiq o'rgatish metodi** asosida o'rgatiladi:

1. Qo'shiq haqida o'qituvchining qisqacha kirish so'zi (qo'shiq mualliflari haqida, asarning tarixiy yoki tarbiyaviy ahamiyati haqida, qisqa hikoya qilish, shu asarga doir qiziqarli hayotiy suxbat o'tkazish va rasmlar ko'rsatish).

2. Qo'shiqni o'qituvchi tomonidan to'liq ijro etib berilishi.

3. Qo'shiqni musiqiy harakteri, uning ifoda vositalari, shakli, janrini o'quvchilar bilan birgalikda aniqlash.

4. Qo'shiqni musiqiy jumlalarga bo'lib o'rgatish.

5. Qo'shiqni ijro sifatlari ustida ishlash (nafas, sof intonatsiya, talaffuz, dinamik belgilar asosida ifodali kuylash).

6. Taassurotlari yuzasidan qisqacha suhbat o'tkazish (savol-javob) ko'rgazmali materiallar asosida.

Bunga misol qilib, darslikdagi quyidagi asarlarni aytishimiz mumkin: «Buvijonim» D.Omonullaeva musiqasi, N.Ruzimuhammedov she'ri, «Baxtiy erkatoy» T.Toshmatov musiqasi, T.Ilxomov she'ri, «Diloromning qo'shig'i» D.Omonullaeva musiqasi, H.Muhammad she'ri «Nisholda», R.Tolipov she'ri D.Omonullayeva musiqasi.

Birinchi sinfdan boshlab o'quvchilarni ovoz diapazonini aniqlash va kengaytirigaga aloqida e'tibor berish lozim. Birinchi sinfda o'quvchilarni ovoz diapazoni (DO_1 – LYa_1), keyinchalik esa, ularni ovoz diapazoni kegayib o'quv yili oxirlarila (DO_1 – DO_2)gacha ham bo'lishi mumkin. Qo'shiqlarni o'quvchilarga musiqiy qobiliyatlari, musiqiy o'quvi, xotirasiga, talaffuziga ahamiyat beriladi.

Qo'shiqlarning differtsioial guruhlarga bo'lib o'rgatish dars samaradorligini oshiradi. Musiqiy o'quv bo'sh bo'lgan o'quvchilarni qiziqish va musiqiy qobiliyatini yanada ustirish uchun o'qituvchilarni uch guruhga bo'lib o'tkazish lozim.

Musiqiy o'quv bo'sh bo'lgan bolalar har tomonidan jarangdor ovozlarini eshitib, ularga taqlid qilib chiroyli, sof intonatsiyada kuylashga harakat qiladilar. Bu yoshdagi o'quvchilarni ovozi o'zlariga xos juda mayin va yoqimli tembga ega bo'ladi. O'tirib va turib kuylaganda gavdani to'g'ri tutish, nafasini so'z o'rtasida olmaslik uchun rejaga solish, unli va undosh tovushlarni to'g'ri talaffuz qilish, sof intonatsiya ustida muntazam ish olib borish lozim. Bolalar ovozini parvarish qilish tavsiya etiladi. Ovoz sozlashni primar tovushlardan (mi_1, fa_1,$solь_1$) boshlab, yelkani ko'tarmasdan nafas olishga ahamiyat berish, qo'shiq kuylash samaradorligini oshiradi.

Musiqa tinglash – darsning boshidan oxirgacha amalga oshiriladigan faoliyat turidir. Agar bolalar sinfga musiqa sadolari ostida kirsalar, demak ular musiqani idrok etib kiradilar.

Qo'shiq aytsalar, uni avval eshitib idrok etib, so'ng o'rganib kuylaydilar. Raqsga tushganda ham musiqani tinglab uning badiiy ifodasini raqs harakatlari bilan tasvirlaydilar. Musiqa tinglashga doir asarlar shakl va janr jihatidan xilma – xil bo'lmog'i lozim. Aynan musiqa tinglash vositasida bolalar turli o'zbek xalq cholg'u sozlari, o'zbek xalq musiqasidan namunalar («Chertmak», «Dutor bayoti», «Alla», «Dilxiroj») kabi asarlar bilan bolalar kompozitorlari va bastakorlar hayoti va ijodi, milliy musihamiz an'analari kuy va qo'shiqlar bilan tanishadilar. Musiqiy o'quv bo'sh bo'lgan bolalar har tomondan jarangdor ovozlarni eshitib ularga taqlid qilib, chiroyli, sof intonatsiyada kuylashga harakat qiladilar.

Boshlang'ich sinf o'quvchilari o'z diqqat – e'tiborini uzoq vaqt bir narsaga qaratib turolmaydilar, juda tez charchab qoladilar. Shuning uchun ham musiqa madaniyati darslarida musiqiy ijroga ahamiyat berib borish, chapak chalish, qadam tashlash kabi hilma – hil harakatlardan foydalanish zarur.

Ayniqsa bolalar musiqiy cholg'u asboblari (doiracha, bubencha, shiqildoq, marakassa, uch burchak, rumba, barabancha)da jo'r bo'lish va ritmik raqs harakatlarini bajarish, bolalarni faollashtiradi va dars qiziqarli, mazmunli o'tadi.

Kuylar ohangini o'quvchilarning xotirasida chuqur o'rnashib qolishi uchun, ular bilan birga kuylash tavsiya etiladi. Shuni esdan chiqarmaslik kerak, musiqani asarlarni yaxshi esda saqlab qolish uchun kamida 2 – 3 marta eshittirish har gal kuyning yangi qirralari bilan tanishtirib boriladi, musiqa tinglashni esa sodda so'zli asarlardan boshlab asta –sekin murakkablashtirib borish lozim. Darsning har beshta faoliyati bir –biri bilan uzviy bog'lik holda darsning mazmunini bir – butun bo'lishini ta'minlash lozim. Darsning chorak yil mavzulari bir – biri bilan izchil bog'lanib bir – birini to'ldirish kerak.

Birinchi sinfda yil mavzusi:

«Biz musiqani sevamiz»

I –chorak: Biz yoqtirgan kuy va qo'shiqlar.
II –chorak: Musiqali o'yinlar, raqs va qo'shiqlar.
III-chorak: Musiqa olamiga sayohat.
IV-chorak: Xushnavo cholg'ularimiz.

Mavzuni mustahkamlash uchun savollar:

1. Birinchi sinf o'quvchilari qanday psixologik – fiziologik xarakterga ega bo'ladilar?
2. Birinchi sinfda musiqa o'qitishining maqsad va vazifalari?
3. Birinchi sinfda qo'shiq o'rgatish metodlari?
4. Birinchi sinfda musiqa tinglashning o'ziga xos xususiyatlari
5. Birinchi sinfda yil chorak mavzularini aytib bering?

AMALIY MASHG‘ULOT

Xor bo‘lib qo‘shiq kuylash

Laylak qor

Yoqub Is’hoqov she’ri

Sonya Abramova musiqasi

Dehqonlarga tilak qor,
Paxta oyga kelar qor

Goho meni quvalab
Kirar uyga tentak qor.

AMALIY MASHG‘ULOT

Musiqa tinglash

Do‘loncha

O‘zbek xalq kuyi

Musiqa tinglash metodlari:

1. Ko‘rgazmali metod:

O‘qituvchining jonli ijrosi, musiqali harakatlarni bajarish va CDR diskida asarni tinglash, bolalar cholg‘u asboblarida jo‘r bo‘lish slaydlarda, rasmlarda foydalanish.

2. Amaliy metod:

Musiqiy asarni mazmunini o‘quvchilarga ochib berish tahlil qilish.

3. Taqqoslash metodi:

Bunda musiqiy asarlarni janrlari sur’atlari mazmuni xarakteri taqqoslanadi.

4. Og‘zaki metod:

Musiqiy asar mazmunini hikoya (qisqa, lo‘nda qilib so‘zlab berish), so‘hbat (dialog), tushuntirish (ilmiy tarzda).

LABORATORIYA MASHG'ULOTI
I-SINF UCHUN BIR SOATLIK DARS ISHLANMASI

MAVZU: "OLTIN KUZ"

Darsning mavzusi: "Oltin kuz".

1. Qo'shiq: "Kuz" N. Ro'zimuhammedov she'ri, S. Abramova musiqasi.
2. Musiqa savodi: skripka yoki sol kaliti bilan tanishtirish.
3. Musiqa tinglash: «Dutor bayoti» o'zbek xalq kuyi.
4. Bolalar cholg'u asbobida jo'r bo'lish: «Kuz»qo'shig'iga mos bolalar cholg'u asboblarida jo'r bo'lish.
5. Musiqali ritmik harakatlar bajarish: «Yurish marshi» F. Nazarov musiqasi.

Darsning maqsadi:

1. Tarbiyaviy: Qo'shiq orqali tabiatga, Ona Vatanga, mehnatga muhabbat tuyg'usini tarbiyalash.
2. Ta'limiy: Notalarni nomlarini aniqlashga yordam beradigan belgi "Sol" kaliti bilan tanishtirish.
3. Rivojlantiruvchi: Marsh musiqasiga va qo'shig'iga mos ritmik harakatlarni bajarib o'quvchilarni ritm tuyg'usini rivojlantirish.

Darsning turi: Aralash.

Darsni jihozlash:

Darslik, notalar, reja-konspekt, musiqa cholg'u asbobi, SD disk, bolalar cholg'u asboblari: uchburchak, marakassa, doirachalar, rumba, yog'och qoshiqlar, kuz fasli tasvirlangan rasm.

Darsning borishi:

Marsh musiqasi ostida o'quvchilar sinfga kiradilar. Salomlashib o'tirishga ruxsat beraman. Davomatni aniqlab, uyga berilgan vazifani tekshiraman. O'quvchilarga kuylash holatini eslatib, (gavdani to'g'ri tutib, qo'llar tizzada, oyoqlar yerga tekkan holatda) ovozlarini sozlayman.

1. Artikulyatsiya apparatini ishga solish uchun mashqlar kuylataman.
2. Nafasni to'g'ri yo'lga qo'yish uchun mashqlar kuylataman.

Oldingi darsda o'rgatilgan «Qadim Turon» (N. Norxo'jayev musiqasi, P. Mo'min she'ri) qo'shig'ini o'quvchilar bilan takrorlab, mustahkamlab, badiiy ijroga erishaman.

Song'ra yangi «Kuz» qo'shig'ini (I. Ro'zimuhammedov she'ri, S. Abramova musiqasi) ifodali qilib ijro etib beraman va musiqiy jumlalarga bo'lib o'rgataman.

Qo'shiqni mazmunini ochib beraman. Bu qo'shiq mazmunida «Kuz» fasli kelganligi, bog'lar sahovatliligi, mevalarni xil-xil pishganligi paxtalarni ochilganligi va ularni terish kerakligi haqida kuylanadi. Qo'shiq o'rtacha tez tempda, re major ladida, quvnoq xarakterda yozilgan.

Bu qo'shiqni mualliflari shoir Ibrohim Ro'zimuhammedov, kompozitor Sonya Abramova bastalagan. Sonya Abramova Buxoro shahrida tug'ilgan. Yoshligidan quvnoq, sho'x, musiqiy qobiliyatga ega qiz bo'lgan. Dastlab musiqa maktabida, Hamza

nomidagi bilim yurtida a'lo baholar bilan o'qib, Toshkent Davlat Konservatoriyasini kompozitorlik fakultetiga o'qishga kirgan. O'qishni muvaffaqiyatli tugatib, musiqa maktablarida va Hamza nomidagi pedagogika bilim yurtida o'qituvchi bo'lib ishlagan. U kattalar va bolalar uchun juda ko'p qo'shiqlar, pyesalar, marshlar, raqslar yozgan. Bolalarni juda yaxshi ko'rganligi uchun ularga atab 100 dan ortiq qo'shiqlar yaratgan. Bunga «Qo'g'rchog'im», «Laylak qor», «Onajonim», «Fil», «Buvijonim – buvijon», «Paqircham», «Shamol», «Soatim» kabi qo'shiqlarni misol keltirishimiz mumkin.

Endi mavzuni mustahkamlash uchun savollar beraman:

1. Qo'shiqni nomi nima?
2. Uning mualliflari kim?
3. Kuzda qanday mevalar pishadi?
4. Kuz faslining fazilatlarini sanab bering.
5. Qo'shiq qanday janrda yozilgan?
6. Bu qo'shiqqa mos qanday ritmik harakatlar bajarish mumkin?

Hozir or'gangan qo'shig'imiz mayin, yoqimli xarakterda ijro etiladi. Qo'shig'imizdagi notalar nomini aniqlash uchun nota chiziqlari boshiga sol kaliti qo'yiladi. Sol kaliti ikkinchi chiziqda yoziladi. Sol kalitini skripka kaliti deb atash mumkin. Skripka kaliti nota chiziqlarining boshida yozilib, I oktavadan boshlab, notalar kaliti aniqlab beradi.

CD diskda O'zbek xalq cholg'u asboblari ijrosida kuy tinglaymiz. Bu kuyning nomi «Dutor bayoti», siz uni qanday xarakterda va qanday janrda yozilganini aniqlab izohlab berasiz. Ushbu kuyga mos raqs harakatlarini bajarasiz. So'ngra «Kuz» qo'shig'iga bolalar cholg'u asboblarida jo'r bo'lamiz. Oldin chapak chalib ritmini aniqlab, xotiramizda saqlab qolamiz. Hozir doskaga chiqib 5 ta o'quvchi cholg'u asbobida jo'r boladi. Shu tarzda navbatma-navbat doskaga chiqib bolalar cholg'u asbobida ushbu kuyga jo'r bo'ladilar. Darsda faol qatnashgan o'quvchilarni baholayman.

Darsdga yakun yasab uyga vazifa beraman.

Bugun sizlar bilan «Kuz» qo'shig'ini o'rgandik, lad haqida ma'lumotga ega bo'ldik. O'zbek xalq cholg'u asboblari bilan tanishdik. Uyga vazifa «Kuz» qo'shig'iga mos rasm chizib, qo'shiq so'zlarini yodlab keling. O'zbek xalq cholg'u asboblaridan dutor asbobini ham rasmini chizib keling. Shu bilan darsimiz tamom.

2.2. IKKINCHI SINFDA MUSIQA O'QITISHNING MAZMUNI VA METODIKASI

Reja:

1. Ikkinchi sinf o'quvchilarining psixologik – fiziologik ususiyatlari.
2. Ikkinchi sinfda musiqa o'qitishning mazmuni va metodikasi.
3. Ikkinchi sinfda vokal–xor ishlarini mohiyati.
4. Ikkinchi sinfda musiqa savodi va uning ahamiyati.

Ikkinchi sinf o'quvchilarining psxologik – fiziologik harakterga ko'ra, 1 – sinf o'quvchilariga o'xshash bo'ladi. Ularning diqqat e'tibori hali to'liq shakllanmagan bo'ladi. Bu yoshdagi o'quvchilar diqqati bir narsadan boshqa bir narsaga tez – tez almashib turadi. Chunki, ular o'yin bilan bog'liq bo'lgan narsalarga ko'proq moyildirlar. Shu nuqtai nazardan musiqa madaniyati darslarida dars faoliyatlarini tez – tez almashtirib turish ularni musiqaga qiziqtirib turish dars unumining garovi hisoblanadi.

Ovoz apparatlarini nozikligi, mo'rtligi, ovoz pardalarining to'la shakillanganligi sababli ovozlari faltet tizimida yangraydi. Ovoz diapazoni (DO_1 – RE_2) gacha bo'ladi. Birinchi sinfda olingan bilim va malakalari ikkinchi sinfda chuqurlashib, takomillashib **konkretlashadi.** Masalan: birinchi sinfda o'quvchilar marsh musiqalarini jadal shaxdam tantana vor harakterini musiqa ohangiga mos qadam tashlash bilan ajralsalar, ikkkinchi sinfda esa bu musiqalarni janr ekanligi, ularni turlari (sport, bayram, harbiy) xaqida konkret bilimga ega bo'ladilar. Shu tarzda qo'shiq va raqs janri ham o'rganiladi. Ikkinchi sinfda vokal – xor ishlari, birinchi sinfda olingan bilim va malakalarini mustaxkamlash va qo'shiq kuylashdagi nuqsonlarni tuzatib borishdan iboratdir. Birinchi sinfda xor bo'lib ashula aytishga doir bo'lgan bilimlarni, ikkinchi sinfda yanada shakllantirish lozim. Fiziologik usish munosabati bilan ovoz kuchi, diapazoni, tembri o'zgarib boradi, ma'lum tizim asosida avaylab tarbiyalash ikki ovozlikda kuylash uslubini shakllantiradi. Ikki ovozlikni hosil etishda bolalarni mayin ovozda kuylashi lozim, aks holda ikkinchi ovoz eshitilmay qoladi, o'qituvchi darsda bolalarga qo'shiq o'rgatishda bolalar ovozini o'ziga xos hususiyatlarini puxta bilishi lozim. O'quvchilarni mutassil qo'l harakatlariga o'rgatib borishi «Diqqat», «Auf», «Ijroni boshlash», «Ijroni tugatish» kabi dirijyorlik ishoralariga amal qilgan holda o'quvchilarni kuylashga tayyorlash lozim. Ikkinchi sinfda ham o'quvchilar sevgan kuy va qo'shiqlar doirasini kengaytirish lozim. o'quvchilarni hayotiy tajribalariga, birinchi sinfda olgan bilimlariga tayanib, musiqa asarlari tanlash lozim. Ularni milliy musiqamizni idrok etish, mumtoz musiqa namunalari bilan o'zbek xalq musiqasi namunalari, o'zbek xalq cholg'u sozlari bilan musiqa tinglash va qo'shiq kuylash orqali tanishtirib borish lozim. Bu o'quvchilarimizni o'z tarixini bilishga, fanlararo aloqa, o'z Vatanini sevishga, milliy qadriyatlar, urf – odatlar bilan yaqindan tanishishga yordam beradi.

Ikkinchi sinfda vokal – xor ishlariga e'tibor kuchayadi, o'quvchilar ovoziga va cholg'uga tayanib jo'r bo'lib, musiqali ritmik harakatlar bajaradilar.

Bunga «Paxtaoy» F.Nazarov, T.Ilxom she'ri, «Kichkintoymiz – gijingtoymiz» P.Mo'min she'ri, K.Kenjaev musiqasi, «Yangi yilim» P.Mo'min she'ri, D.Zokirov musiqasi «Rildiragim» SH.Yormatov musiqasi, T.Baxromov she'ri kabi qo'shiqlar, «CHamanda go'l» o'zbek xalq kuylari misol bo'la oladi.

Musiqa idrokining asosiy vositasi musiqa nutqidir. Musiqa ifoda vositalari: kuy, lad, ritm, registr, temr, tembr, dinamik belgilar kabilar musiqa savodiga kiradi. Ularni his etmasdan turib musiqa asarlarini sanьat sifatida badiiy va g'oyaviy jihatdan ongli ravishda to'liq idrok etish qiyin.O'quvchilar shuningdek o'lchov, takt, takt chizig'i, notalarni joylanishi, pauzalar, kuchli va kuchsiz hissalar, janrlar haqida bilimlarga ega bo'lishlari, kuy – qo'shiqlarni ongli

ravishda o‘zlashtirishga musiqiy savodidan quyidagi bilim va malakalar shakllanib, amalda bajarilishi lozim:

1. Kuylarni ritmik sxemalarini bo‘g‘unli so‘zlar bilan kuylash (lya, du, da, mo, mi).
2. Kuchli va kuchsiz hissalarini aniqlash va ularni his etib kuylash.
3. Chapak va cholg‘u asboblarida chalib kuyga ritmik jo‘r bo‘lish.
4. Marsh va raqs harakterini ifodalash.
5. Lad haqida bilimlarni mustaxkamlash mumkin.

Musiqa tinglash, musiqa madaniyati darslarida yetakchi faoliyat hisoblanadi. Zero, darsda qo‘llanadigan barcha musiqa materiallari, asosan, musiqa tinglash orqali amalga oshiriladi,

Ikkinchi sinfda bu bilimlar chuqurlashib takomillashadi. Musiqadan ozuqa olish uchun o‘quvchilar musiqiy obrazlarni anglashlari, his etishlari va taasavvur etishlari lozim. SHunday ekan, o‘qituvchi ikkinchi sinfda o‘quvchilarni musiqa tinglash jarayonida ishonchli dalillar: ko‘rgazmali qurollar, texnika vositalari, test kartochkalari, didaktik o‘yinlar, noan’anaviy darslar yordamida o‘tishni talab etiladi. Musiqaning tabiati, undagi kayfiyat, obraz harakterini ifodalashda lad qissini o‘stirishni ahamiyati katta. Bunga: «Alla», «Yallama – yorim», «o‘zbek xalq quyi», «Andijon polkasi», «Gulxan» D.Zokirov qayta ishlagan, «Baxor valsi» M.Mirzaev musiqasi misol bo‘la oladi. Har bir darsda asar harakteri, mazmuni va ifoda vositalarini aniqlashda ko‘proq bolalarga mustaqil fikr yuritish uchun imkoniyat berish lozim. SHu tarzda tinglanadigan va kuylanadigan qo‘shiqlar dars davomida oddiy tahlil etilib o‘rgatiladi. O‘rgatiladigan kuy va qo‘shiqlar unutilmaslik uchun, uyga vazifa berib, rasmlar solib kelish, ko‘rgazmali qurollar tayyorlash orqali mustaxkamlash kerak. Musiqa madaniyati darslari beshta faoliyat asosida olib boriladi. Dors mavzulari bir biri bilan uzviylik, ilmiylik, sistemaliylik tamoyillari yordamida bog‘lanadi.

Ikkinchi sinfda yil mavzusi;

«Musiqa nimani ifodalaydi va tasvirlaydi».

I – chorak: «Yakkanavozlik, jo‘rnavzlik, jo‘rsozlik»

II – chorak: «Yakkanavozlik va yakkaxonlik cholg‘u va xonandalar dasturi»

III – chorak: «Kuy nima?» Kuyda nima ifodalaydi?

IV –chorak: «Musiqani ifoda vositalari»

O‘qituvchi dars rejasini ushbu mavzular asosida tuzib, ularni bir - biri bilan uzviy bog‘lab olib borish zarur.

Mavzuni mustahkamlash uchun savollar:

1. Ikkinchi sinf o‘quvchilari qanday psixologik va fiziologik harakatga ega bo‘ladilar?
2. Ikkinchi sinfda musiqa o‘qitishning maqsad va vazifalari nimalardan iborat?
3. Ikkinchi sinfda qo‘shiq o‘rgatishni o‘ziga xos xususiyatlarini aytib bering?

Tayanch tushunchalar:

Musiqa nazariyasi -musiqa tahlili, ijrochiligini o‘rgatuvchi fan.

Musiqa tarixi-Musiqa san’atiniig paydo bo‘lishidan hozirgi zamonga qadar taraqqiyoti.

Vokal – xor mashg‘uloti – yakka holda ansabl va xor bilan jamoa bo‘lib ashula aytish.

AMALIY MASHG‘ULOT

Xor bo‘lib qo‘shiq kuylash

Ko‘ylagim

Po‘lat Mo‘min she’ri

Doni Zokirov musiqasi

Chir aylanib o‘ynasam,
Gir aylanib o‘ynasam

Yelpinadi ko‘ylagim
Yaltiraydi ko‘ylagim

AMALIY MASHG'ULOT

Musiqa tinglash

PAXTA RAQSI

LABORATORIYA MASHG'ULOTI
2-SINF UCHUN BIR SOATLIK DARS ISHLANMASI

MAVZU: «KUY NIMA? KUYDA NIMALAR IFODALANADI?»

Darsning mavzusi: «Kuy nima? Kuyda nimalar ifodalanadi?»

Darsning maqsadi:

O'quvchilarni mustaqil fikrlash, erkin so'zlash, o'zining mehnati bilan ko'proq natijaga erishishga o'rgatish.

Darsni jihozlash:

Reja-konspekt, 2-sinf uchun darslik, rasmlar, tarqatma kartochkalar, test savollari.

Darsning turi: Noan'anaviy.

Darsning borishi:

O'quvchilar bilan salomlashib, davomatni aniqlayman. O'quvchilarga bugungi darsimiz noan'anaviy tarzda, o'yin shaklida o'tilishini tanishtirib o'taman. Buning uchun turli xil rasmli kartochkalar yordamida sinf o'quvchilarini uch guruhga bo'lib, maxsus tayorlangan partalar atrofiga o'tkazaman. Uch guruhni gullar tasvirlangan kartochkalar yordamida nomlayman.

I guruh: «Rayhon» guruhi

II guruh: «Lola» guruhi

III guruh: «Binafsha» guruhi

Har bir guruhda (7-8 tadan o'quvchi bo'lishi mumkin)

O'quvchilarga o'yin shartlari va mezonlari tushuntiriladi. Har bir guruh belgilangan vaqtda, berilgan topshiriqni shoshmasdan o'ylab ko'rib, fikrlab, hamjihat bo'lib savollarga javob berishi kerakligini eslatib o'taman. Javoblar quyidagicha baholanadi:

5 ball – qizil kartochka (to'g'ri, to'liq, tez javob uchun)

4 ball – yashil kartochka (to'g'ri lekin to'liq emas)

3 ball – oq kartochka (javobda kamchiligi bor)

O'yinimiz uch shartdan iborat bo'ladi.

Shunday qilib I shart bilan tanishtiraman.

Aqliy hujum texnologiyasi: fikriy bog'liqlik, xotira, mantiqni shakllantirish uchun.

Uch guruh uchun sharlar ichiga savollar solib doskaga ilib qo'yaman (har bir guruh uchun 3 tadan savol solingan sharlar). Har bir guruhdan bittadan o'quvchilarni navbat bilan doskaga chiqarib, sharni yorib savolga komanda bilan muhokama qilib javob berish uchun topshiriq beraman.

1-shart

I guruh uchun sharlar ichidagi savollar:

1. Musiqiy asarni cholg'u asboblarida birgalikda ijro etilishi nima deb ataladi?
2. Kuyni bir qo'shiqchi yoki sozanda ijro etishi nima deb ataladi?
3. Kompozitor Shermat Yormatovning qanday qo'shiqlarini bilasiz?

II guruh uchun sharlar ichidagi savollar:

1. Kuy nima?
2. Cholg'uchilar dastasi qanday milliy cholg'u asboblardan tuziladi?
3. Kompozitor Dilorom Omonullayevaning qanday qo'shiqlarini bilasiz?

III guruh uchun sharlar ichidagi savollar:

1. Kuyda nimalar ifodalanadi?
2. «Tonika» deb nimaga ataladi?
3. Kompozitor Nadim Norxo'jayevning qanday qo'shiqlarini bilasiz?

2-shart

O'yinimizning ikkinchi shartiga o'tamiz.

"Tarozu" texnologiyasi. Bunda qaysi guruh asar nomini va mualliflarini topib, qo'shiqni chiroyli ijro etib bersa, o'sha guruh ko'proq ball to'playdi. Bunda men pianinoda yoki rubobda o'rgangan qo'shiqlarimizdan har bir guruh uchun alohida parcha ijro etib beraman. O'quvchilar qo'shiq nomi va mualliflarini topib, qo'shiqni birinchi kupletini ijro etib beradilar.

I guruh uchun – «Nevaralar» qo'shig'i, N. Norxo'jayev musiqasi, S. Barnoyev she'ri;

II guruh uchun – «Buvijonim» qo'shig'i, D. Omonullayeva musiqasi, Yu. Suyunova she'ri;

III guruh uchun – «G'ildiragim» qo'shig'i, Sh. Yormatov musiqasi, P. M'omin she'ri.

Endi o'yinimizni 3-shartiga o'tamiz. (Test savollari).

3-shart

Test savollari

1. Tonika qanday tovush?	2. Yakkaxon qo'shiqni kim aytadi?	3. Pauza nima?
A) uchinchi tovush	A) yozuvchi	A) tinish belgisi
B) beqaror tovush	B) solist	B) takrorlash belgisi
C) tayanch tovush	C) dirijo'r	C) ohang

Ya'ni har bir guruhdagi ishtirokchi uchun test kartochkalari tarqataman. Qaysi guruh savollarga ko'proq javob bersa, o'sha guruh ko'proq ball to'playdi.

Har bir shartdan keyin guruh ishtirokchilarini rag'batlantirib, kartochkalardagi ballar bilan baholab turaman. Eng ko'p ball to'plagan guruh g'olib bo'lib olqishga va rag'batga sazovor bo'ladi. Qolgan guruhlar ham shu tarzda e'tibor qozonib baholanadilar.

Darsdga yakun yasab uyga vazifa beraman.

Darsga yakun yasab, o'quvchlarga hozirjavob bo'lish kerakligini, ko'proq kitoblar o'qib darsga e'tiborli bo'lib xotirani charhlab, mustahkamlab, o'z ustida ishlash lozimligini eslatib o'taman.

2.3. UCHINCHI SINFDA MUSIQA O'QITISHNING MAZMUNI VA METODIKASI

REJA:

1. Uchinchi sinfda musiqa o'qitishning mazmuni va maqsadi.
2. Uchinchi sinf o'quvchilarining psixologik – fiziologik xususiyatlari.
3. Musiqa darslarida ko'rgazmali qurollar tayyorlash va uning metodik ahamiyati.
4. Uchinchi sinfda yil chorak dars mavzulari va ularni o'quvchilar yoshi va qiziqishiga mosligi.

Uchinchi sinf o'quvchilari o'zlarining psixologik – fiziologik harakteriga ko'ra 1 - 2 - sinflardan ancha farq qiladi. Ularning diqqat e'tiborit urg'un, xotirasi kuchli, ovoz apparatlari shakllangan, nutqi ravon, vokal–xor malakalariga, musiqa haqida bilimga ega bo'ladilar. Uchinchi sinf o'quvchilari ovoz diapazoni do_1 – mi_2. Shunga qaramasdan, darsning har bir elementa tajribalarga asoslanib tushuntirish lozim.

Uchinchi sinf dars rejasini tuzganda ayniqsa, ijodiy yondashish, uning strukturasini mantiqan bog'lab turish, asarlar tartibini sinf imkoniyatiga muvofiq belgilash, bolalarni musiqaga qiziqish uyg'otib, badiiy emotsional kechinmalarni vujudga keltirish, ularni ovoz diapazoniga moslab reja tuzish kerak. O'quvchilarni o'quv jarayonida musiqaning hayotiyligi, soddadan murakkabga qarab uzluksiz rivojlanishi, musiqaning nazariyasi va janrlari, tuzilishi va moxiyati, boshqa san'at turlari bilan aloqasi haqida bilimga ega bo'ladilar. Musiqa savodidan notaga qarab kuylash qobiliyatlari ongli ravishda rivojlanadi. O'qituvchini qo'l harakatiga qarab va ularni qo'llarini harakatga keltirib turli mashqlar va qo'shiqlarni kuylay oladilar. Bu o'rganilayotgan musiqiy asarlarning janrlarini aniqlashda, sof intonatsiyada to'g'ri kuylashga va qo'shiq mazmunini ifodali qilib badiiy jihatdan to'g'ri ijro etishda muhim rol o'ynaydi. Bunga misol qilib, kompozitor F.Nazarov va shoir P.Mo'minning «Qish chog'lari» qo'shig'i, kompozitor SH. Yormatov va shoira Zulfiyaning «Qop» qo'shigi, kompozitor N.Norxo'jaev va shoir P.Mo'minning «Salom bergan bolalar», «Gul terdi gullar» kabi asarlarini keltirishimiz mumkin,

Uchinchi sinf o'quvchilari nafasni to'g'ri olib, jumlani oxirigacha yetkazishga asta – sekin o'rganib borishlari kerak. Ikki ovozli asarlarning eng oddiysini kuylay oladigan bo'lishlari kerak. Ikki obozli kuylashga erishish uchun avvalo sof intonatsiyaga erishish kerak. Bunga ovoz sozlash jarayonida erishiladi. Oldin tertsiya kengligida ikki ovozli mashqlarni kuylash, so'ngra bir ikki takt kanon shaklida mashqlar kuylash orqali o'quvchilarni musiqiy o'quvini rivojlanib, eshitish qobiliyati o'sib boradi. Asta – sekin ikki ovozli asarlarni kuylash o'quvchilarni qizikishini oshirib boradi. Kompozitor S.Boboev va shoir P. Mo'minni «Dastyor qiz» qo'shig'i, kompozitor N.Norxo'jaev va shoir P.Mo'minni «Oltin paxtam -oppogim», «Keng Turkiston» kabi qo'shiqlari misol bo'la oladi.

O'quvchilarni musiqa haqidagi bilim doirasini kengaytirshda va musiqa qobiliyatlarini rivojlantirishda musiqa tinglash muhim rol o'ynaydi. Har bir darsda asar harakteri, mazmuni va ifoda vositalarini aniqlashda bolalarga mustaqil fikr bayon etishuchun imkoniyat bermoq lozim. Jumladan, «Yomg'irjon» asarida(D.Omonullaev musiqasi) tembr, dinamika, o'lchov kontrast asosiy omil bo'lib hisoblanadi. Kompozitor SH.Yormatovning «Rildiragim»,kompozitor A.Mansurovning«Qo'zichog'im– uyinchoq», kompozitor

T.Azimovning «Durdona» asarlarida kuy va jumlalarni o'zgartirmay takrorlanishi «rondo» ekanligini o'quvchilar tezda anglab oladilar. Endi musiqaning rivojlanishidagi kuyning qaytarilishida uning o'zgarishi, o'zgarganda ham yangi harakter kasb etib, o'ynoqi va murakkab ritm va chaqqon temp etilishi – kontrast deyilady. Kontrastga misol qilib kompozitor F.Nazarovning «Qo'shiq va raqs», o'zbek xalq kuyi «Paxta raqsi», kompozitor A.Mansurovning «Chumoli va Nor», kompozitor S.Abramovaning «Buvijonim kelyapti» asarlarini keltirishimiz mumkin. Asarni 2 – 3 dars davomida tinglagach, hayotdagi voqelikni, murakkab voqelikni, musiqiy oqanglarni tasvirlab olishini ko'ramiz. Shu bilan birga 3 – sinf o'quvchilari musiqiy ritmik harakatlarni aniq bajara olishlari, kuylayotgan qo'shiqlarini jozibali, kuvnoq, yoqimli, sof intonatsiyada kuylashga harakat qilishlari lozim. SHuningdek, bolalar cholg'u asboblarida aniq ravon, o'z vaqtida jo'r bo'lishlari lozim. 3 –sinfda ham barcha boshlang'ich sinflarda qo'llanadigan metodlardan: ko'rgazmali, amaliy, og'zaki, taqqoslashva musiqa o'qitishning optimal metodlaridan foydalaniladi.

O'qituvchi musiqa madaniyati darslarida jonli ijrosidan tashqari gramplastinka yozuvidan, slayd, kompyuter, multimedia magnit tasmalaridagi yozuvlardan foydalanib, bolalar xori, professional san'atkorlar cholg'u asboblarida ijro etgan musiqiy asarlar, xalq qo'shiq va kuylarrshi tinglab idrok etish bilan o'quvchilarni sehrli musiqa olamiga olib kirish, badiiy didni, qiziqishni rivojlantirish mumkin.

III –sinfda yil mavzusi:

«Musiqada shakl va mazmun»

I – chorak: Musiqa ifoda vositalari

II – chorak: Xor va orkestr

SH –chorak: Musiqdning tuzilishi.

IV –chorak: Oddiy musiqa shakllari. Band va naqorat.

SHuningdek, musiqa darslari yil chorak mavzulari asosida rejalashtirilib besh faoliyat asosida o'tildi.

Mavzuni mustahkamlash uchun savollar:

1. Uchinchi sinfda musiqa o'qitishning mazmuni va maqsadi.
2. Uchinchi sinf musiqa darslarida qanday metodlardan foydalaniladi?
3. Uchinchi sinf o'quvchilarning psixologik – fiziologik xususiyatlari.
4. Uchinchi sinfda yil chorak mavzulari va ularning musiqa darsidagi ahamiyati.

Tayanch tushunchalar:

«Xor» – jamoa bo'lib qo'shiq kuylash.

«Janr» – musiqaning turi.

AMALIY MASHG‘ULOT

Xor bo‘lib qo‘shiq kuylash

Quvnoq bolalar

Qambar Ota she’ri — Avaz Mansurov musiqasi

Musiqa tinglash

Vals

Dmitriy Shostakovich musiqasi

LABORATORIYA MASHG'ULOTI
3-SINF UCHUN BIR SOATLIK DARS ISHLANMASI
MAVZU: «MUSIQANING IFODA VOSITALARI»

Dars mavzusi: «Musiqaning ifoda vositalari».

1. «Onajon», S. Abramova musiqasi, Nurbek she'ri.
2. Alteratsiya belgilari haqida ma'lumot.
3. «Dilxiroj», o'zbek xalq kuyi.

Darsning maqsadi:

1. Tarbiyaviy: Bolalarni onalariga muhabbat, Vatanga muahabbat his-tuyg'ularini qo'shiq vositasida tarbiyalash.
2. Ta'limiy: musiqaga bezak berish uchun va insonlarni ovoziga musiqiy tovushlarni moslashtirish, ya'ni musiqiy tovushni yarim parda yuqoriga ko'tarish yoki pastga tushirish haqida ma'lumot berish.
3. Rivojlantiruvchi: o'quvchilarga qo'shiqni birinchi bandini ifodali qilib o'rgatish, alteratsiya belgilari va raqs haqida ma'lumot berish.

Darsni jihozlash: reja konspekt, darslik, ko'rgazmali qurollar, tarqatma kartochkalar, musiqa cholg'u asbobilari.

Darsning turi: Aralash.

Darsning borishi:

O'quvchilar bilan salomlashib davomatni aniqlayman. Uyga berilgan vazifani tekshirish uchun savollar beraman.

1. O'tgan darsda qanday mavzu o'tgan edik?
2. O'rgangan qo'shig'imizni nomi nima va uni mualliflari kim?
3. O'tgan darsda qanday musiqiy asarni tinglagan edik va u nima haqida edi?

So'ngra o'quvchilarga kuylash holatini eslatib, ularni ovozini sozlayman.

1. Artikulyatsiya apparatini ishga solish (talaffuz uchun mashq).
2. Nafasni yo'lga qo'yish uchun mashqlar kuylataman.
3. Musiqiy o'quvni o'stirish uchun ikki ovozli mashqlar kuylataman.

O'tgan darsda o'rgatgan D. Omonullayeva musiqasi, Yu. Suyunov she'riga bastalangan «Buvijonim» qo'shig'i mazmunini, tempini eslatib, takrorlab mustahkamlayman.

So'ngra «Onajonim» qo'shig'ining mualliflari S. Abramova va A.Nurbeklar hayoti va ijodi bilan tanishtiraman. Bu qo'shiq onajonimizning bizga mehribonligi, do'ppi tikib, alla aytib erkalashi, g'amxo'rligi haqida. Bu qo'shiq major ladida yozilgan, sho'x, quvnoq, raqsona xarakterda. Hozir sizlarga qo'shiqni fortopiano cholg'u asbobi jo'rligida kuylab beraman.

Qoshiqni kuylab bo'lgandan so'ng o'quvchilarga savollar beraman:

1. Qo'shiqni nomi nima va mualliflari kim?
2. Bu qo'shiq qanday xarakterda yozilgan va qanday to'nlikda?

3. Bu qo‘shiqni mazmunida onalarning qanday xislatlari haqida kuylanadi?

4. Bolalar tarbiyasida onalarning shunday g‘amxo‘rligini ahamiyati nimada?

Hozir sizlar bilan qo‘shiqni musiqiy jumlalarga bo‘lib o‘rganamiz

Endi qo‘shiqni musiqiy ritmik harakatlar bilan bajaramiz (raqs)

Hozir kuylagan qo‘shig‘imizda sol kaliti yonida alteratsiya belgilari uchradi. Bu belgilarni nomi diyez, bemol, bekar. Bu belgilar musiqiy tovushni yarim parda yuqoriga ko‘tarish va yarim parda pastga tushirish uchun foydalaniladi.

Diyez – tovushni yarim parda yuqoriga ko‘taradi.

Bemol – tovushni yarim parda pastga tushiradi.

Bekar – diyez va bemolni rad etadi.

Hozir sizlar bilan o‘zbek xalq kuyi "Dilxirojni" tinglaymiz. Bu kuy o‘zbek xalqining mumtoz kuylaridan bo‘lib, uzoq tarixga ega. Sho‘x, quvnoq, raqsona xarakterda yozilgan. Endi bu kuyni rubobda sizlarga ijro etib beraman. Sizlar diqqat bilan tinglab, mening savollarimga javob berasiz.

Savollar:

1. Bu kuyni qanday cholg‘u asboblarida ijro etsa bo‘ladi?

2. Bu kuyga kimlar raqsga tushsa bo‘ladi?

3. Bu asar qanday ladda yozilgan, alteratsiya belgilari bormi?

4. Kim bu kuyni biror parchasini kuylab bera oladi?

Endi musiqaga mos milliy raqs harakatlarni bajaramiz

O‘quvchilarni darsda faol qatnashganliklarini hisobga olib, ularni reyting ball asosida baholayman va ovozimni chiqarib baholarni o‘quvchilarga e’lon qilaman.

Darsni yakunlab, uyga vazifa beraman va bolalar bilan xayrlashaman.

2.4. TO'RTINCHI SINFDA MUSIQA O'QITISHNING MAZMUNI VA METODIKASI.

Reja:

1. To'rtinchi sinf o'quvchilarining psixologik va fiziologik xususiyatlari.
2. To'rtinchi sinfda musiqa darslarining maqsadi va mazmuni.
3. To'rtinchi sinfda musiqa dars mavzularini o'quvchilar yoshiga va qiziqishiga mosligi.

To'rtinchi sinf o'quvchilari o'zlarining psixologik – fiziologik harakteriga ko'ra hayotiy tajribaga boy, fanlarga qiziquvchan bo'ladilar. Diqqat e'tibori turg'unlashgan bo'ladi. Jiddiy bo'lgan masalalar ustida fikrlash, hajm jihatdan kattaroq bo'lgan musiqa asarlarini eshitishga qodir bo'ladilar, izlanish, mushoxada qilish qobiliyatiga ega bo'ladilar. Bu hususiyatlarni barchasini o'qituvchi nixoyatda o'ylab oqilona ish tutishi lozim. Har bir darsdan unumli foydalanishi lozim. Bundan maqsad bolalarni tezroq dasturdagi musiqa asarlariga, dars uslubiga, musiqa san'atiga qiziqishidan iboratdir. 4-sinf o'quvchilarining vokal – xor malakalari bir xilda rivojlangan bo'lmaydi. Chunki, ba'zi boshlang'ich sinflarda musiqa fanidan mutaxassislar dars berishmaydi. Mutaxassis ish olib borgan joyda esa o'quvchilar sof unisonda kuylash, ansambl va qo'shiqlarni me'yoriga yetkazib, ikki ovozda kuylash darajasiga ega bo'ladilar. 4 –sinf o'quvchilarining ovoz diapazoni (do_1–mi_2). 4–sinfda ham o'qituvchilarni diffirentsial guruxlarga bo'lib o'tkazish lozim bo'ladi. Chunki, ularning bu davrda ovozlari jarangdor, yoqimtoy, qo'lminatsion rivojlangan davri hisoblanadi. Shuning uchun, darsda ko'proq kuylatish maqsadga muvofiqdir. Bunga misol qilib, kompozitor N.Norxo'jayev va shoir P.Mo'minni «Yaxshi bola», «Oq paxta terdik», kompozitor SH.Yormatov va shoir S.Barnoevni «Sog'lom avlod qo'shig'i», kompozitor M.Nasimov va shoir Ya.Qurbonovni «Bizdan sizga kim kerak?» qo'shig'ini keltirishimiz mumkin.

Kalendar – mavzuli reja tuzganda yuqorida aytilgan xususiyatlarni hisobga olgan holda yil chorak, mavzulari hisobga olinib, reja tuziladi. o'qitish davomidaq uyidagi bosqichlarga e'tibor berish kerak.

Birinchidan: fanlararo aloqa metodi. Boshqa fanlardan olingan bilim va malakalardan foydalanish.

Masalan: ona tili va adabiyot, tasviriy san'at, O'zbekiston tarixi, tabiatshunos, matematika va boshqalar.

Ikkinchidan: o'quvchilarni musiqiy qobiliyatini o'stirish; sof unisonga erishish, jumla boshida nafas olib, jumla oxirigacha rejalab yetkazish, lad haqida ma'lumot, o'lchovlarni bilish, notalarga qarab quylay olish.

Uchinchidan: musiqa savodiga qiziqtira olish; musiqa savodining eng muqim ahamiyati – qo'shiqlarni notalar nomlari bilan kuylatish, tinglash uchun berilgan asarlarni tahlil qila olishdir.

Qo'shiq o'rgatishda dirijyorlik uslubida fortepiano cholg'u asbobidan unumli foydalanish lozim. Ovozlarni maromiga tushirib kuylash uchun qo'shiq parchalaridan mashqlar tanlab kuylash lozim. Mashqlarni ma'lum tizimga solib kuylash kerak. 4 –sinfda musiqa tinglashni ahamiyati katta, chunki bunda o'quvchilar xalq musiqa ijodi o'zbek xalq musiqasining ommaviy janrlari bilan tanishadilar. Musiqa tinglash uchun 4 – sinfda o'zbek xalqining ommaviy qo'shiqlaridan boshlash maqsadga muvofiqdir. Masalan: «Alla», «Omonyor», «Boychechak», «Dilxiroj», «Tanovor», «Lolacha», «Kovushim», «Chorgoh» va boshqalar.

O'quvchilarda shuningdek, xalq musiqa ijodining ommaviy janrlari, kasbiy musiqa,

mehnat va mavsum qo'shiqlari haqida ma'lumot berish lozim. Xalq musiqasining ommaviy janrlari xalqimiz orasida keng tarqalgan bo'lib, og'izdan – og'izga, avloddan – avlodga o'tib kelmoqda, bu asarlar mazmunida orombaxsh, yoqimli, mayin allar, pandu – nasixat, ahloq – odob haqida qo'shiqlar, yalla, lapar kiradi. Bularga misol qilib «Olmacha anor», «Oyijon», «Qizgina», «Xey, lola», «Ishga chiking kelinoyi» kabi asarlarni tinglash mumkin.

4 –sinf o'quvchilarini ayniqsa, to'garak va ommaviy ishlarga jalb etish muhum ahamiyat kasb etadi.

Kompozitorlar – bu musiqa yaratuvchi ijodkor, odatda konservatoriyada maxsus ta'lim olgan inson bo'ladi. Kompozitorlarning asarlari simfoniya, opera, balet, sonata, qo'shiqlar, o'z zamonasiga mos nota yozuvlarida o'z aksini topadi.

Bastakorlar–esa og'zaki an'ana uslubidagi professional musiqa ijodkorlari. Bastakorlar xalq kuylariga tayangan holda yangi asarlar yaratadilar. Muxim tomoni shundaki, bastakorlar o'z asarlarini odatda dastlab, o'z ijodkorlik san'atlari orqali namoyon etadilar, so'ng nota yozuvlarida aks ettiradilar. SHu bois bastakorlar bir vaqtni o'zida yaratuvchi ijodkor ham ijrochi san'atkordirlar. Xalqimiz orasida eng sevimli bastakorlarga M.Mirzayev, R.Toshmatov. T.Jalilov, UstaOlim Komilov, Yu.Rajabiylarni aytish mumkin. Taniqli kompozitorlardan M.Ashrafiy, M.Burxonov, F.Nazarov, K.Kenjayev, SH.Yormatov, N.Norxo'jayev A.Mansurovlarni aytish mumkin.

Musiqa tinglashda vokal va cholg'u musiqasi xalq ommaviy musiqasini va kasbiy musiqa tinglab idrok eta olish nazarda tutiladi.

IV– sinfda yil mavzusi:

«O'zbei xalq musiqa ijodi»

I –chorak: O'zbek xalq aytimlari va cholg'ulari.
II – chorak: Bayram va marosim qo'shiqlari.
III -chorak: Mavsum qo'shiqlari.
IV -chorak: Bahor fasli qo'ahiqlari.

Mavzuni mustahkamlash uchun savollar:

1. To'rtinchi sinfda o'quvchilarning psixologik – fiziologik xususiyatlari.
2. To'rtinchi sinfda musiqa o'qitishning mazmuni va maqsadi.
3. To'rtinchi sinfda musiqa darsining chorak, yil , mavzusi va ularni musiqa darsidagi ahamiyati.
4. To'rtinchi sinfda musiqa darslarini o'ziga xosligi.

Tayanch tushunchalar:

«Volta»–bir nota yozuvida musiqa asarlarining turlicha tugatish uchun quyiladigan belgi.

«Repriza» – bir musiqiy jumlani ikki marta takrorlanishi.

«Sozanda» – cholg'u asbobida ijro qiluvchi cholg'uchi.

Seminar

1. Birinchi sinfda musiqa o'qitishning o'ziga xos xususiyatlari.
2. Ikkinchi sinfda musiqa o'qitishning mazmuni va metodikasi.
3. Uchunchi sinfda ikki ovozli qo'shiqlarning o'rgatishning o'ziga xos metodlari.
4. To'rtinchi sinfda musiqa o'qitishning maqsad va vazifalari.

AMALIY MASHG'ULOT

Xor bo'lib qo'shiq kuylash

Polvon bo'laman

Barot Isroil she'ri — Sonya Abramova musiqasi

Tempo di marcia

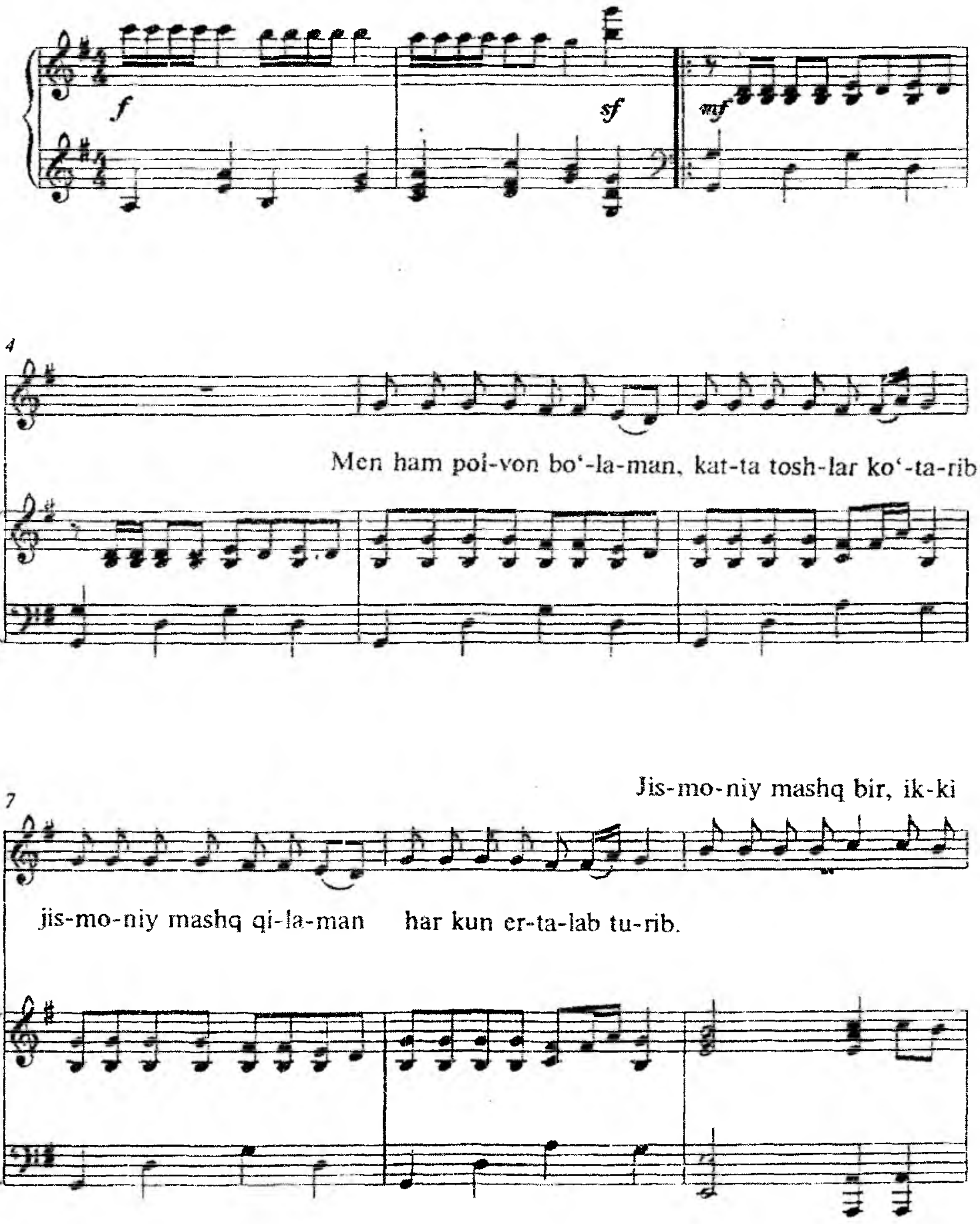

uch. Jis-mo-niy mashq: ko'p bo'l-sin kuch, Jis-mo-niy mashq bir, ik-ki
ik-ki, uch. bo'l-sin kuch.
uch, Jis-mo-niy mashq: ko'p bo'l-sin kuch,
ik-ki, uch. bo'l-sin kuch.
Ram-, pa-ra, pam, ram, pa-ra, pam, pa-ra, pa-ra, pam, pam, pam,

Men ham polvon bo‘laman,
Katta toshlar ko‘tarib.
Jismoniy mashq qilaman
Har kun ertalab turib.

Naqarot:

Jismoniy mashq: bir, ikki, uch
Jismoniy mashq: ko‘p bo‘lsin kuch,

Men ham polvon bo‘laman,
Kichiksan demang menga.
Kuch-qudratga to‘laman,
Ulg‘ayib kundan-kunga.

Naqarot:

Jismoniy mashq: bir, ikki, uch
Jismoniy mashq: ko‘p bo‘lsin kuch.

LABORATORIYA MASHG'ULOTI
4-SINF UCHUN BIR SOATLIK DARS ISHLANMASI
MAVZU: "O'ZBEK XALQ MUSIQASINING OMMAVIY JANRLARI"

Darsning mavzusi: «O'zbek xalq musiqasining ommaviy janrlari».

1. Qo'shiq: «Oq paxta terdik, terdik», N. Norxo'jayev musiqasi, P. Mo'min she'ri.
2. Musiqa savodi: Major ladi haqida ma'lumot.
3. Musiqa tinglash: O'zbek xalq kuyi. «Qari navo».

Darsning maqsadi:

1. Tarbiyaviy: Qo'shiq kuylash orqali o'quvchilarda o'zaro mehr-oqibat, do'stlik, tabiatga muhabbat tuyg'usini o'stirish.
2. Ta'limiy: Lad haqida ma'lumot berish, asarni tahlil qilish.
3. Rivojlantiruvchi: qo'shiq kuylash vositasida o'quvchilarni musiqiy, o'quvchini o'stirish, ikkiovozli kuylash malakalarini rivojlantirish.

Darsni jihozlash:

Musiqa cholg'u asbobi (pionino, rubob), ko'rgazmali qurollar (paxtazor rasmi tasvirlangan), musiqa savodidan tarqatma kartochkalar, tinglash uchun SD va DVD disklari, rasmlar, kompyuter, slaydlar.

Darsning turi: Aralash.

Darsning borishi:

O'quvchilar bilan salomlashib, davomatni aniqlayman. Uyga berilgan vazifalar bo'yicha o'quvchilarga savollar beraman.

1. Uyga qaysi qo'shiq vazifa qilib berilgan?
2. Repriza nima?
3. Lad nima?
4. O'tgan darsda qanday asarni tinladingiz?

So'ngra o'quvchilarga qo'shiq kuylash holatini eslatib, diqqatini o'zimga jalb etib ovozlarni sozlayman.

Artikulyatsiya apparatini ishga solib kuylashni hamda ikki ovozda kuylash mashqini takrorlataman.

Oldingi darsda o'rgatilgan qo'shiqni o'quvchilar bilan takrorlab mustahkamlayman.

So'ngra yangi «Oq paxta terdik, terdik», N. Norxo'jayev musiqasi, P. Mo'min she'ri hamda qo'shig'ini ifodali qilib kuylab beraman.

Qo'shiqni mazmunini ochib beraman. Bu qo'shiqda dalalarimizda paxtalarni lo'ppi-lo'ppi ochilib, shoxchalarda chiroqlardek osilishi, bolalarni yuzlari oftobda shirmoy nonga o'xshashi. Bolalar paxtalarni etaklab terib xirmonga hissa qo'shishlari haqida kuylanadi.

Bu qo'shiq sho'x, quvnoq xarakterda, o'rtacha tempda yozilgan. Re major tonligida, kuplet shaklida **4/4** o'lchovida yozilgan.

Bu qo'shiqni kompozitor Nadim Norxo'jayev yozgan. U 1947-yil 26 dekabrda Toshkent shahrida tug'ilgan. U yoshligida musiqaga qiziqib, musiqa maktabi. musiqa bilim yurtida va Toshkent Davlat Konservatoriyasining kompozitorlik fakultetini tamomlagan. U fortepiano uchun pyesa, preludia, sonatalar, asarlar, konsertlar, kattalar va bolalar uchun juda ko'p qo'shiqlar yozgan. Bulardan

«Xakkalar», «Salom bergan bolalar», «Balig'im», «Navro'zim», «Diyor madhi», «Biz askarmiz» nomli qo'shiqlarni yozgan.

She'rini esa sevimli bolalar shoiri Po'lat Mo'min yozgan. U «Yaxshi bola», «Sho'x qizaloq», «Chamandagi gullarmiz», «Oftob yaxshimi, odob yaxshimi» nomli juda ko'p she'rlar yozgan. So'ng qo'shiqni musiqiy jumlalarga bo'lib qo'shiqni o'rgataman.

Qo'shiqning 1-qatorini, naqaroti bilan o'rgataman. Sof intonatsiya, nafas, talaffuz ustida ishlayman. So'ngra musiqa savodidan major ladi haqida ma'lumot beraman.

Tovushlarni muayyan tartibga o'zaro bog'lanib kelishiga lad deyiladi. Ladlar ikki turga bo'linadi: major va minorlar. Quvnoq, sho'x, tantanavor asarlar major ladida yoziladi. Hozir kuylagan qo'shig'imiz va tinglagan asarlarimiz ham major ladida. Qo'shiq-raqs shaklida yozilgan, quvnoq, tantanavor xarakterda. Sizlar bilan hozir SD diskida «Oq paxta terdik, terdik» asarini tinglaymiz. Ommaviy qo'shiqlar xalq og'zaki ijodiga mansub bo'lib avloddan-avlodga o'tib keladi. Bunday kuy-q'shiqlarga «Alla», «Ililla yor», «lapar», «Oyijon boshginam og'ridi-yo», «Dutor bayoti», «Yallama yorim» kabi asarlar kiradi. Bu asarlar sho'x, quvnoq, raqsona xarakterda yozilgan.

Asarni tinglab bo'lgach, mavzuni mustahkamlash uchun o'quvchilarga savollar beraman:

1. Tinglagan asarimizni nomi qanday?
2. Asar qanday ladda, qanday tempda, qanday shaklda yozilgan?
3. Kuylagan qo'shig'imizni mualliflari kimlar?
4. Bu qo'shiqda bolalar yuzlarini nimaga o'xshatishyapti?
5. Bolalar paxtalarni etaklab yig'ib nimani to'ldirishdi?

Berilgan savollarga javob bergan o'quvchilarni baholayman, darsga yakun yasab, uyga vazifa beraman.

III-BOB
O'RTA SINFLARDA MUSIQA O'QITISH METODIKASI

3.1 BESHINCHI SINFDA MUSIQA O'QITISHNING MAZMUNI VA METODIKASI

Reja:

1. Beshinchi sinf o'quvchilarining psixologik –fiziologik xususiyatlari.
2. Beshinchi sinfda vokal– xor ishlari va ikki ovozda kuylashning maqsad va vazifalari.
3. Beshinchi sinfda musiqa o'qitishiing mazmuni va metodikasi.

Beshinchi sinfda o'rta ta'lim etapi boshlanadi. 5 – sinf o'quvchilari psixologik – fiziologik jihatdan ancha o'zgargan bo'ladilar. Vokal –xor ko'nikma va malakalariga ega bo'ladi. Sof unisonda kuylashta, ikki ovozli mashqlarni kuylashga, ansamblda kuylash malakalariga ega bo'ladi. Qo'shiq haqida, tinglangan asar haqida mustaqil fikr yuritish qobiliyatiga ham ega bo'ladilar. Ovoz diapazoni (Do_1 - Fa_2) ma'lum miqdorda rivojlangan bo'ladi, ular hayotiy tajribaga boy bo'ladilar. Fanlarga qiziquvchan va o'zlarining sevgan mashg'ulotlariga astoyidil mehr bilan qaraydilar. Bolalarning diqqat – e'tibor ancha turg'unlashgan bo'ladi. Hajm jixatdan kattaroq musiqani tinglashga va kuylashga qodir bo'ladi. Musiqa darsida ko'rgazmalilik asosiy o'rinni egallaydi. O'qituvchi o'zi qo'shiqni ifodali qilib kuylab berish va o'quvchilarga qo'shiqni quyidagi metodlarga asosan o'rgatishi lozim:

1. Sof unisonga erishishi
2. Musiqiy jumlani boshidan oxirigacha to'la idrok etishi.
3. Notaga qarab kuylash qobiliyatiga ega bo'lishi kerak.

Musiqa savodidan asar tahlili, notalarni joylanishi o'lchovlar, ansambl, xor, orkestr haqidagi bilimlarga ega bo'lishi maqsadga muvoffikdir, Musiqa darslarida iloji boricha, o'qituvchi ko'rgazmali qurollardan, texnika vositalardan ko'proq foydalanishi kerak. O'quvchilar musiqa fanini boshqa fanlar bilan borliq ekanligini ongli ravishda anglashi kerak. Beshinchi sinf o'quvchilarini qiziqishi, qobiliyatiga qarab to'garaklarga jalb etilishi lozim. Beshinchi sinfda bir ovozda qo'shiq kuylash ustida ish olib borish davridayoq o'quvchilarni ikki ovozda kuylashga asta – sekin tayyorlab borish lozim. O'quv yilining ikkinchi yarmidan boshlab, niqoyatda oddiy mashqlardan, qo'shiq naqoratlaridan, kuylash uchun qo'lay bo'lgan ladlardan boshlash maqsadga muvofikdir. Eng oddiy va murakkab mashqlarni ham, asosan solьfedjio qilish nuli bilan o'rganish va kuylash lozim, chunki bu jarayonda notalarni nomlari va balandligi holatini ham anglab boriladi. Ikki ovozlikda kuylashni boshlashdan oldin, sinf taxtasida yoki plakatlarda ko'rsatib notalar nomini va tovushining balandlik holatini aniqlab, ovoz chiqarib bir necha marta takrorlab so'ng, kuylash zarur. Bunday savollar o'quvchilarni garmonik o'quvini kuchaytiradi, intervallarni ongli ravishda o'zlashtirish tuyg'usi paydo bo'ladi. Ikki ovozlik qo'shiqlarni avvalo (aks sado) shaklidan boshlab kuylash kerak so'ng kichik kanonlardan boshlab kattaroq hajmdagi jo'rsiz (akapella) asarlarga o'tish, o'quvchilarni bir – birini diqqat bilan eshitib, kuylash qobiliyatlarini o'stiradi. Ikki ovozli qo'shiqlarni tanlaganda, ikki ovozli elementi bor, kichik xajmdagi asarlarni tanlash maqsadga muvofiqdir. Beshinchi sinf o'quvchilarini qiz bolalar o'g'il bolalar ovozlar o'rtasida deyarli farq bo'lmayda. Har qaysi ovozning ohangi aniq ravshan, mustaqil bo'lishi kerak. Pastgi ovoz shirali, xushohang, yaxshi esda qoladigan bo'lishi

ayniqsa muqimdir. Ovoz partiyalarining diapazoni seksta, septima, oktavalar hajmidan oshmaydigan qo'shiqlar aytishga ayniqsa qo'laydir.

Qo'shiqlar o'rtacha tempda yozilgan bo'lishi kuylash uchun foydali va osondir. Ikki ovozli qo'shiqlarni ohanglari imitatsiya jihatdan shakli yengil va oson bo'lishi kerak. O'zbek xalq qo'shiqlarini o'qituvchi ikki ovozlik qilib, qayta ishlab o'rgatishi o'quvchilarni talaffuzi intonatsiyasi va xotirasini rivojlantiradi. Ikki ovozlikni kuylashda, bir ovoz cho'zib, ikkinchi ovoz harakaglishishi ham, bolalarni eshitish qobiliyatlarini ustiradi. Keyinchalik esa, ovozlarni parallel bir tomonga yo'nalishi, ovozlarni qarama – qarshi yo'nalishi va har xil murakkabroq holatida ham kuylash mumkin bo'ladi. Musiqa darsi jarayonida ikki ovozda kuylash uchun bolalar ovozini diskant va altga bo'lish shart emas, balki taxminiy bo'lishi ham mumkin. Chunki ikkinchi, uchinchi ovozni kuylaganda bolalarni musiqa o'quvi ko'proq o'sadi. Shuning uchun ovozlarni galma-gal almashtirib kuylatish lozim. Buning uchun albatta dastlab, sof unisonga erishiladi. So'ngra, ikki ovozli asarlarga o'tiladi. Beshinchi sinf bolalarining ovozlari yangroq ovoz apparatlari shakllangan qo'shiq kuylash, ko'nikma va malakalarga ega bo'lganligi sababli ikki ovozli qo'shiqlarni o'rgatish maqsadga muvofiqdir.

Beshinchi sinfda quyidagi qo'shiqlar o'rgatiladi; «O'zbekiston Davlat mathiyasi», A.Oripov sh'eri, M.Burxonov musiqasi. «Bolalarning ko'zlari», Qambar Ota she'ri, M.Otajonov musiqasi. «Parvozdagi qushchalar», M.Mirzayev she'ri, R.Abdullayev musiqasi. «Sumalak», T. Bahramov she'ri, Sh.Yormatov musiqasi.

Beshinchi sinfda quyidagi asarlar tinglaniladi; «Boychechak», Sh. Yormatov xor uchun qayta ishlangan. «Terimchilar qo'shig'i», vokal simfonik syuita G'.G'ulom she'ri, S.Yudakov musiqasi. «Maysaraning ishi» operasaidan parcha, S.Yudakov musiqasi. «Figoroning to'yi», V.A.Motsart musiqasi. «Otmagay tong», «Tohir va Zuxra» musiqali drammasidan parcha, T.Jalilov musiqasi.

Beshinchi sinfda musiqa darslarini yil mavzusi:

«Kompozitorlik musiqa janri»

I -chorak: «O'zbek xalq cholg'ulari orkestri. Xor san'ati».

II - chorak: «Simfonik orkestr. Musiqada vokal – simfonik janrlari».

III - chorak: «Sahnaviy musiqa asarlari. Balet na raqs san'ati. Musiqali drama va komediya».

IV–chorak: «Opera san'ati. o'zbek musiqasida opera janri».

Beshinchi sinfda musiqa darslarining maqsadi, o'quvchilarni boshlang'ich sinflarda olgan bilimlarini va tayyorgarlik darajasini aniqlab, musiqa mashg'ulotlariga, to'garak ishlariga qiziqtirishdan iborat. Mazkur maqsad yuzasidan kirish suhbati o'tkaziladi va ko'pchilik yoddan biladigan qo'shiq kuylanadi. Kuylashdan oldin ashula aytish holati, o'tirib va turib kuylash qoidalari tanishtiriladi va tartibga solinib, vokal mashqlari yordamida ovozlar sozlanadi. So'ngra qo'shiq ijro etiladi. Hamda ijro yutuq vakamchiliklari baholanadi.Qo'shiq mazmuni suqbatda aniqlanib asar harakteri, tempi, shakli belgilanadi va talablarga ko'ra qayta kuylanadi, toki o'quvchilarda darsning professional darajasi sezilsin. Natijada o'quvchilarniqo'shiq kuylashga, musiqa tinglashga, asarlarni savodli tahlil qilishga, to'garaklarga qatnashishga, chiroyli ovoz hosil qilib kuylashga qiziqishi va mas'uliyati oshib boradi. Keyinchalik esa ikki ovozli qo'shiq kuylash-

ga qiziqishi ham ortib boradi. Ikki ovozli kuylash malakasi asta-sekin singdiriladi. Bu to'garak ishlaridao'z natijasini ko'rsatadi. Musiqiy asarni tinglang va kuylash uchun albatta musiqiy bilim va ko'nikmalarga ega bo'lish kerakligi va hayotda musiqa tarbiyasining ahamiyati hakida musiqa o'qituvchisi tushuntirib borishi lozim.

Mavzuni mustahkamlash uchun savollar:

1. Beshinchi sinfda musiqa o'qitishning ish mazmuni va metodikasi nimadan iborat?
2. Beshinchi sinf o'quvchilarining fiziologik – psixologik xususiyatlari?
3. Beshinchi sinfda ikki ovozda kuylashning ahamiyati va o'rgatish yo'llari qanday?
4. Beshinchi sinfda o'quvchilarning o'qish davomida o'zlashtirgan ko'nikma va malakalari nimalardan iborat?

Tayanch tushunchalar

Katta ashula –Fapg'ona vodiysi, qisman Toshkentda ijro etiladigan jo'rsiz ashula turi.

Interval- aniq balandlikka ega bo'lgan, ikki tovush balandligi bo'yicha oraligi.

Opera -musiqali dramatik asar, nutqning ma'lum bir qismi yoki deyarli hammasi kuylanadi.

Xalq cholg'u asboblari orkestri- xalq cholg'u asboblaridan tuzilgan katta jamoa.

AMALIY MASHG‘ULOT

Xor bo‘lib qo‘shiq kuylash

Yomg‘ir yog‘aloq

Po‘lat Mo‘min she’ri

Nadim Norxo‘jayev musiqasi

Shivir-shivir, shivirlab
Yomg'ir yog'di shitirlab
Bo'g'otlarga berkindi
Sho'x chumchuqlar pitirlab.

Naqarot:
O'ynab-o'ynab tushar suv
Kuylab, kuylab tushar suv
Yer bag'rini to'ldirib
Quvnab, quvnab tushar suv

Yomg'ir yog'ar paqirlab
Chuchvarasi vaqirlab
Har tomchi qut baraka
Yashnaydi dala qirlar

AMALIY MASHG'ULOT

Musiqa tinglash

Terimchilar qo'shig'i

("Mirzacho'l" vokal-simfonik syutasi)

G'ofur G'ulom she'ri | Solomon Yudakov musiqasi

LABORATORIYA MASHG‘ULOTI
5-SINFDA NOAN’ANAVIY BIR SOATLIK DARS ISHLANMASI
MAVZU: SAHNAVIY ASARLAR

Darsning mavzusi: ‘‘Musiqa olamiga sayohat’’.

Darsning maqsadi: O‘quvchilarni mustaqil fikrlash, erkin so‘zlashga, o‘z ustida ishlashga o‘rgatish. Oz kuch sarflab ko‘proq natijaga erishish.

Darsning jihozlari: Reja, konspekt, plakatlar, kartochkalar, CD disklar, tarqatma materiallar.

Darsning turi: Noan’anaviy.

Darsning borishi:

O‘quvchilar bilan salomlashib, davomatni aniqlayman. Bugun sizlar bilan yangi pedagogik texnplogiya bo‘yicha dars o‘tamiz deb, o‘yin turlari va shartlari bilan tanishtiraman. Buning uchun sinf o‘quvchilarini kartochkalar yordamida besh guruhga bo‘laman, va tayyorlab qo‘yilgan partalar atrofiga o‘tqazaman. Har guruhda (6-7 tadan o‘quvchi bo‘lishi kerak). Birinchi guruh – «Doirachilar», ikkinchi guruh – «Rubobchilar», uchinchi guruh – «Dutorchilar», to‘rtinchi guruh – «Changchilar», beshinshi guruh – «Surnaychilar».

Bolalarga o‘yin mezonlarini tushuntiraman. Har bir guruh belgilangan vaqtda, berilgan topshiriqlarga aniq, lo‘nda, mazmunli javob berishi kerak.

Agar guruh to‘g‘ri, to‘liq, tez javob bersa (qizil kartochka 3ball).

Agar guruh to‘g‘ri javob bersa (yashil kartochka 2 ball).

Agar guruh javobida kamchiliklar bo‘lsa, (sariq kartochka 1 ball) bilan baholanadi.

Buning uchun berilgan topshiriq ustida o‘ylab, bir fikrga kelib, berilgan javobini diqqat bilan tinglab, ba’zi joylarini to‘ldirib guruhingizga ball to‘plashingiz mumkin.

Shunday qilib o‘yinimizni I sharti bilan tanishtiraman.

1. Shartning nomi «Yelpig‘ich». Bunda o‘quvchilar tarmoqli muammo xarakterdagi mavzularni o‘rganishga qaratilgan bo‘lib, mavzuning tarmoqlari bo‘yicha bir yo‘la axborot beriladi.

I shartni boshlaymiz. (vaqt belgilanadi, shartlar tushuntiriladi) «Doirachilar» guruhiga topshiriq: O‘zbekistonda balet san’atini rivojlanish tarixini ochib bering.

«Rubobchilar» guruhiga topshiriq: O‘zbek musiqasida opera janri tarixini yoritib bering.

«Dutorchilar» guruhiga topshiriq: O‘zbekistonda musiqali drama va komediyani rivojlanishi.

«Changchilar» guruhiga topshiriq: O‘zbek xalq cholg‘u asboblari orkestri va xor haqida ma’lumot bering.

«Surnaychilar» guruhiga topshiriq: Simfonik orkestr va uning turlari haqida ma’lumot.

O‘yinimizni II sharti bilan tanishamiz.

“Aqliy hujum” texnologiyasi.

Bu shartda fikriy bog‘liqlik, mantiq, xotira, nutq, rivojlanadi, o‘z fikrini erkin ifodalash mahorati shakllanadi.

Guruhlarga kartochkalar tarqatiladi. Har bir kartochkada 3 tadan savol bo‘lib, o‘quvchilar kartochkalarni tanlab, guruhlarda birlashib, savollarga javob beradilar.

«Doirachilar» guruhiga savollar»

Interval deb nimaga aytiladi?

«Parvozdagi qushchalar» qo'shig'ini mualliflari kim?

Turli cholg'u ijrochilar guruhidan tuzilgan katta jamoa qanday nomlanadi?

«Rubobchilar» guruhiga savollar:

Dinamik belgilar necha turga bo'linadi?

«Chumoli» qo'shig'ining mualliflari kim?

«Uvertyura» deb nimaga aytiladi?

«Dutorchilar» guruhiga savollar:

Intervallar necha turga bo'linadi?

«Aziz uztozlar» qo'shig'ining mualliflari kimlar?

Kamonchali cholg'ular turiga qanday asboblar kiradi?

«Changchilar» guruhiga savollar:

Pauzalar necha turga bo' linadi?

«Sumalak» qo'shig'ining mualliflari kimlar?

Musiqiy asarni raqs harakatlari orqali ifodalanishi nima deb ataladi?

«Surnaychilar» guruhiga savollar:

Alteratsiya belgilari necha turga bo'linadi va ularni vazifalari?

«Bolalarning ko'zlari» qo'shig'ining mualliflari kimlar?

Birinchi bolalar operasini kim yozgan?

Endi III shartga o'tamiz. "Tarozu" texnologiyasi. Bunda har bir guruh o'qituvchi pioninada yoki rubobda biror qo'shiqdan parcha ijro etib bersa, bolalar kuyni nomi va mualliflarini topib, qo'shiqni ifodali qilib ijro etib beradilar.

«Doirachilar» guruhi – «Chamandagi gullarmiz», N. Norxo'jayev musiqasi.

«Rubobchilar» guruhi – «Sumalak», Sh. Yormatov musiqasi.

«Dutorchilar» guruhi – «Salom quyoshjon», A. Mansurov musiqasi.

«Changchilar» guruhi – «Chumoli», R. Abdullayev musiqasi.

«Surnaychilar» guruhi – «Bolalar», X. Rahimov musiqasi.

Har bir guruh qo'shiqni mualliflarini topib xarakterini aniqlab, ifodali qilib, qo'shiqlarni belgilangan vaqtda kuylab beradi.

Guruhlar bajarilgan shartlar bo'yicha ball tizimida baholanadi. Faol guruhlar rag'batlantiriladi.

Dars yakunlanib, uyga vazifa berildi.

3.2. OLTINCHI SINFDA MUSIQA O'QITISHNI MAZIUNI VA XUSUSIYaTLARI

Reja:

1. Oltinchisinf o'quvchilarini psixologik – pedagogik hususiyatlari.
2. Oltinchi sinfda musiqa o'qitishni mazmuni.
3. Oltinchi sinfda dars mavzusi va uning o'quvchilar bilim va malakasiga mosligi.

Oltinchi sinfda musiqa o'qitishning maqsad va vazifalari, oldingi sinflarda olgan bilim va malakalarını darajasiga asoslanib belgilanadi. Oltinchi sinfda amalga oshirilishi lozim bo'lgan maqsadlar, musiqa tarbiyasining bosh mezoni o'quvchilarning ma'naviy boyligining tarkibiy qismi bo'lgan musiqaviy madaniyatini shakllantirish ga qaratiladi. Mazkur maqsadlarni quyidagicha amalga oshirish belgilanadi:

Darsning barchaf aoliyatlari vositasida doimiy ravishda o'quvchilarning musiqaviy iqtidorini rivojlantirib borish.

Vokal--xor malakalarini rivojlantirib, yakka jamoa bo'lib kuylash, ikki ovozli kuylashga o'rgatish.

Musiqa idrokini rivojlantirish va asarlarni tuzilishi, shakli, ladi, tempi, mualliflari haqida fikr yuritishga o'rgatish.

Musiqa savodidan, oddiy musiqa terminlarini va atamalarini mohiyatini musiqa amaliyotida bilish va har bir musiqa asarida kuylab borish.

Oltinchi sinf o'quvchilarining ovoz diapazoni (Do_1 – Fa_2) bo'ladi. Ol_tinchi sinfda o'quvchilarni o'spirinlik davri boshlanadi. Buning natijasida organizmda aktiv o'zgarishlar ro'y beradi. Fiziologii – psixologik jihatdan o'quvchilarni ovozini o'zgarishi, buyning o'sishi, fanlarga qiziqishi, mustaqil fikr yurita olishi qobiliyatlari rivojlana boshlaydi. Natijada bosh miya, yetarli darajada ozuqa ololmay, horginlik qolatlari ro'y beradi. Ya'ni, dars davomida o'quvchilarni diqqat-e'tibori tarqaladi. Ularni jalb etish qiyinlashadi. Bu davrda ularga jiddiy, mexribona I munosabatda bo'lish, do'stona suhbatlar o'tkazish talab etiladi. SHuning uchun o'qituvchi har bir o'quvchini kuzatib, uni o'rganishi lozim. CHunki, o'quvchilar kattalarni munosabatiga jiddiy e'tibor beradilar, ular ko'proq kattalar bilan muomalada bo'lishni istaydilar. Bolalarning intizomida ayrim o'zgarishlar paydo bo'ladi, ularning istagi va qobiliyati orasida tafovutlar sodir bo'lib turadi. Bularning hammasi o'qituvchidan yuqori malaka va ko'nikmalarni talab etadi. Bunday holatda o'qituvchi o'quvchilarni quyi sinflarda olgan bilim va malakalariga va hayotiy dalillarga suyanib ish tutishi yaxshi natija beradi. Buning uchun dars mazmunini hayot bilan bog'lab olib borish zarur. Qo'shiq o'rgatish va musiqa tinglash jarayonida asarlardan parchalar kuylab ovozlarini sozlashi bolalarda qiziqish uygotadi. Bunda ijro uslublarini batafsil tushuntirish lozim. Asarlarni tahlil etishda bolalarni aktiv qatnaitirish maqsadga muvofikdir. Har bir xalqning o'z milliy musiqa san'ati mavjudligi, musiqa har bir tarixiy davrning badiiy aksi ekanligi haqida bolalarda aniq tushuncha hosil qilishi lozim. SHu asosda o'zbek musiqasining qisqa tarixi cholg'u asboblari va o'zbek xalq musiqa janrlari, maqomlari, mumtoz qo'shiqlari, zamonaviy qo'shiqlarini taqqoslab ko'rsatish mumkin. Masalan: «Shashmaqom» tojik va o'zbek xalqlarining azaliy birodarlik ramzi ekanligi, ularning ko'p cholg'u asboblari bir xilda ekanligi va boshqa xalqlar foydalanishi mumkinligi xaqida, xalq musiq,asi asosida yaratilgan kompozitorlik asarlar, zamonaviy musiqa va Sharq xalqlari musiqasi bilan tanishtirish, taqqoslash lozim.

Musiqa savodidan o'lchovlar, ladlar, ton va yarim ton, alteratsiya belgilari, dinamik belgilari, intervallar, reprizalar bilan tanishtirib musiqiy asarlarni tahlil qilish yaxshi natija beradi. Oltinchi sinfda o'quvchilarni ovoz diapazoni I –ovozlar uchun (Do_1 – Fa_2). II – ovozlar uchun (Si_{kich} – Re_2), bu davrda o'quvchilarga qo'shiqlarpi ikki ovozlik qilib o'rgatish maqsadga muvofiqdir. Chunki bu paytda, ayrim o'quvchilarda mutatsiya davri boshlanadi. Mutatsiya

davridan oldin o‘g‘il va qiz bolalar ovozi o‘rtasidagi farq uncha sezilmaydi. Mutatsiya paytida qo‘shiq o‘rgatish o‘qituvchidan katta mas’uliyatni talab etadi. Qo‘shiqlar bolalarning ovoz imkoniyatlariga mos tushishi va dars davomida ularning ovozlarini asrab avaylash ishlariga yordam berishi lozim. Darsning asosiy qismini ashula aytishga sarf etib, ovozlarini charchatmaslik kerak. O‘quvchilarni ikki ovozga ajratib qo‘shiqlarni ikki ovozlik qilib, ularning ovozlariga moslash ovoz tarbiyasining muhim vositasidir. Xor bo‘lib kuylash, musiqa savodi, musiqa tinglash faoliyatlari, asarlarni tahlil qilishda mavzular asosida mantiqan bog‘lanadi. Yangi dastur asosida yil mavzusi chorak mavzusi va dars mavzusi bir –biri bilan bog‘lanadi.

Oltinchi sinfda musiqa madaniyati darslarida quyidagi qo‘shiqlar o‘rgatiladi. «Bolalar», J.Jabborov she‘ri, H.Rahimov musiqasi. «Munajjib bobo», P.Mo‘min she‘ri, N.Norxo‘jayev musiqasi. «Xush keldingiz», H.G‘ulomov she‘ri, S.Boboyev musiqasi. «Dono bola», M.Mirzayev she‘ri, N.Norxo‘jayev musiqasi. «Go‘shtlar», K,Ganriguliyev she‘ri, V.Ahmedov musiqasi.

Oltinchi sinfda quyidagi asarlar tinglanadi. O‘zbek xalq kuylari, «Jonon», «Norim-norim», «Gulizorim», A.Navoiy she‘ri, Hoji Abdulaziz Abdurasulov musiqasi. «Sharq taronalari», U.A’zim she‘ri, D.Omonullayeva musiqasi. «Qaydasan», T.To‘li she‘ri, Ik.Akbarov musiqasi. «Elizaga», L.V.Bedxovin musiqasi.

Oltinchi sinf yil mavzusi: «Mumtoz musiqa»

I – chorak: Mumtoz musiqa haqida ma’lumot
II – chorak: Zamonaviy musiqa va uning asosiy xususiyatlari.
III – chorak: Sharq xalqlari mumtoz musiqasi.
IV–chorak: «Evropa mumtoz musiqasi bilan tanishuv».

Mavzuni mustahkamlash uchun savollar:

1. Oltinchi sinfda musiqa o‘qitipshi ish mazmuni nimadan iborat?
2. Yangi dastur asosida musiqa darslarida olib borishning o‘ziga xos qo‘layliklari va muammolari nimalardan iborat?
3. Oltinchi sinfda musiqa o‘qitishning ish mazmuni qanday printsiplar va metodlarga asoslanadi?
4. Oltinchi sinfda vokal –xor ishlarini va musiqa tinglashning ish mazmuni qanday?
5. Musiqa o‘qitish bo‘yicha ta’limning yangi o‘quv dasturi va standartlari musiqa darslarida qanday ahamiyatga ega?

Tayanch tushunchalar:

Mumtoz musiqa – yetuk, namunaviy degan ma’noni anglatadi.
Shashmaqom – o‘zbek va tojik xalqlari musiqa merosining yetuk mukammal asari.
Zamoaviy musiqa – hozirgi kunda o‘z moxiyatini va qadrini yo‘qotmagan musiqa asarlarga aytiladi.
Janr – musiqaning turi.
Diapazon – ashulachilar ovozini kengligi, xajmi.

AMALIY MASHG‘ULOT

Xor bo‘lib qo‘shiq kuylash

Xush keldingiz

Hamid G‘ulom she’ri

Sobir Boboyev musiqasi

Dilimizda doimo kuy bo‘lsin,
quyosh bo‘lsin,
Elimizda doimo Yurtboshimiz
bosh bo‘lsin.

Sizni qutlaydi do‘stlar,
Nafasi bahor avlod.
Ish ijodda doimo,
Parvozga tayyor avlod.

Naqarot:
Xush keldingiz bo‘ldik shod
Aziz mehmonlar bizga.
Baxtimiz qilib isbot,
Gullar tutamiz sizga.

AMALIY MASHG'ULOT

Musiqa tinglash

Jonon

Muhammadjon Mirzayev musiqasi

Norim-norim

Muhammadjon Mirzayev musiqasi

LABORATORIYA MASHG‘ULOTI
6-SINF UCHUN BIR SOATLIK DARS ISHLANMASI

MAVZU: MUMTOZ MUSIQA

Darsning mavzusi: ‘‘Mumtoz musiqa haqida ma’lumot’’.

Qo‘shiq kuylash: «Ey nozanin», o‘zbek xalq kuyi, Muqimiy g‘azali.

Musiqa savodi: 2/4 o‘lchovida dirijorlik qilib, notalarni nomini aytib kuylash.

Musiqa tinglash: «Baljuvon», o‘zbek xalq kuyi.

Darsning maqsadi:

Tarbiyaviy: O‘quvchilarda mumtoz musiqaga muhabbat uyg‘otish.

Ta’limiy: O‘quvchilarga notalarni nomini kuylab dirijorlik qilishga o‘rgatish.

Rivojlantiruvchi: O‘quvchilarni qo‘shiq kuylash va mumtoz musiqani tinglash hamda idrok qilishga o‘rgatish.

Darsni jihozlash: Reja konspekt, plakatlar, kartochkalar, CD disklar, tarqatma materiallar, magnit tasmalar.

Darsning turi: Aralash.

Darsning borishi:

O‘quvchilar bilan salomlashib davomatni aniqlayman. Uyga berilgan vazifani tekshirish uchun savollar beraman.

O‘tgan darsda qanday qo‘shiqni organganmiz?

Bu qo‘shiqni mualliflari kim, mazmuni kim haqida?

Musiqa savodidan qanday topshiriq berilgan?

Mumtoz musiqa haqida qanday ma’lumotga egasiz?

So‘ngra o‘quvchilarga kuylash holatini eslatib, ularni ovozlarini sozlayman.

1. Artikulyatsiya apparatini ishga solish uchun mashqlar kuylataman.
2. Sof intonatsiyaga erishish uchun mashqlar kuylataman.
3. Ikki ovozda kuylash uchun mashqlar kuylataman.

O‘tgan darsda o‘rgatilgan M. Burxonov, musiqasi A. Oripov she’ri “O‘zbekiston davlat madhiyasi” qo‘shig‘ini ifodali qilib takrorlab, mustahkamlayman.

Yangi Muqimiy she’ri, o‘zbek xalq kuyi, «Ey nozanin» qo‘shig‘ining mazmuni tarixi bilan tanishtirib, kuylab beraman. Bu qo‘shiqda insonlarni mehr-muhabbati, istirobi, bir-biriga hurmati, rashki haqida kuylanadi. Bu qo‘shiq re-minor tonligida / kuplet shaklida og‘ir, vazmin xarakterda o‘rtacha tempda 2/4 o‘lchovida yozilgan. Endi qo‘shiqni o‘quvchilarga ifodali qilib mayin ovozda ijro etib beraman. So‘ngra o‘quvchilarga qo‘shiq mazmuniga oid savollar beraman:

Qo‘ shiq nomi va mualliflari kimlar?

Qo‘shiq qanday ladda, tempda yozilgan?

Qo‘shiq mazmuni nima haqida?

Qo‘shiq qanday o‘lchovda va shaklda yozilgan?

Qo'shiqni musiqiy jumlalarga bo'lib, notalar nomi bilan yoki biror bo'g'inda 2/4 o'lchoviga dirijorlik qilib o'rgataman.

So'ngra qo'shiqni magnit tasmasida o'zbek xalq cholg'u asboblari ijrosida tinglataman. Mumtoz musiqa haqida o'quvchilarga ma'lumot beraman. Mumtoz musiqa o'z qadrini yo'qotmagan chuqur mazmunga ega bo'lgan yetuk namunaviy, uzoq tarixga ega bo'lgan asar.

Mumtoz musiqa ikki xil shaklga ega. Ulardan biri cholg'u musiqasi bo'lsa, ikkinchisi ashula yo'lidir. Cholg'u musiqasi tarkibida eng sodda xalq kuylaridan tortib, to murakkab maqom namunalarigacha o'z ichiga oladi. Shular orasida maqom cholg'u yo'llari bilan birga, juda ko'p an'anaviy mumtoz asarlar ham bor. Mumtoz musiqani o'zbek bastakorlari turli davrlarda yaratganlar. Mumtoz kuylar azaldan o'zbek xalq cholg'ulari: tambur, dutor, rubob, doira, chang, surnay kabi sozlarda ijro etib kelingan. Bunday kuylarga «Cho'li-iroq», «Munojat», «Tanovar», «Jonon», «Mirzadavlat», «Rohat», «Aliqambar» kabi asarlar kiradi. Bu kuylarni ijro etgan va yaratgan bastakorlar Usta Olim Komilov, Yunus Rajabiy, Turg'un Alimatov, Muhammadjon Mirzayev, Komiljon Otaniyozov va boshqalar. Hozir sizlar bilan o'zbek xalq kuylaridan «Baljuvon» kuyini magnit tasmasida tinglaymiz.

Tinglangan asarlari bo'yicha o'quvchilarga savollar beraman.

Hozir tinglagan kuyingizni nomi nima va uni kim yaratgan?

Bu kuy qanday o'zbek xalq cholg'u asboblarida ijro etilgan?

Mumtoz musiqa deganda nimani tushunasiz va uning tarixi?

Mumtoz musiqani qanday turlari mavjud va uning asoschilari kimlar? Berilgan javoblar yuzasidan o'quvchilarni baholayman. Baholarni ovoz chiqarib, e'lon qilaman.

Darsni yakunlayman, uyga vazifa beraman. Mumtoz musiqalar nomlarini yozib kelish, yuqoridagi kuylardan birortasini tinglab tahlil qilib kelish va o'zbek xalq cholg'u asboblari rasmini chizib keling. qo'shiq so'zlarini yodlab, dirijorlik ishoralarini o'rganib keling deb o'quvchilar bilan xayrlashaman.

3.3. YETTINCHI SINFDA MUSIQA O‘QITISH METODIKASI VA UNING MAZMUNI.

Reja:

1. Yettinchi sinfda musiqa o‘qitishning mazmuni va metodikasi.
2. Yettinchi sinf o‘quvchilarining psixologik – fiziologik xususiyatlari.
3. Yettinchi sinfda musiqa o‘qitishning yakunlovchi davrida o‘quvchilarning olgan bilim va malakalariga quyilgan talablar.

Yettinchi sinflarda musiqa o‘qitish jarayoni yakunlanadi. Unda quyi sinflarda olingan bilim va Mallakalar chuqurlashadi, takomillashib umumlashadi. Ayniqsa, musiqani tinglab, badiiy jihatdan mustaqil tahlil qilish qo‘shiq o‘rgatish, musiqa savodi kabi dars faoliyatlarini tatbiq etish ishi nixoyasiga yetadi.

7 – sinf o‘quvchilari psixologik – fiziologik harakteriga ko‘ra diqqat – e’tiborlari turg‘un, dunyoqarashi rivojlangan bo‘ladi. Ular mustaqil fikr yuritish, hikoya tuzish, musiqaga doir albom, referatlar, sinf burchaklari va ko‘rgazmali qurollar tayyorlash qobiliyatiga ega bo‘ladilar. O‘qituvchi o‘quvchilarning bu ijodiy xususiyatlaridan foydalanib, musiqa san’atiga, musiqa savodiga doir ko‘rgazmali qurollar tayyorlash vazifasini topshirishi mumkin. SHuningdek, mashhur bastakorlarga doir alьbomlar tayyorlashni ham topshirishi mumkin. Vokal – xor ishlari qo‘shiq o‘rgatish jarayonida ularni ovozlarini asrab tarbiyalash ishi murakkablashadi. Ovoz shakllanishi notekis bo‘ladi, chunki bu yoshda mutatsiya davri kuchayadi. Ayniqsa o‘g‘il bolalarda ovoz boylamlari yug‘onlashib, ovoz registri bir oktavaga pasayadi. Natijada o‘quv va ovoz o‘rtasidagi koordinatsiya buzilib, ba’zan bolalar sof intonatsiyada aniq kuylay olmaydilar. Bunday paytda o‘qituvchi kuylash uchun qo‘lay yo‘llarni izlashi lozim. Ovozni toliktirmasdan erkin, ravon kuylashga o‘rgatishi kerak. Mutatsiya davrida bolalar ovozida kun sayin o‘zgarish ro‘y beradi. Buni hisobga olib, qo‘shiqni ovoz partiyasini ikki ovozga bo‘lish lozim. Yoki ovozlarni transportirovka qilib pastki tovushlarga tushirish lozim.

Yettinchi sinf o‘quvchilarining ovoz diapazoni birinchi ovozlarda (Do_1 – Mi_2) –2 – ovozlarda esa– (Si_{kich}–Re_2) gacha bo‘ladi. Tajribalar mutatsiya davrida ovozlarni to‘g‘ri taqsimlash, ovozlarni tekis chiqishi va qiyinchiliklargaduch kelmaslikka olib keladi. Tanlangan qo‘shiqlar qahramona, lirik, estrada, o‘zbek xalq qo‘shiqlaridan bo‘lib, o‘quvchilarda o‘rganishga qiziqish uyg‘otishi lozim. Ba’zi bir qo‘shiqlarni solist yordamida ham o‘rgatish mumkin. Ashula aytganda dinamik belgilari, tempi, badiiy ijrosiga erishish zarur. Yetginchi sinflarda musiqa savodinioldingi; bilimlarga tayanib, notaga qarab kuylash, intervallar, o‘lchovlar, dinamik belgilar, parallel major va minor ladlari kabi mavzularda alohidatuxtab o‘tib, musiqali misollar keltirishimiz mumkin. Musiqali misollarni kuylaydigan qo‘shiqlardan tinlangan musiqiy asarlar asosida va o‘zbek xalq qo‘shiqlari misolida keltirish maqsadga muvofikdir. Bundan tashqari ular musiqiy asarning shaklini ham bilishlari kerak. Musiqa tinglash bir muncha murakkablashadi. Chunki darsning asosiy qismi tinglash jarayonida o‘tadi. Xalq qo‘shiqlari, maqomlar, mumtoz xalq musiqasi haqida fikr yuriga olishlari kerak. Musiqani badiiy jihatdan mustaqil tinglab, uni mukammal idrok etish, musiqaning tuzilishi, yangi qo‘shiqlar, musiqa adabiyoti, musiqa savodi bilan tanishtirish ishlari nihoyasiga yetadi. Lekin vokal –xor ishlarida, qo‘shiq o‘rgatish, ovoz sozlash jarayonida ularni ovozlarini eqtiyot kilish metodik to‘g‘ri yo‘llanma berish kerak. Ba’zi paytlarda, bolalar bilan

suhbatlashish, ota –onalarni taklif etib, doktorga farzandining cog'lig'i haqida murojaat qilishni taklif qilish lozim. CHunki 7 – sinfda bolalarda mutatsiya davri boshlanadi. Mutatsiya davrigacha o'g'il va qiz bolalarda ovoz apparatrshing tuzilishi o'hshash bo'lib, ular bir-biridan uncha farq qilmaydi. Mutatsiya davrida esa ularning ovozlari o'zgarib, o'g'il bolalarda ovoz registri jihatdan bir oktava pasayib yo'g'onlashadi. Qiz bolalarda esa registr o'z o'rnida qolib, ovoz kuchi, tembrning mayinligi deyarli saqlanib qoladi. SHu boisdan, o'g'il bolalarda mutatsiya aktiv va sezilarli darajada qiz bolalarda esa osoyishta va tekis o'tadi. Natijada ba'zi o'g'il bolalar, ashula aytganda. Cozga tusholmay qiynaladilar. Ba'zilari esa kuchanib kuylaydilar.

Bu davrda o'g'il bolalar ovozi shartli ravishda erkakcha ovozga qiz bolalar ovozi esa balog'atli xotin –qizlar ovoziga asta –sekin o'ta boshlaydi. O'g'il bolalar tomog'ida ovoz boylamlari yo'g'onlashadi, qizlarda, shishlar paydo bo'lishi mumkin. Natijada diapazon qisqarib, yuqori pardalarda kuylash og'irlashadi. Tez charchash holatlari paydo bo'ladi. Mutatsiya davrida o'g'il va qiz bolalarga ashula o'rgatish mas'suliyat talab etiladi. Qo'shiqlarni bolalarning ovoz imkoniyatlariga moslashtirib dars davomida, ularning ovozlarini asrab – avaylab o'rgatish lozim. Ovoz partiyalarini aniq ajratib, ikki ovozda ashula ayttirish, ovoz tarbiyasining muhim vositasidir. Bolalarning intizomida ham o'zgarishlar paydo bo'ladi. Emotsional uyg'onishlar, organizmdagi garmonik o'zgarishlar darsga nisbatan qizimqishini pasayishiga sabab bo'ladi. Bu davrda o'qituvchi moxirlik bilan musiqiy asarlar mazmunini hayotimiz bilanbog'liq o'tishi, uning vositasida axloqiy go'zallik tarbiyasini berish dars mazmunini boshqa fanlar bilan borlab olib borishi lozim.

Vokal – xor ishlari va musiqa tinglash ishlarini amalga oshirishda quyi sinflarda olingan bilim na malakalarga va hayotiy tajribalarga suyanib ish tutish yaxshi natija beradi. Musiqa tanlashda esa mazmun jihatdan ancha murakkab bo'lgan asarlar o'tiladi. O'quvchilar, o'zbek xalq qo'shiqlari, makomlari, mumtoz ashulalari, yalla va laparlar, xalq musiqasining mahalliy uslublari bilan tanishib, tuzilish mazmunini, tarixini o'rganadilar. Mumtoz ashulalar, maqomlar kuylab, o'zbek xalq musiqasini durdona asarlaridan zavq oladilar.

Yettinchi sinf yil mavzusi:«Halq musiqasining maxalliy uslublari. Maqomlar haqida umumiy tushuncha».

I – chorak: «Qashkadaryo, Surxandaryo, Samarqand – Buxoro voxalarining musiqiy uslublari bilan tanishuv».

II –chorak: Farg'ona – Toshkent hamda Xorazm voxalarida musiqiy uslublari bilan tanishuv.

III –chorak: «Maqom. SHashmaqom».

IV– chorak: «Xorazm maqollari. Farg'ona, Toshkent maqom yo'llari».

O'rganiladigan asarlar badiiy va g'oyaviy yaxlit taassurot qoldirish uchun ularni ma'lum asosda o'rganish maqsadga muvofiqdir. Bunday mavzular bir yoki bir necha dars asosida musiqa qonuniyatlarining ijrochilik turlari va uning ifoda vositasi bo'lgan ma'lum mazmun bilanbog'lanishi lozim. Masalan: «Lad nima?», «Maxalliy musiqa usublari», «Maqom», «Katta ashula janri»,«SHashmaqom» shular jumlasidandir. O'qituvchi tanlagan musiqa asarlarini muayyan tartibga solgan holda, o'quvchilarni mutatsiya davrida ovoziga ziyon yetkazmasligi uchun ularni ovoz diapazoni, ishtiyoq va zavq musiqa va ashula sohasidagi tayyorgarligi e'tiborga olinishi lozim. O'quvchilarga musiqiy tarbiya berishning negizi holda

ashula aytishdir. Ashula aytganda ovozini parvarish qilish va maxsus vokal –xor mashqlari, ya'ni uch tovushli, past bosqich yoki yuqori bosqichdagi tovushlar orasida kvinta yoki oktava miqyosidagi qismlarida jo'rsiz mashqlar, qo'shiqlardan parchalar aytib, ovozni sozlab bir maromga solish katta ahamiyatga ega. Musiqa tinglaganda va xor bo'lib qo'shiq aytganda, musiqa sohasidan olingan barcha nazariy ma'lumotlari mashq qilish jarayonida mustahkamlanadi. Qo'shiq o'rgatish jarayonida o'qituvchi asarni ifodali ijro etib asar haqida qisqa qiziqarli obrazli kirish so'zi, asarning janri, mazmuni ifoda vositalari haqida suhbatlar o'tkazishi muhim rol o'ynaydi. Yetti yillik o'qish davrida, musiqa sohasida ish olib borish natijasida, o'quvchilar musiqa savodxonligiga ega bo'lib, musiqani ongli tahlil qila oladigan, yirik musiqa asarlarini radio va televidenie orqali, musiqa darslarida, kontsertlarda mehr bilan tinglaydigan, badiiy xavaskorlik to'garaklarida ishtirok etadigan va musiqani chin dildan sevadigan insonlar bo'lib yetishadilar.

Yettinchi sinfda musiqa madaniyat darslarida quyidagi qo'shiqlar o'rgatiladi. «Eh orzular», R.Tolipov she'ri, N.Norxo'jayev musiqasi. «Ey nozanin», o'zbek xalq kuyi Muqumiy she'ri. «Soqinomaiy safti kalon», o'zbek xalq kuyi Bobur g'azali. «Biz tinchlikni istaymiz», B.Isroilov she'ri, K.Kenjayev musiqasi. Quyidagi asarlar **tinglanadi.** O'zbek xalq kuyi «Farg'onacha», «Qo'sh haydash», «Baljuvon», «Kovushim», «Qashqarcha».

Mavzuni mustahkamlash uchun savollar:

1. Ettinchi sinfda musiqa darslarining yil, chorak, dars mavzularining nomlari nima va ularning ahamiyati?
2. Ettinchi sinf o'quvchilarining psixologik – fiziologik tomondan organizmlarida qanday o'zgarishlar ro'y beradi va unga musiqa o'qituvchisining roli?
3. Ettinchi sinf o'quvchilari musiqa o'qitishni yakunlovchi davrida qanday dunyoqarashga, bilim va malakaga ega bo'lishlari kerak?
4. Ettinchi sinf o'g'il va qiz bolalarda mutatsiya davri qanday o'tadi va uning o'ziga xos xususiyatlari?

Tayanch tushunchalari:

Dinamika – tonushlarning qattiq – sekin ijro qilinishi.

Musiqa shakli – musiqa asarining tuzilishi.

Maqom – musiqa cholg'u asboblarida parda va tovushlar o'rnini bildirgan.

SHashmaqom – o'zbek va tojik xalqlari musiqa merosining yetuk mukammal asari.

Seminar

1. Kadrlar tayyorlash milliy modelini tuzilishi va maqsadi.
2. Beshinchi sinfda o'quvchilarni saqnaviy asarlari bilan tanishtirish uslublari.
3. Oltinchi sinfda mumtoz musiqa bilan tanishtirishning ahamiyati.
4. Yettinchi sinfda musiqa o'qitishning mazmuni va metodikasi.
5. O'quvchilarda mutadsiya davrida ovozini asrash va tarbiyalash yo'llari.

AMALIY MASHG'ULOT

Xor bo'lib qo'shiq kuylash

Dono bola

Mirzapo'lat Mirzayev she'ri

Nadim Norxo'jayev musiqasi

Hech kim bilan janjallashma
Deyishadi menga doim
Goh o‘zlari arazlashib
Qolishadi adam oyim

Naqarot:
Quloq soling
Hoy kattalar
Amal qiling so‘zingizga
Janjallashib bermang ozor
Jajji o‘g‘il-qizingizga.

Arazlashib qolishsa gar
Nimadandir adam, oyim.
Yarashtirish tashvish, g‘ami
Faqat menga tushar doim.

Men adamni eritaman
Tizzasiga qo‘yib boshim.
Aldasam ham bo‘laverar
Chunki katta emas yoshim.

AMALIY MASHG'ULOT

Musiqa tinglash

Baljuvon

O'zbek xalq kuyi

Buxoro - cholg'u yo'li

Qashqarcha

O'zbek xalq kuyi

Toshkent-farg'ona uslubi

LABORATORIYA MASHG'ULOTI
7-SINF UCHUN BIR SOATLIK DARS ISHLANMASI.
MAVZU: XORAZM MAQOMLARI

Darsning mavzusi: ''Xorazm maqomlari''.

1. Qo'shiq: «Ey mehribonim» Xorazm xalq kuyi, Chokariy she'ri.
2. Musiqa savodi: Intervallar haqida bilimlarni mustahkamlash.
3. Musiqa tinglash: Xorazm Dugoh maqomidan "Peshrav"kuyini tinglash

Darsning maqsadi:

Ta'limiy: O'quvchilarga Xorazm maqomi haqida tushuncha berish.

Tarbiyaviy: Milliy musiqaga muhabbat, qiziqish uyg'otish.

Rivojlantiruvchi: Intervallar haqida ma'lumot berish. Bilimlarni mustahkamlash.

Darsni jihozlash: 7-sinf darsligi, reja-konspekt, musiqa cholg'u asbobi (pianino, rubob) DVD, SD disklar, tarqatma materiallar, kartochkalar.

Darsning turi: Aralash.

Darsning borishi:

O'quvchilar bilan salomlashib, davomatni aniqlayman. Uyga berilgan vazifani tekshiraman, kartochkalar tarqatib, savollar beraman:

"Saft" va "Mo'g'ulcha" aytim yo'llari haqida ma'lumot bering.

Olti maqom nomlarini ayting.

Mushkulot va nasr bo'limining asosiy aytim yo'llari qanday nomlanadi?

O'tgan darsda tinglagan asar mazmunini yoritib bering. So'ngra o'quvchilar ovozini sozlayman.

Artikulyatsiya apparatini ishga solish uchun mashqlar kuylataman.

Sof intonatsiyaga erishish uchun mashqlar kuylataman.

Oldingi darsda o'rgatilgan «Soqinomai safti kalon»qo'shig'ini (xalq kuyi, Bobur g'azali) takrorlaymiz.

Bugun sizlar bilan, yangi "Ey mehribonim" (Xorazm xalq kuyi, Chokariy g'azali) qo'shig'ini o'rganamiz.

So'ngra qo'shiq mazmuni va asar ijrosi bilan tanishtirib, tahlil qilib musiqiy jumlalarga bo'lib o'rgataman. Bu qo'shiqda insonlardagi bir-biriga mehr-muhabbat, g'amxo'rlik, sog'inch haqida kuylanadi. Qo'shiq majo'r tonligida yozilgan, o'rtacha tempda, mayin, ifodali qilib kuylanadi. Endi o'quvchilarga qo'shiqni musiqiy jumlalarga bo'lib o'rgataman.

Shu tariqa qo'shiqni I kupletini o'rgataman.

Bugun sizlar bilan «Xorazm maqomlari» mavzusi bilan tanishamiz. Xorazm maqomlari muayyan tizimdagi turkum shaklida XIX asrning birinchi yarimida qaror topgan bo'lib, bu turkum Buxoro maqomlari singari asosan, olti maqomdan iborat.

1. «Rost» maqomi.
2. «Buzruk» maqomi.

3. «Navo» maqomi.

4. «Dugoh» maqomi.

5. «Segoh» maqomi.

6. «Iroq» maqomi.

XIX asrda yashab ijod etgan shoir va musiqashunos olim Paxlavon Niyoz Muhammad (tahallusi Komil Xorazmiy 1825–1897) o'zi kashf etgan «Tanbur chizug'i» nomli o'ziga xos nota yozuvi vositasida Xorazm maqomlarini yozib olish tajribasini boshlab bergan edi. Bu ishni unung o'g'li Muhammad Rasul Mirzaboshi davom ettirgan.

Hozir sizlar bilan birga Xorazm Dugoh maqomidan «Peshrav» kuyini CD diskda tinglaymiz.

So'ngra tinglangan asar yuzasidan savol-javob o'tkazaman.

Peshrav kuyi qanday mazmunga ega ekan?

Qanday xalq cholg'u asboblarida bu kuy ijro etilgan?

Endi, intervallar haqidagi bilimingizni mustahkamlaymiz.

1. Interval deb nimaga aytiladi?
2. Intervallar necha turga bo'linadi?
3. Sof intervallar nomini ayting.
4. Katta-kichik intervallarni nomini ayting.

Quyidagi berilgan notalardan yuqoriga qarab raqamlarga monand intarvallar tuzing va ovozda mashq kuylang.

Bugun sizlar bilan Xorazm maqomlari, xalq qo'shiqlari va intervallar bilan tanishdik. Uyga vazifa Xorazm maqomlari haqida bilimlarni mustahkamlash. Qo'shiqni o'rganish, intervallarga misollar tuzib kelish. Xayr dars tamom.

IV-BOB
4.1. SINFDAN VA MAKTABDAN TASHQARI MUSIQA TARBIYASI TIZIMI

REJA:

1. Sinfdan tashqari musiqa tarbiyasining maqsadi va vazifasi.
2. Sinfdan tashqari musiqa tarbiyasining shakli va maqsadi.
3. Sinfdan tashqari musiqa tarbiyasining ish rejasi.
4. Maktabdan tashqari musiqa tarbiyasining shakli va vazifalari.

Sinfdan tashqari musiqiy tarbiyaning asosiy maqsadi o'quvchilarni iloji boricha ko'proq ommaviy va to'garak ishlariga jalb etib, ularni dunyo qarashini har tomonlama rivojlantirish, badiiy didini ustirish, tabiatga, Ona – vatanga bo'lgan mehr – muhabbatini oshirishdir. Mazkur maqsadga amalga oshirishda maktablarda musiqa darslaridan tashqari, ommaviy va to'garak ishlari olib boriladi. Sinfdan tashqari musiqiy tarbiyasini ikki shakli mavjud.

1. Musiqa tarbiyasining ommaviy shakli.
2. Musiqa tarbiyasining to'garak shakli.

Sinfdan tashqari musiqa tarbiyasining ommaviy shaklida bolalarni musiqiy o'quvini tekshiruvdan o'tkazmay, yalpi tarzda jalb etishni taqozo etadi. Bularga, qo'shiq bayramlari, «Musiqa xaftaligi», «O'zbekiston vatanim manim», «Ilhom chashmali» ko'rik tanlovlaridan, ijodiy uchrashuvlar, teatr va kontsertalarga sayohat, «Alifbe» bayramlarita, shoir va bastakorlar bilan uchrashuvlar kiradi. Ammo, bularniig har biriga bolalarni yoshi, qiziqishiga qarab, oldindan tayyorlab borilishi kerak. Bu tadbirlarni har birini yuksak badiiy did bilan tashkil etib, amalga oshirish, chinakam badiiy– musiqiy bayram ruhini kasb etish lozim.

Musiqa o'qituvchining ommaviy ishlar rejasi, maktab ma'muriyati tomonidan tasdiqlangan bo'lishi lozim. Ommaviy, musiqiy ishlar rejasi, musiqa o'qituvchisi va maktab ma'naviy – ma'rifiy ishlar mudiri, maktab yetakchisi bilan hamkorlikda o'quvchilarning yoshiga, qiziqishiga qarab, bayramlar, uchrashuvlar, tadbirlarni hisobga olgan holda tuziladi. Bunda o'quvchilarning musiqiy o'quvi, qobiliyati hisobga olinadi. Ommaviy musiqa mashg'ulotlarining har biri aniq ishlab chiqilgan reja asosida amalga oshirilmog'i lozim. Bunda har bir mashg'ulot turiga qarab, uni asosiy maqsadi, hususiyati, repertuar mazmuni, maktab imkoniyatlari, taklif etilgan mehmonlar hisobga olinib, o'quvchilarni jalb etiladi. **To'garak ishlarini** esa, ish rejasini musiqa o'qituvchisining o'zi, o'z choqishi va imkoniyatlariga qarab, mustaqil tarzda tuzadi. O'qituvchi to'garak ishlariga o'quvchilarni musiqiy qobiliyati, hohish - istagi, qiziqishi, ovoziga qarab tanlab oladi va turli to'garaklar tuzadi. Xaftasiga 2 – 3 bor to'garakni guruhlarga bo'lib ishlaydi. To'garak ishlarining asosi musiqa darsidir. To'garak ishlariga qobiliyatli, qiziquvchan, musiqa darsdarida aktiv qatnashadigan o'quvchilar tanlab olinadi. Darsda har bir bolaning layoqati, qiziqish hisobga olinib, u yoki bu musiqa to'garagiga jal etiladi. To'garak faoliyati faollashtiradigan narsa bu maktab saxnasidir. O'quvchilar tadbirlarda, qo'shiqlar, raqslar ijro etib, maktab jamoasi oldida e'tibor kozonib, tuman, shahar, Respublika ko'rik – tanlovlarida qatnashdilar. Bu ularni o'z mexnatida zavqlanishi his – tuyg'ularni Ona – Vatanga muhabbat, musiqa san'atiga hurmat,

do'stlari orasida mehr – muhabbat tuyg'usini oshirib boradi. Sinfdan tashqari tarbiyaviy ishlarda o'qituvchi o'z imkoniyatlariga qarab turli to'garaklar tuzish mumkin:

1. Xor
2. VIA
3. Ashula va raqs ansambllari
4. Vokal ansambllari
5. Cholg'uchilar ansambli (dutorchilar, rubobchilar, doirachilar)
6. Raqs ansambli
7. Orkestr (duxovoy, xalq cholg'u asboblari orkestri)
8. Yakkaxon qo'shiqchilar.
9. Folklor dastasi.

Maktabdan tashqari musiqaviy tarbiya shakliga bolalar musiqa maktablari, bolalar ijodiyot markazlari, o'quvchilar saroylari, bolalar teatrlari, muzeylar kiradi. Mazkur muassasalarga qatnashadigan bolalar ham o'qituvchi nazoratida bo'lib, maktab hayotiga, ularning faol qatnashuvlarini ta'min etishi lozim. Maktab hayotida boshlang'ich sinf musiqa o'qituvchisining o'rni beqiyosdir. Musiqa darslaridan tashqari, zamon talabiga mos ravishda tadbirlar tayyorlab, o'quvchilarda san'atga bo'lgan qiziqishini rivojlantirishi lozim.

Mavzuni mustahkamlash uchun savollar:

1. Sinfdan tashqari musiqa tarbiyasining maqsadi nima?
2. Sinfdan tashqari musiqa tarbiyasini qanday shakllari bor?
3. Sinfdan tashqari musiqa tarbiyaviy ishlar rejasi qanday tuziladi?
4. Maktabdan tashqarida musiqa tarbiyasi ishlariga nimalar kiradi?

Tayanch tushunchalar:

Sahna – teatr va kontsertlar qo'yish uchun tomosha zalining ko'tarilgan joyi.

Orkestr – yunoncha so'z bo'lib, turli cholg'u asboblarida chaluvchi sozandalardan tuzilgan jamoa deyiladi.

Seminar

1. Sinfdan tashqari musiqa tarbiyasining ommaviy va to'garak shakli.
2. Sinfdan tashqari ishlarni rejalashtirish.
3. Sinfdan tashqari to'garak ishlariga o'quvchilarni qabul qilish yo'llari.
4. Bolalar ovoz apparatini tuzilishi va o'ziga xos xususiyatlari.
5. O'quvchilarda mutadsiya davrida ovozini asrash va tarbiyalash metodlari.

AMALIY MASHG'ULOT

Xor bo'lib qo'shiq kuylash

Parvozdagi qushchalar

Mirzapo'lat Mirzayev she'ri

Rustam Abdullayev musiqasi

lik
Har tong u-chay siz bi-lan ko'k - ni qu-chay siz bi-lan
Ho Ho o'y - nay - lik siz bi-lan
bir-ga kuy-lay - lik chiqib yuk-sa k
bir-ga o'y-nay - lik ho ho
o-lam - ga nur - kel - ti-ray o-nam - ga
Ho, kuy - lay - lik ho, Bir-ga o'y-nay - lik, ho,

Parvoz qilgan qushchalar,
Chiroylisiz bunchalar,
Birga o'ynaylik ho,
Birga kuylaylik.

Har tong uchay siz bilan.
Ko'kni quchay siz bilan.
Birga o'ynaylik ho,
Birga kuylaylik.

Chiqib yuksak olamga,
Nur keltiray onamga,
Birga o'ynaylik ho,
Birga kuylaylik.

4.2. PEDAGOGIK KOLLEJLARDA MUSIQA FANINI O'QITISHNING MAZMUNI VA METODIKASI

Reja:

1. Pedagogik kollejlarda musiqa fanini o'qitishning mazmuni.
2. Musiqa fanini o'rganish bo'yicha talabalarda bilim va malakalari qo'yilgan talablar.
3. Talabayoshlarni zamonaviy o'qituvchi kadrlar qilibtayyorlashning tarbiyaviy ahamiyati.

Respublikamizda ro'y berayotgan o'zgarishlar, barcha sohalardagi kabi bo'lajak pedagoglarning zimmasiga ham o'ta mas'uliyatli vazifalarni yuklaydi.

Pedagogik kollejning bo'lajak musiqa o'qituvchisi musiqa o'qitish metodikasi fanidan maxsus bilim va malakalarga ega bo'lishi, axloqiy poq halol va sofdil, yuksak fazilatli, o'z kasbining jonqo'yari, talabalarga va o'smir yoshlarga nisbatan o'ta mexribon, o'ta talabchan va o'zbek xalqining urf – odatlarini, qadriyatlari va an'analarini mukammal biladigan, hamda o'z kasbiga talabalarni qiziqtira oladigan shaxs bo'lmog'i lozim.

Bugungi talaba – bo'lajak pedagog, o'tmishi bor o'zbek xalqining musiqa san'atini noyob namunalari o'zlashtirgan bo'lib o'quvchi – yoshlarga ulashmog'i davr talabidir. SHu sababli bo'lajak musiqa fani o'qituvchisi oldiga quyidagi talablar quyiladi.

1. O'zlari ta'lim berishi lozim bo'lgan talaba – yoshlarga musiqa san'ati sirlarini o'rgatish borasida doimo izlanish.
2. Talaba – yoshlarga pedagogika, psixologiya, musiqao'qitish metodikasi fanlarini mukammal o'rgatish.
3. O'quvchi – yoshlarni musiqa san'ati bo'yicha ijodkorlikka yetaklash. Iqtidorli talabalarini to'garaklarga jalb qilish.
4. Zamon talablariga mos dars va mashg'ulotlarni noan'anaviy dars rejalari asosida o'tkazish.
5. Jaxon andozalariga xos yangi pedagogik texnologiyalarni, darslarda qo'llash.

Yuqorida qayd etilgan talablarni o'zida mujassam etgan har qanday talaba kelajakda yetuk barkamol pedagog bo'lib voyaga yetishi mumkin.

Talabalarga musiqiy ta'lim berishning asosiy shakllari va ma'ruza, amaliy mashg'ulotlar, laboratoriya mashg'ulotlari va mustaqil ish yo'nalishlarida amalga oshiriladi.

Ma'ruza – musiqa madaniyati darslarini va uni o'qitish metodikasini nazariy asoslari va metodlari o'rgatish demakdir.

Amaliy mashg'ulotlar – mavzuli rejalar asosida, og'zaki so'rov, suhbat dars, seminarlarga tayyorlanadi, hamda didaktik materiallar asosida amaliy dars faoliyatlarini o'tkazish.

Laboratoriya mashg'ulotlari – musiqa madaniyati darslarini oddiy faoliyat turlaridan boshlab, to'garaklarda ishlash kabi murakkab ish faoliyatlarshsh yakka tartibda bajarish demakdir.

Pedagogik kollejlarda musiqa o'qitish metodikasi fani asosiy fanlardan biri bo'lib hisoblanadi. SHu bois, darslarga ko'rgazmali qurollar tayyorlash, dars ishlanmalari yozish, musiqiy tahlil qilish, musiqiy asarlarni biror cholg'uda (pianino, rubob, dutor) ijro etish, kuylash, dirijyorlik qilish, qo'shiq o'rgatish, musiqa tinglash, paqc harakatlarini o'rgatish, ijodkorlik kabi ishlarni o'z ichiga oladi.

Talabalarda musiqa san'ati borasidagi barcha nazariy hamda amaliy bilimlarni rivojlantirish, o'z sohasiga ijodiy yondashishni talab etadi.

Pedagogik kollej ishlarida ilg'or o'qituvchi bo'lishi uchun xozirgi zamon pedagogik texnoldogiyalarni egallash va ularni amalda qullay bilish maqsadga muvofikdir.

Hozirgi kundagi musiqa o'qitish metodikasi birdaniga kelib shakllangan fan emas, bunga qadar mazkur metodikani shakllanishi murakkab taraqqiyot yo'lini bosib o'tgan. Respublikamizda musiqa o'qitish metodikasini shakllanishida maxalliy olimlar, metodistlarning qator izlanishlari

o'quv qo'llanmalari, dasturlari, metodik tavsiyalarni ahamiyati katta bo'ldi. Bu ta'lim mazmunida har bir xududning san'ati va musiqa madaniyati, uning badiiy an'analarida o'z ifodasini topgan. SHuni alohida qayd etish lozimki, hayotni va atrofdagi go'zallikni bilmay turib to'laqonli badiiy ijodni amalga oshirib bo'lmaydi.Musiqa san'ati estetik idrokning bitmas – tuganmas manbaidir, inson yuragi va aqlini zabt etuvchi maftunkor dunyodir. Inson doimo go'zallikka intilishi va kundalik hayotda, shu go'zallik qoidalariga amal qilishi kerak. Talaba yoshlar uchun esa, musiqa ta'limi juda zarurdir, chunki bo'lajak talabalar o'qituvchilik kasbini egallab, yosh avlodni har tomonlama tarbiyalab, voyaga yetkazadi. Hulosa qilib aytganda, biz yosh avlodni bo'lajak musiqa o'qituvchilarini, o'zbek xalqining musiqa madaniyati bilan tanishtirib, uning nafosatli his – tuyg'ularini rivojlantirishimiz, musiqa ta'limining saviyasini oshirishimiz kerak.

Bulajak musiqa o'qituvchilari ta'lim – tarbiya ishlarini shunday yuksak darajada tashkil etish zarurki, talaba – yoshlar umumiy o'rta ma'lumot olish bilan birga an'anaviy musiqa madaniyatidan baxramand bo'lsinlar.

Mavzuni mustahkamlash uchun savollar:

1. Bo'lajak pedagog qanday sifatlarga ega bo'lishi kerak?
2. Musiqiy ta'lim berishning asosiy shakllarini izoxlab bering?
3. Musiqa o'qitish metodikasi fani qanday faoliyat turlaridan iborat?
4. Bo'lajak musiqa pedagoglari oldiga qanday vazifalar qo'yiladi?

Tayanch tushunchalar:

Sahna – teatr va kontsertlar qo'yish uchun tomosha zalining ko'tarilgan joyi.

Orkestr – yunoncha so'z bo'lib, turli cholg'u asboblarida chaluvchi sozandalardan tuzilgan jamoa deyiladi.

Seminar.

1. Talaba yoshlarni zamon talablariga javob beradigan kadrlar qilib tayyorlashni maqsadi va mazmuni.
2. Pedagogik kollejlarda musiqa fanini o'qitishning mazmuni.
3. Musiqa fanini o'rganish bo'yicha talabalarda bilim va malakalari qo'yilgan talablar.
4. Talabayoshlarni zamonaviy o'qituvchi kadrlar qilibtayyorlashning tarbiyaviy ahamiyati.

4.3. 1920-1990 YILLARDA MUSIQA O'QITISH METODIKASINING QISQACHA TARIXI

Reja:

1. O'zbekiston myciqa madaniyatini shakllanishi.
2. O'zbekistonda 1920 – 50 yillarda musiqa tarbiyasi tizimini shakllanishi.
3. Buyuk mutaffakirlarni musiqa tarbiyasiga oid olib borgan ishlari.
4. O'zbekistonda musiqa ta'lim tarbiyasining shakllanishi
5. Hozirgi kunda, musiqa ta'lim tarbiyasiningrivojlanishida olib borilayogan ilmiy tadqiqot ishlar.

O'zbek halqi ko'p asarlik taraqqiyot tarixiga ega bo'lgan an'analar sohibidir. O'zbek musiqa san'atining ildizlari qadim zamonga borib taqaladi. Qadim madaniyatining ko'pdan – ko'p obidalari buyuk o'zbek mutaffakiri, shoirlari, yozuvchilari, ulug' daholalari Al – Farobiy, Abu – Ali ibn Sino, Navoiy, Jomiy, Nizomiylar lirikasida, keyinchalik esa o'zbek shoirlari va ma'rifatparvarlari Muqimiy, Furqat, hamza asarlarida musiqat arbiyasi va ta'lim berish borasida talaygina qiziqarli fikrlar bildirilgan.

Musiqa ta'limining rivojlanishiga nihoyatda katta ahamiyat bergan, o'rta Osiyolik mashhur musiqachilar orasidagi olim Muhammad Farobiyyosh avlodni tarbiyalash va o'qitish masalariga, etika va estetika masalalariga ko'plab ilmiy va amaliy g'oyalar bildiradi. U shuningdek, musiqa nazariyasining asoschilaridir. Taniqli tojik olimi, musiqachisi, faylasufi Jomiyning «Risola idarnami musiqa» nomli kitobida, kompozitsiya, lad, ritm nisbatlari haqida yozilgan.

O'zbek shoiri, mutaffakiri A.Navoiy musiqa san'ati sohasida nihoyatda katta bilimga ega bo'lgan edi. Uning musiqaviy – estetik qarashlari «Sabbai –Sayyor», «Maqbub ul qo'lub», «Hamsa» va boshqa asarlarda aks etgan.

O'zbek xalqining musiqa madaniyati xalq va professional ijod maqsuli bo'lgan musiqa asarlari, og'izdan – og'izga o'tisha sosida asirlar davomida to'plagan an'ana zamirida rivojlangan. U bizgacha xofizlar, musiqachilar, baxshilar orqali yetib kelgan. Unga xalq ijodining eng yaxshi namunalari hamda professional ijrochilar tomonidan chalingan musiqa asarlari kirgan. So'nggi yillarda, olib borilgan tadqiqotlarning natijalari XVIII asrda o'ziga xos nota yozuvi bo'lgan bo'lsa ham, faqat, musiqa folьklari emas, balki o'zbek xalqining professional musiqasi ham 1920 yillariga qadar asosan og'izdan – og'izga o'tish yo'li bilan tarqalgan.

Shunga qaramasdan, musiqa, o'zbek halqi hayotida muhim va katta o'rin egallagan. Xalq ommasining madaniyatini yaratishdagi ishtiroki turlicha harakterda edi. Avvalo savod chiqarish harakati keng qo'loch yoydi, chunki, aholi yoppasiga savodsiz bo'lgan. Xalqning savodsizligini tugatish hamda, xalq maorifining, yangi tizimini yaratish, jamiyatni ma'naviy kayta kurish asosiy vazifa bo'lib hisoblanadi. O'zbekistonda o'qituvchi kadrlar tayyorlash ishi xalq maorifi tizimida asos qilib olingan edi. Tarbiyaviy va ta'lim ishlari, diniy muassasalarni ajratish ishlari yo'lga qo'yilda. Shuningdek 7 yillik majburiy bepul o'qitish joriy qilindi. Ishchi va o'quvchi yoshlar orasida xavaskor «duxovoy» orkestrlar keng tarqaldi. Bu orkestrlar birinchi marotaba 1918 yilda o'zbek umumta'lim maktablari qoshida tashkil etila boshladi. Keyinchalik esa, musika jamiyatlari va xususiy tarzdagi musiqa darslari Turkistonning boshqa shaharlarida ham paydo bo'la boshladi. Qo'kondagi maktablarda o'zbek musiqasining mashqur targ'ibotchisi H.H.Niyoziy, Toshkentda Abdulla Avloniy, Samarkandda Abduqodir SHakuriylar bo'lishgan.A. Avloniy faoliyatialohida diqqatga sazovordir. 1908 yidda Toshkenning Mirobod, Degrez naxallarida bolalarni ona tilida o'qitish uchun muljallangan maktab ochgan, keyinroq 1919-yilni sentyabrida Turkiston respublikasida Xalq maorifi Komissarligi tuzilgan bo'lib, u bir kancha bulimlarni o'z ichiga olgan. Bular ichida san'at bulimi alohida e'tiborga sazovor edi. O'z navbatida uniyg ichki bulimiga musiqa (Muzo), teatr (Teo), tasviriy san'at (izo) bo'limlariga ajralgan.

Musiqa bo'limi Turkiston respublikasida musiqa tarbiyani va ta'limini shakllantirish yosh avlodni musiqa madaniyati durdonalari bilan tanishtirish masalalari qo'yilgan edi.

1921 – 22 yillarda maorif institutlari qoshida fabrika va zavod to'garaklari hamda maktablar qoshida xavaskorlik to'garaklari tashkil etila boshlagan edi. SHuning uchun yoshlar orasida havaskor «duxovoy» (puflab chalinadigan mis cholg'u asboblari) orkestrlar keng tarkalgan. CHunki urish yillari duxovoy musiqa maxsus ramziy ma'no kasb etgan edi. Bu davrda Hamza juda faol qanashib, Fargonadagi maktablarning birida u ashuladan dars beradi. Bo'sh vaqtlarida ota –onalar bilan ishlab, savod chiqarish va musiqa hakida tushuntirish ishlarini olib bordi. Axolining keng katlami orasida musiqa ta'limiga qiziqish kuchaya boshladi. O'rta Osiyoda dastlabki, musiqa o'quv yurti 1917-yili Turkiston xalq konservatoriyasi ochildi. 1919-yili Samarqandda konservatoriya tashkil etildi. Keyinroq xalq konservatoriyalari, maxsus o'quv yurtlari musiqa texnikumlariga aylantiriladi. 1936 yili Toshkentda Xalq konservatoriyalari qayta tashkil etildi. Maxsus o'quv yurtlari bilan bir qatorda musiqa maktablari, musiqa o'qituvchilari tayyorlaydigan instruktorlar kurslari ochildi. Turkiston maktablari uchun dastlabki, o'quv dasturlari va rejalari yaratildi. Yetti yillik o'rta va uch yillik boshlang'ich maktablari o'quv dasturlar yaratildi.

Musiqa darslari majburiy dars tariqasidi kiritilgan bo'lsa ham, ba'zi xollarda «bo'sh» soat bo'lib, undan maktab ma'muriyati o'z bilganicha foydalangan edi. Ko'p joylarda maxsus

darsliklar, metodik ko'rgazmalar yo'qligi sababli, musiqa dars soatlari ancha kamaytirildi. Musiqa tarbiyasining tashkil etishning samarali yo'llarini izlash lozim edi. Buning uchun 40 – yillarning oxirida musiqa dasturini maktablariga moslab qayta ishlash va o'qituvchi kadrlar tayerlash ishlari bosh vazifa qilib quyildi. Musiqa maorifini yanada rivojlanishi hamda professional musiya ta'limining shakllanishi uchun zamin yaratildi

O'zbekistonda 1941yilning 7–11yanvar kunlari respublikamizda tarbiyaviy ishlarga bog'langan birinchi pedagogik konferentsiya o'tkazildi. Unda maktablarya yetarli miqdorda musiqa o'qituvchilari yo'qligi bolalar xori kamligi haqida o'qituvchilarini malakasini oshirishga jiddiy e'tibor berish kerakligi haqida ta'kidlab o'tildi.

SHundan keyin, musiqa ta'limi sohasida jadal ishlar olib borildi. Musiqa maktablari yuzaga keldi. Texnika va maorif institulari, texnika bilim yurtlari tashkil etildi. Bolalar musiqa maktablari, o'quvchilar saroylari, havaskorlik to'garaklari,o'qituvchilarni malakasini oshirish va qayta o'qitish institutlari, ilmiy – tekshirish institutlari ochildi. Musiqa ta'limi tizimida jiddiy qayta kurish ishlari amalga oshirildi.

1960 – 61 o'quv yillari Nizomiy nomidagi Toshkent Davlat Pedagogika institutida «musiqa nazariyasi va cholg'u asboblarini chalish» kafedrasi taigkil etildi. SHu yilning o'zida musiqa o'qituvchilari tayyorlaydigssh maxsus «musiqa fakulьteti» ochildi.

SHuningdek, viloyat pedagogika institutlar huzurida musiqapedagogika kafedralari tarmoqlari ko'paya boshlandi. 60 – 70 yillarda va yillarda va 80 – yilar boshida xalq maorifi tiziimda musiqa o'quv yurtlar , soni yanada ortib boradi. Yosh musiqachilar «San'at bayrami», «Yosh ijrochilar konkurslari», «Bolalar musiqa xaftaligi», «Yosh ijrojilar konkurslari», «Do, re, mi,fa, sol», tele ko'rsatuvlari, O'zbekiston Televideniyasi va radiosi orqali bolalar musiqiy ko'rsatuvlari musiqa ta'limi va tarbiyasini targ'ibot qilishda muntazam ishlar olib boriladi.

Xalq maorifi ministirligi o'quvchi va talabalarga estetik tarbiya berish sohasida katta ishlarni amalga oshirdi. Yangi dasturga o'tish munosabati bilan to'plamlar, tavsiyanomalar, umumiy ta'lim makablari uchun «Musiqa alifbosi», «Musiqa darsligi» va boshqalar Respublika umumiy ta'lim makablarida «Musiqa madaniyati» fanidan 1 – 7 sinflar uchun darsliklar chop etish bosh vazifa qilib quyiladi.

Jumladan «Musiqa alifbosi», «Musiqa darsligi» va boshqalar Respublika umumiy ta'lim maktablari ni malakali kadrlar bilan ta'minlash asosiy masala bo'lib koldi. Yangi dastur bo'yicha darslarni olib borish uchun umumiy ta'lim maktablarida malakali o'qituvchilar raxbarlik qila boshladilar. 1985 – 86 o'quv yillarda musiqa xonalari tashkil eildi, ular texnik vositalari bilan, mebelь, maxsus musiqa ma'lumotiga ega bo'lganlar amaliyotchi – student bo'lib tayorgarlik ko'rdilar. Sinflar uskunalar va musiqali cholg'u asboblari bilan ta'minlansin – degan qaror qabul qilindi. 1986 – 87 yillarda musiqa o'qitish metodikasi bo'yicha respublika seminari o'tkazildi. SHuningdek, yangi dastur, darsliklar nashr etildi. Ushbu ma'lumotlar musiqa madaniyati markaziga o'zoq viloyatlarda, shaharlarda musiqa ta'limotini targ'ib, qilish vositalariga aylandi.

Ularning ijodi tufayli o'zbek bolalar musiqasi rivojlandi, musiqa orqali, o'quvchilarning ma'naviy dunyosi shakllandi. Respublikamizda har yili «O'zbekiston – Vatanim, manim», «Ilxom chashmalari», «Qo'shiq bayram»larini o'tkazish an'anaga aylanib qoldi. O'zbekistonda musiqa o'tish metodikasini rivojlantirishda yangi dasturlar, darsliklar, qo'llanmalar yaratishda ilmiy – tadqiqot ishlarini olib boriida D.Omonullaev, X.Nurmatov, O.Ibragimov, O.Fayziev, SH.Yormatov, A.Mansurov, Q.Mamirov, N.Norxo'jaev kabi olimlar, kompozitorlar va tajribali o'qituqchilar o'z hissalarini qushdilar. Hozirgi kunda musiqa madaniyati yosh avlodni tarbiyalashda muhim o'rin egallaydi.

Mavzuni mustahkamlash uchun savollar:

1. O'zbekistonda musiqa madaniyatining shakllanishiga qaysi muaffakirlar o'z hissasini qo'shdilar?

2. O‘zbekistondagi maktablarda musiqa fani qachondan boshlab dars sifatida kiritildi?
3. Musiqa fani bo‘yicha ilk dastur, musiqa kitob kachon va kim tomonidan yaratildi?
4. Konfediratsiya ko‘rsatmalari qachon qo‘llanildi?

Tayanch tushunchalar:

Musiqa folklori –xalq musiqasi.

Musiqa estetikasi – musiqa san’atining moxiyati voqeylikka munosabati, ijtimoiy roli.

Ashula – keng tarqalgan musiqa janri va shakli bo‘lib. unda she’riy va musiqiy tovushlar bir – biriga uyg‘unlashgan.

Seminar

1. O‘zbekistonda 1920-1950-yillarda musiqa ta’limini rivojlanish tarixi.
2. 1950-1980-yillarda musiqa ta’limini rivojlanishi
3. Mustaqillik yillarida musiqa ta’limi rivojlanishi.

4.4. XORIJIY MAMLAKATLARDA MUSIQA TARBIYASI TIZIMI.

Reja:

1. Xorijiy mamlakatlarda musiqa o‘qitishning o‘ziga xos xususiyatlari.
2. Yaponiyada musiqa o‘qitining o‘ziga xos bo‘lgan o‘rni.
3. AQSHda musiqa o‘qitishning maqsad va shakli.

Har bir mamlakatning musiqa tarbiyasi royaviy – siyosiy jihatdan xalqning sotsial tuzumiga xizmat qiladi. Shuning uchun musiqatarbiyasi mustaqillik mamlakatlarda e’tiqod uchun xorijiy mamlakatlarida esa burjua demokratiyasi uchun xızmat qiladi. Har bir xalqning maorifida musiqa tarbiyasi metodikasi pedagogikani didaktik qonuniyatlariga va shu xalqning milliy musiqa madaniyati, iliva madaniy an’analariga asoslanadi. Shu bilan birga musiqa tarbiyasining strukturasi, sistemasi (tizimi) vailmiy – metodik yutuqlar boshqa millatning ma’rifiy madaniyatiga ham ijobiy ta’sir etadi. Horijiy mamlakatlarda yagona o‘quv reja va dasturga amal qilinmaydi. Davlat maktablari bilan birga shaxsiy maktablar, kollejlar va oliy ta’lim dargoxlari mavjud bo‘lib, ularda turlicha darajada estetik tarbiyani amalga oshirishda o‘qituvchiga keng ijodiy erkinlik berilgan. O‘qituvchi o‘zining maktab sharoiti, imkoniyatlari va o‘quvchilarning bilim darajasiga qarab dasturga o‘zlashtirishlar kiritishimumkin. Ta’lim va tarbiya jarayonida o‘quvchilarda san’at orqali hayotni o‘rganish va unga shaxsiy munosabat bildirish, ijodiy munosabatda bo‘lish malakalarini rivojlantiradi. O‘quvchilar elektro organlarda chalib kuylaydilar, turlifaoliyatlarni (aytishuv, harakatlar, bir –birigajo‘rnavozlikqilishlarni) bajaradilar.

Bunda asosan o‘quvchilarda ijodiy qobiliyatni ro‘yobga chiqarishdan iborat. Jumladan, AQSHd ayagona davlat dasturi yo‘q. Musiqa ta’limi «estetika» sifatidao‘tiladi. Unda musiqa, tasviriy san’at va mehnat mazmunan bir –biri bilay bog‘langan. Davlat maktablari bilan birga diniy hamda shaxsiy dunyoviy maktablar ham mavjud. SHuning uchun har bir shtatda davlat maktablarida, shaxsiy va diniy maktablarda o‘quv soatlarini ham bir xil emas, o‘rta hisobga I – VII – sinflarda xaftasiga 1 –2 soatdan dars o‘tiladi. Darsdon tashqari har bir o‘quvchi musiqa to‘garaklariga (xor, orkestr, raqs, VIO) a’zo, deyarli har bir maktabda simfonik orkestr mavjud.

Yaponiyada ham yagona o‘quv reja va dasturga amal qilinmaydi. Yaponiyada musiqa tarbiyasining o‘ziga xos sistemasi vujudga kelgan. Ularda bolalar bog‘chasidan oliy ta’limgacha estetik tarbiya amalga oshiriladi.

Estetik tarbiya intengratsiya qilingan fan bo‘lib, unga musiqa, tasviriy san’at va mexnat uzviy birlashgan. U bir necha bosqichda amalga oshiriladi:

a) 1 –5 yoshgacha bolalar bog'chasida;
b) 6–14 yoshgacha to'liqsiz o'rta maktab;
v) 15– 18 yosh o'rta maktabi;
g) 18 – 23 yosh oliy ta'lim maktabi.

Bolalar bog'chasida **«Suzduki»** tizimi mashxurdir. Uning tizimida ona tilini o'qitilishi, musiqa tinglab idrok etishi bilan amalga oshiriladi. Bolalar cholg'u asboblarlarda kuy chalishlari muhim rol o'ynaydi. Mashg'ulotlar jarayonida bolalarning onasi ham ishtirok etadi. Mashg'ulot mazmuni va maqsadidan ogoh bo'ladi va oilada o'z ovozi bilan shug'ullanadi. **Suzduki**ning ta'birida onalar musiqa ma'lumotiga etabo'lishi shart emas. Natijada 5 – 6 yoshli bolalar Betxoven sonatalarini chalishga erishdilar. Yuqori sinflarga ko'chgan sari estetik tarbiya ham bir predmet singari murakkablashib boradi.Yuqori sinflarda rassomchilik, xaykaltaroshlik, xalq amaliy san'ati va musiqa san'ati tanqidchilari yetishadi.

O'qituvchi – kadrlar tayyorlash ishi yaxshi yo'lga qo'yilgan. Ular oliy pedagogika va san'at oliygohlarida tayyorlanadi. O'qituvchilar, shuningdek, ona – Vatanida olgan bilimlariga qoniqmay, rivojlangan Yevropa mamlakatlariga o'qishga borib, o'z bilim va malakalarini oshiradilar.

Mavzuni mustahkamlash uchun savollar:

1. Xorijiymamlakatlardamusiqao'qitishningshaklivamaqsadinimadaniborat?
2. Horijiy mamlakatlarda musiqa fani qanday fan bo'lib hisoblanadi?
3. Yaponiya maktablarida musiqa o'qitish qanday?
4. AQSHda qanday maktablar va dasturlar mavjud?

Tayanch tushunchalar:

Simfonik orkestr- turli cholg'u asboblardan tuzilgan murakkab turdagi orkestr.
Orkestr 3 turga bo'linadi. Torli,puflab chalinadigan mis yoki yog'och, urib chalinadigan.
Asar, ijod - kompozitor yaratgan musiqa asari.

Seminar

1. Xorijiy mamlakatlarda musiqa o'qitishning o'ziga xos xususiyatlari.
2. Yaponiyada musiqa o'qitining o'ziga xos bo'lgan o'rni.
3. AQSHda musiqa o'qitishning maqsad va shakli.
4. Germaniyada musiqa ta'limi tizimi.

4.5. O'ZBEKISTONNING UMUMTA'LIM MAKTABLARIDA MUSIQA TA'LIMI VA TARBIYASINING RIVOJLANISHI

Reja:

1. Umumiy ta'lim maktablarida musiqa o'qituvchilarining yangi dasturbo'yichaish faoliyati.
2. Musiqa o'qitish bo'yicha ilmiy – intodik ishlar, dasturlar, darsliklar ta'minoti va tashkiliy jihatlari.
3. Pedagogik universitetlarda musiqa o'qitishni tashkil etish, o'quv materiallari bilan tanishish hamda yetuk mutaxassislarni tayyorlash.

Mustaqil Respublikamizda amalga oshirilayotgan o'zgarishlar jamiyatimizni iktisodiy, ijtimoyay, siyosiy, ma'naviy va madaniy jihatdan jaxonning eng rivojlangan mamlakatlari qatoridan urin olishda o'zining ijobiynatijalarini bermoqda.

O'zbekistonning «Ta'lim to'g'risida»gi qonuniga ko'ra 9 – yillik umumiy o'rta ta'lim joriy

etildi. Ta'limni mintakaviy xususiyatlarini hisobga olgan holda musiqa predmeti bo'yicha kontseptsiyasi ishlab chiqildi.

1992 yil 25 noyabrda «Ma'rifat» ro'znomasida musiqa ta'lim – tarbiyasiнιыg kontseptsici loyixasida, musiqa ta'limining milliy va ilmiy asoslari, mazmuni, tuzilishi, tabaqalanishi, musiqa o'qituvchisiga bo'lgan zamonaviy talablar va ta'limning ilmiy uslubiy ta'minoti bayon etiladi. Bugungi o'zligimizni anglash o'z taqdirimiz va farzandlarimiz istiqbolini yaratish imkoniyatiga ega bo'lgan. Mustaqil O'zbekistonda milliy madaniyatimizni o'ziga hosiyatini tiklash umumta'lim maktablarida yoshlarni badiiy tarbiyalash va kamol toptirish, hamda hozirgi kunimizni to'laroq idrok etish uchun eng avvalo tariximizni yaxshi bilmoqlik hisoblanadi. Chunki, harbir yangilik, tarixiy bog'lanish orqali amalga oshiriladi. Bular ommaviy xalq kuy va qo'shiqlarida, xonanda va sozandalarning ijodiy faoliyatlari, maqom, shashmaqom, dostonlar va bugungi zamonaviy musiqiy faoliyatida o'z aksini topadi. Musiqasan'atiningbuk abiimkoniyatlariyangiavlodnitarbiyalashda, ularning barkamol bo'lib yetishishlarida o'ziga xos, takrorlanmas manba bo'lib xizmat qiladi. Musiqa ta'limidan, davlat standartlari asosida yangi ta'lim mazmuni o'quvchilarning musiqiy bilim va malakalari bilan biriga ular dak uzatuvchanlik, xotirani mustaxkamlash, obrazli tasavvur qilish, ijodkorlik, mustaqillik, tashabbuskorlik, badiiy va musiqiy did kabi hislatlarini rivojlantirishni ta'minlaydi. Demak, yosh avlodni yetuk qilib tarbiyalashda «Musiqa madaniyati» darslarini ahamiyati katta. Musiqiy madaniyat darslari o'quvchilarni axloqiy – estetik tarbiyasiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Ulardagi go'zallikka bo'lgan his – tuyg'ularini ustiradi, musiqa san'atiga mehr – muhabbat, qiziqish uyg'otadi, ona – Vatanni sevishga, bir – birini, kattalarni hurmat qilish, mehnatni, tabiatni sevishga, qadrlashga o'rgatadi va hayotda o'z o'rnini topa olishga madad beradi. Bunda o'quvchilar musiqa san'atini butun nafosati bilan o'rganishlari, musiqani idrok etish, yakka va jamoa bulib qo'shiq kuylash va raqsga tushish, ijodkorlik malakalarini shakllantirish, musiqa tarbiyasining asosiy maqsadi hisoblanadi. Shuningdek, o'quvchilar iqtidorini rivojlantirish uchun zaruriy shart – sharoit yaratib berish va ularning badiiy ehtiyojlarini qondirish musiqa ta'lim – tarbiyasining vazifasini tashkil etadi. Hozirgi musiqiy ta'lim –tarbiyasi, shuni ko'rsatadiki, milliy musiqa merosimizni o'rganishda, musiqa darslarini va sinfdan tashqari musiqat arbiya tizimini ahamiyati katta. Musiqa darslarini hayotga joriy etish maqsadida umumiyo'rta ta'lim maktablari uchun musiqadan 1999 yili davlat ta'lim standartlari asosida yangi dastur ishlab chiqildi. Yangi dasturning asosiy mohiyati avvalo darsning mavzulari, har bir chorak o'quv belgilangan bosh mavzulardan kelib chiqadi. Darsni qiziqarli bo'lishi uchun musiqa ijodkorligi qo'llanildi, barcha musiqa faoliyatlari (xor bo'lib kuylash, musiqa savodi, musiqa tinglash) dars mavzusining ajralmas qismi va mantiqan uzviy bog'lanib o'tiladi.

«Dars» – ta'lim – tarbiyani amalga oshirishning eng qo'lay va samarali shaklidir. Jamiyatimizning turli jabhalarda bo'layotgan siyosiy – iqtisodiy, ijtimoiy, ma'rifiy o'zgarishlar barcha fanlar qatori musiqa darslarining mazmuni va metodikasiga ham quyildi:

Darsda ta'limiy – didaktik, tarbiyaviy rivojlantiruvchi maqsadlarni bilish va ularni amalga oshirish.

1. Darsda ta'limning faol usul va uslublaridan foydalanish.

2. Dars jarayonida xalq pedagogikasi an'analarini, jaxon pedagogika va psixologiyasi, san'atimiz, buyuk ajdodlarimiz o'gitlari, rivoyatlarimiz, xadislarimizdan unumli foydalanib borish maqsadga muvofivdir.

Ma'lumki, keyingi yillarda tajribali metodistlar, olimlar va amaliyotchi o'qituvchilarnipg o'quv jarayonini tahlil qilish sohasida o'tkazilgan va didaktik shart – sharoitlarga bog'liq ekanligi ko'rsatmoqda. Eng muhim shart – sharoitlar quyidagilardan iborat:

1. Darsliklar, qo'llanmalar, dastur, tavsiyanomalar,didaktik va metodik ko'rgazmali qurollar va texnik vositalardan foydalanish.

2. Sinfda ijobiy psixologik muhit bo'lishi.

3. O'qituvchi va o'quvchilar orasida o'zaro yaxshi munosabatda bo'lish.

Ushbu pedagogik shart – sharoitlarga amal qilib, darsning maqsadi va mavzusi, to'g'ri tashkil qilinsa, dars sifatli va samarali bo'lishi mumkin.

Oliy Majlisning 1997-yil 29 avgustdagi IX – sessiyasida qabul qilingan «Kadrlar tayerlash milliy dasturi» muhim tarixiy, amaliy hujjat bo'lib ta'lim tizimini tubdan islox qilish, uni dunyoning ilg'or demokratik davlat darajasiga yetkazish va yosh kadrlarni yuksak ma'naviy – axloqiy, yuqori bilimlarga ega qilib tarbiyalashni maqsad qilib qo'yadi. Talabalarimizni olgan nazariy bilimlari bilan birga amaliy mashg'ulot o'tkazgan darslari va o'quv – tarbiya mashg'ulotlarida guruxning barcha talablari, o'qituvchi ishtirokida tahlil va muhokama qilishlari lozim. Tahlil jarayonida, eng muhimi talaba o'zining dars o'tkazuvchi o'qituvchi sifatida tasavvur qilib, o'z ishini uddasidan qanchalik chiqa olishini to'g'ri baholay olganidadir. Talaba tomonidan o'tqazilgan darslarning va tarbiyaviy ishlarning tahlili, odatda o'z – o'zini baholashda, o'zini hisobotini reja va konspektalarni tahlil qilishdan o'z ishini baholay olishdan boshlanadi. Metodist – o'qituvchi amaliyotchi – talabaga metodik yordam ko'rsatish va maslahatlar berib kamchilik va yutuqlarni aniqlab to'g'ri yo'l ko'rsatishi lozim. Bunda eng asosiy maqsad talaba– yoshlarimizni qobiliyat va imkoniyatlarini aniqlab to'g'ri shakllantirish va yuzaga chiqarishdir. Bu borada yurtboshimiz I.A.Karimovning – [1]«Barchamiz yaxshi anglab olishimiz kerakki, hayotimizning boshqa sohalaridagi ahvol, amalga oshirilayotgan isloxatlarimizning samaradorligi avvalo xalq ma'naviyatining tiklanishi, boy tarixiy merosimizning keng o'rganilishi, an'analarimizning saqlanishi, madaniyat va san'at, fan va ta'lim rivoji bilan uzviy bog'liqdir», – degan so'zlari ma'naviyat cho'qqisiga intilishga chorlamoqda.

Mavzuni mustahkamlash uchun savollar:

1. Umumiyta'limmaktablaridayangidasturasosidamusiqao'qitishningmaqsadvavazifalari nimadaniborat?
2. Musiqa, o'qitishbo'yichaqandayilmiy – metodikishlar, dasturlar, darsliklar, qo'llanmal aryaratildivaularningmualliflarikim?
3. Yoshkadrlarnitarbiyalashdamusiqao'qitishningmaqsadivavazifalarinimalardaniborat?

Tayanchtushunchalar:

«Xalqcholg'uasboblariorkestri» – xalqcholg'uasboblarinijamoasi, turlixilxalqasboblarida (doira, dutor, rubob, chang) jo'rbo'libijroetishi.

«Ommaviyqo'shiq»bastakorvakompozitorlartomonidanyozilganasar, kengommaijros igamuljallabyaratilganqo'shiq.

Seminar

1. Mustaqillik yillarida musiqiy o'qitishning yangicha talablari.
2. Kadrlar tayyorlash milliy modeli.
3. Umumiy ta'lim maktablarida musiqa o'qituvchilarining yangi dasturbo'yichaish faoliyati.
4. Musiqa o'qitish bo'yicha ilmiy – intodik ishlar, dasturlar, darsliklar ta'minoti va tashkiliy jihatlari.
5. Pedagogik universitetlarda musiqa o'qitishni tashkil etish, o'quv materiallari bilan tanishish hamda yetuk mutaxassislarni tayyorlash.

---

[1] I.A.Karimov «Barkamol avlod – O'zbekiston taraqqiyotining poydevori», – T.: «Sharq» nashriyoti, 1997 yil.

MUSIQA O'QITISH METODIKASI, NAZARIYASI VA MAKTAB FANIDAN TEST SAVOLLARI (2013-2014 YIL)

Fan bobi	Fan bo'limi	Qiyinlik darajasi	Test topshirig'i	Tug'ri javob	Muqobil javob	Muqobil javob	Muqobil javob
1	1	3	Shaxs kamolotini rivojlantirishda musiqa tarbiyasining maqsadi?	*O'quvchi-lar musi-qiy mada-niyatini shakllan-tirish, musi-qani to'g'ri idrok etishga va qadrlashga o'rgatish	O'quvchilarni atrofda-gi go'zal narsalarni to'g'ri idrok etishga va qadrlashga o'rgatish	Musiqiy asarlarni badiiy g'oyaviy mazmuni vosita-sida o'quvchilarni axloqiy madaniy tomondan tarbi-yalash.	Musiqiy nazariy bilimlarni takomillashtirish shaxsni yuksak madaniyatli, sof qalb egasi qilib tarbiyalash
1	1	2	«Musiqa o'qitish metodikasi» fanining pedagogik fan sifatida maqsadi?	*Talabalarni pedagogik faoliyatga tayyorlash.	Musiqa o'qitishni qonun - qoidalarini ta'riflab berish	Talabalarni musiqa san'atiga qiziqtirish	Mantiqiy badiiy fikrlash qobiliyatini rivojlan-tirish
3	2	1	Musiqaning inson hayotida tutgan o'rni haqida ilk bor qaysi mutafakkirlar o'z fikr-larini bildirganlar.	*Abu Nasr Al-Farobiy, Shayx Sa'diy	Abdulla Avloniy, Bo-bur	CHo'lpon, Abdulla Qodiriy	Alisher Navoiy, Jomiy

4	2	2	Musiqa o'qituvchisi oldiga qanday zamonaviy talablar qo'yilgan ?	Musiqa o'qituvchisi, madaniyatli ijodkor, so'z ustasi bo'lib, yangi dastur, zamonaviy texnologiyalar va axborot texnologiyalaridan foydalana oladigan bo'lishi kerak	Musiqa o'qituvchisi pedagogik maxoratli, darsga ijodiy, yondashadigan bo'lishi kerak	Musiqa o'qituvchisi ijrochi rejissyor, stsenariy muallifi, artist bo'lishi kerak	Musiqa o'qituvichisi izlanuvchan, yangi DTS dasturi asosida musiqa madaniyati darslarini olib bora olishi kerak
5	3	2	Musiqa darsi o'ziga xos qanday xususiyatga ega?	*Musiqa darsi o'quvchilarga musiqiy tovushlarda vujudga kelgan ohang vositasida tinglash orqali ifodalanadi, beshta faoliyat turidan iborat, aniq vaqt o'lchoviga ega, o'zining ifoda vositalari bilan ijodiy kechinmalar uyg'otadi	Musiqa darsi o'quvchilar ongiga emmotsional ta'sir ko'rsatadi, kechinmalar uyg'otadi, o'quvchilarni qobiliyatini o'stiradi va musiqaga qiziqish uyg'otadi.	Mumtoz asarlarni tinglashga tahlil qilishga, mustaqil fikr yuritishga, o'zgalar fikrini hurmat qilishga o'rgatadi	Musiqa nazariyasi va ijrochiligiga doir turli faoliyatlardan: xor bo'lib kuylash, musiqa savodi, musiqa tinglash, bolalar cholg'u asbobida jo'r bo'lish, musiqiy ritmik harakatlar bajarish elementlardan iborat
6	2	2	Musiqa darslarining faoliyatlari deganda nimani nazarda tutadi?	*Xor bo'lib kuylash, musiqa savodi, musiqa tinglash	Darsning mavzusi, vokal-xor ishlari, musiqa tinglash	Darsning rejasi, darsning maqsadi, darsning mavzuzsi	Darsningrejasi, darsning mavzusi, darsning borishi
7	3	3	Boshlang'ich sinflarda dars faoliyati necha turdan iborat bo'ladi?	*Besh faoliyat turidan iborat bo'ladi	O'chta asosiy faoliyatdan iborat bo'ladi	Etti turdan iborat bo'ladi	Ikki turdan iborat bo'ladi
8	3	2	Nima uchun o'rta sinflarda dars faoliyati kamayadi?	*O'quvchilarning ovoz apparatlari shakllangan bo'ladi, bilim, ko'nikma va malakalarga ega bo'lib dars mazmuni kengayib, chuqurlashadi	O'rtasinflarda dars faoliyatlari kamaysa, ham dars mazmuni kengayadi	O'rta sinf o'quvchilari, bilim va malakalarga ega bo'ladi	Dars faoliyatini kamayishning maqsadi, yangi dasturlar asosida musiqa darslari olib boriladi
9	3	2	Pedagogikaning umumdidaktik tamoyillarning mohiyati nimalardan iborat?	*Musiqa darsi mazmunini va darsining tuzilishidagi asosiy talablar va yo'nalishlarni belgilab beradi	Mazkur tamoillar o'qituvchi va o'quvchilar tomonidanbajariladigan ta'lim asoslarini aniqlab beradi	Musiqa darsining umumdidaktik tamoillari bir biri bilan bog'liq bo'lib, dars mazmunini yoritib beradi	Umumdidaktik tamoillar, yetakchi, tamoillardan bo'lib pedagogika nazariyasini musiqa darsi bilan bog'laydi

10	3	3	Umum didaktik tamoillarni qanday turlari mavjud?	*Sistemalilik, ilmiylik va davomiylik, onglilik va aktivlik, ko'rgazmalilik, bilim va malakalarni mustaxkamlash, o'quv materiallarni o'quvchilar bilimiga moslashishi	Ko'rgazmalilik, taqqoslash, onglilik va aktivlik, ilmiylik, davomiylik	Ilmiylik, davomiylikizchillik, ko'rgazmalilik, o'quv materiallari o'quvchilar bilimlarga mosligi	Taqqoslashilmiylik, onglilik va aktivlik, ko'rgazmalilik, musiqiy o'quvchi bo'sh bo'lgan bolalar bilan ishlash printsiplari
11	3	2	Musiqa o'qitish metodlari qanday turlardan iborat?	Og'zaki metodlar, musiqiy o'quvi bo'sh bo'lgan bolalar bilan ishlash, o'yin, metodlaridan iborat	Hikoya, suhbat, tushuntirish, ko'rgazmalilik, onglilik va aktivligi taqqoslash metodlardan iborat	Darsning musiqiy umumlashuvi, taqqoslash, og'zaki, ko'rgazmalilik, sistemalilik, izchillik metodlaridan iborat	Taqqoslash ko'rgazmalilik, bilim va malakalarni mustaxkamlanishi, onglilik va aktivlik
12	1	3	Musiqiy o'quvchi bo'sh bo'lgan bolalar bilan ishlash metodi madaniyati darsida qanday qo'llaniladi?	*Dars jarayonida differotsional guruhlarga bo'lib, darsdan keyin yakka tartibda ish olib boriladi	Dars jarayonida ularga kamroq ahamiyat berish kerak	Musiqiy o'quvchi bo'sh bo'lgan bolalarga, qiziqarli topshiriqlar referatlar, rasmlar, ko'rgazmali qurollar tayyorlash topshiriladi.	Bunday o'quvchilarni sinfdan tashqari, ommaviy shakldagi tadbirlarga jalb etiladi
13	1	2	Vokal - xor malakalari musiqa darsida qanday ahamiyatga ega?	*O'quvchilarni diqqat e'tiborini kuchaytiradi, xotirasi nutqini rivojlantiradi, musiqiy malaka va ko'nikmalarni yildan yilga shakllantirib boradi	vokal-xor malakalariga asosan o'rta sinflarda ko'proq e'tibor beriladi, bolalarda xorlar, vokal ansambllar tuziladi	Bolalar ovoz apparatlarini rivojlantirish, e'tibori kuchaytiradi, turli xil to'garaklarga jalb etadi	Vokal-xor malakalar vositasida yoqimli va jarangdor ovoz hosil qilinadi
14	3	2	Ashulachilik nafasi necha turga bo'linadi?	*Ko'krak, qorin, diafragma	To'rt turga bo'linadi	Diafragma va qorin nafasi	Ikki turga bo'linadi
15	[illegible]	1	Ashulachilik apparatini tuzilishi qanday?	*Nafas, ovoz, nutq va eshituv organlari	Eshituv organlari va ovoz xosil qilish apparati	Nafas va ko'ylash holati	Til, og'iz bo'shlig'i, tomoq, traxeya
16	3	3	Bolalar cholg'u asboblarida jo'r bo'lish faoliyatini nechanchi sinfdan qo'llaniladi va uning ahamiyati qanday	*Birinchi sinfning ikkinchi choragidan tanishtirilib qo'llaniladi, o'quvchilarning musiqiy o'quvini, xotirasini o'stiradi	Boshlang'ich sinflarda qo'llaniladi va o'quvchilarni faollashtiradi	Musiqa darsida bolalar cholg'u asboblarini qo'llashi shart emas	Uchinchi sinfdan qo'llaniladi, chunki bolalar ko'nikma va malakaga ega bo'ladi

17	3	2	Birinchi sinfda musiqa o'qitishining mazmuni va metodikasi?	*Birinchi sinfda musiqa darslarining maqsad va vazifalari bolalarning psixologik-fizologik xususiyatlariga asoslanib musiqa -ta'limning poydevori ko'riladi	O'quvchilarning ovoz diapazoni, qiziqishi, yoshi hisobga olinib musiqiy materiallar tanlanadi, hayot bilan bog'lanib tanishitiriladi	O'yin metodi, og'zaki, ko'rgazmali va boshqa metodlar orqali amalga oshiriladi	O'quvchilarni yoshi qiziqishi ovoz diapazoniga qarab qo'shiqlar tanlanadi
18	3	3	Birinchi sinfda yil mavzusi «Biz musiqani sevamiz» chorak mavzulari qanday tartibda joylashgan?	"Biz yoqtirgan kuy va qo'shiqlar", "Musiqali o'yinlar", "Xush navo cholg'ularimiz" "Musiqa olamiga sayohat"	"Musiqiy o'yinlar"," Musiqa nimani ifodalaydi", "Musiqa tabiat aksi", "Xushnavo cholg'ularimiz"	"Musiqani tuzilishi", "Biz yoqtirgan kuy va qo'shiqlar", "Musiqa nimani ifodalaydi", "Xushnavo cholg'ularimiz"	"Biz musiqani sevamiz", " Musiqa nimani ifodalaydi", "Musiqa tabiat aksi", "Xushnavo cholg'ularimiz"
19	3	3	Boshlang'ich sinflarda dars faoliyati nechaga bo'linadi?	5	4	3	2
20	1	2	Bolalar cholg'u asboblarini qanday turlari mavjud?	*Kuylash va kuychan bo'lmagan	Marakasa va uch burchak	Sakkiz turi	Kamonchali, o'rma
21	3	1	Ikkinchi sinfda musiqa o'qitishning mazmuni va metodikasi?	*Vokal - xor ishiga e'tibor kuchayadi, birinchi sinfda olingan tushunchalar konkret bilimlarga aylanadi.	Musiqa darslari beshta faoliyat asosida olib boriladi, o'quvchilar ovoziga yo'oga qo'yilgan bo'ladi.	O'zbek xalq ashulalari va cholg'u asboblari bilan tanishtiriladi musiqa janrlari qo'shiq, raqs marsh bilan kengroq tanishitiriladi	Dars mavzulari bir biri bilan bog'lanib ketadi ko'p ovozli qo'shiqlar o'rgatiladi.
22	3	3	Ikkinchi sinfda yil mavzusi nima?	*Musiqa nimani ifodalaydi va nimani tasvirlaydi?	Musiqali o'yinlar va raqslar	Yakkanvozlik jo'rsozlik va jo'rnavozlik	Musiqa mazmuni va shakli
23	3	1	Birinchi sinf o'quvchilarining ovoz diapazonini aniqlang?	*do-do	do-si	do-fa	do-mi
24	3	2	Uchinchi sinfda yil mavzusi «Musiqada mazmun va shakl» chorak mavzularini ketma ketligini aniqlang?	*Musiqa ifoda vositalari, xor va orkestr musiqaning tuzilishi, oddiy musiqa shakli	Kompozitorlik musiqasi xor va orkestr musiqaning tuzilishi, musiqa ifoda vositalari	Musiqada shakl va mazmun va yakkaxonlikka, xor va orkestr "Kuy nima kuyda nima ifodalanadi"	Kuy nima, kuyda nima ifodalanadi musiqali musiqada qish tasviri, xor va arkaster

25	1	1	Uchinchi sinfda musiqa o'qitishni mazmuni va metodikasi?	*O'quvchilarni diqqat e'tibori turg'un ovoz apparatlari shakllangan bo'ladi. Ikki ovozli qo'shiq kuylash malakasiga ega bo'ladi	1 va 2 sinflardan ancha farq qiladi, ko'nikmalar va malakalarga ega bo'ladilar, o'zbek - xalq cholg'u asboblari bilan tanishtiriladi	3-sinfda o'quvchilarni musiqa darsiga qiziqishi yanada ortgan, diqqat e'tibori turg'un, o'zbek xalq musiqalari va cholg'u asboblari bilan tanishtirish	2- sinf o'quvchilaridan uncha farq qilmaydilar, harakatchan o'yinqaroq bo'ladilar
26	3	2	To'rtinchi sinfda musiqa o'qitishning mazmuni va metodikasi	*Taqqoslash, izlanish, mustaqil fikrlash qobiliyatigaega bo'ladilar, to'garaklarda qatnashadilar, fanlarga qiziquvchan bo'ladilar.	O'quvchilar musiqa haqida fikr yurita oladilar qiziquvchan, musiqiy qobiliyatga ega bo'ladilar.	Musiqa tinglash jarayonida nutqi ravon, ovoz apparatlari shakllangan, taqlidchan, qiziquvchan bo'ladilar.	Musiqa haqida fikrlar yurita oladigan, qiziquvchan, hayotiy tajribaga boy bo'ladilar
27	3	3	To'rtinchi sinf yil mavzusini toping?	*Xalq musiqa ijodi	Musiqaning tuzilishi	Xalq ashulalari va ashula yo'lida kuylay	Musiqa nimani ifodalaydi
28	3	2	To'rtinchi sinf o'quvchilarini ovoz diapazoni qanday	*do-mi	do-fa	si-re	do-do
29	3	1	Qo'shiq o'rgatish metodlari necha bosqich jarayonida amalga oshiriladi?	*Bolalar diqqatini qo'shiqqa jalb etish, asarni jonli ijrosi qo'shiq haqida o'qituvchilarning kirish so'zi qo'shiqni tahlil qilinishi.	O'qituvchining kirish so'zi, texnika vositalaridan foydalanish qo'shiqni tahlil qilish, qo'shiqni avtorlari haqida hikoya qilish.	Musiqiy jumlalarga bo'lib o'rgatish qo'shiqni musiqiy jumlalarga bo'lib o'rgatish	O'qituvchining kirish so'zi, jonli ijro, qo'shiqni, jumlaiarga bo'lib o'rgatish, badiiy ijroga erishish
30	3	2	O'zbek xalq musiqasi necha turga bo'linadi?	*Ikkiturga bo'linadi, xalq ommaviy musiqasi va (professional) kasbiy musiqa	Lirik qo'shiqlar, katta ashula lapar, marosim qo'shiqlar	Lirik qo'shiqlar, marosim qo'shiqlar yalla va lapar, katta ashula.	Xalq qo'shiqlar, xorazm musiqasi, katta ashula, maqom
31	1	3	Musiqa madaniyati darslari qanday rejalashtiriladi?	*Darsningstrukturasiga qarab, dastur asosida, bir yilda ikki marta taqvim reja tuziladi	Harbir darsga alohida, yil davomida reja tuziladi/	Musiqamadaniyati darslari bir yilda bir marta o'qituvchining imkoniyatlariga qarab tuziladi	Harbir sinf uchun alohida bir yilda ikki marta tuziladi
32	1	2	Bolalar xorida ovozlar qanday bo'linadi?	*diskant, alt	soprano, alt,	soprano, tenor	Soprano, bas

33	2	3	Ikki ovozli qo'shiq o'rgatishda qanday metodlardan foydalaniladi?	*Aks-sado ikki ovozi bir tomonga yo'naltirib, kanon, akapella usulida o'rgatiladi va har bir ovoz bilan alohida ishlanadi	Qatorlarga bo'linib, har bir ovozga alohida o'rgatiladi va badiy ijiriga erishiladi	O'g'il bolalar ikkinchi ovoz, qizlar birinchi ovozga bo'linadi va qo'shiq o'rgatiladi	Ovoz sozlash mashqlari, orqali ko'proq shug'ullaniladi, akapella shaklida kuylanadi
34	1	2	Birinchi sinfda yil mavzusi nima?	*Biz musiqani sevamiz	Biz yoqtirgan kuy va qo'shiqlar	Musiqali o'yinlar	Musiqa ifoda vositalari
35	1	3	«Ayiqpolvonlar bog'chasi» qo'shig'i musiqasi muallifi kim?	T.Toshmatov	N.Norxo'djayev	*D.Omonullayeva	SH.Yormatov
36	2	2	Ikkinchi sinfda uchinchi chorak mavzusi qanday nomlanadi?	*Kuy nima? Kuyda nimani ifodalanadi?	Biz yoqtirgan kuy va qo'shiqlar	Musiqali o'yinlar, raqs va qo'shiqlar	Musiqa nimani ifodalaydi
37	1	3	«Kichkintoimizgijingtoimiz» qo'shig'ini kompozitori kim?	K.Kenjayev	Q.Mamirov	*N.Norxo'jayev	D. Omomnullayeva
38	3	2	To'rtinchi sinfda ikkinchi chorak mavzusi qanday nomlanadi?	*Bayram va marosim qo'shiqlari	Xalq ommaviy musiqasi	"Bahor fasli qo'shiqlari" va "Zarbli cholg'ular"	Xalq aytishmalari va cholg'ulari
39	3	3	Uzbek xalq cholgu asboblari necha turga bo'linadi?	*puflab chalinadigan, urib chalinadigan, torli kamonchali	urib chalinadigan, chertib chalinadigan, surnay	to'rt turga bo'linadi	doira, karnay, g'ijjak, dutor
40	1	2	Uchinchi sinfda yil mavzusi nima?	musiqada shakl va mazumun	*Musiqa, ifoda vositalari	Xalq musiqa ijodi	Musiqali uyinlar
41	2	2	Uchinchi sinfda qanday qo'shiqlar o'rgatiladi?	*Ikki ovozli qo'shiqlar	Vatan xaqidagi qo'shiqlar	Uch ovozli qo'shiqlar	Har xil janrdagi qo'shiqlar
42	2	3	Quyidagilardan qaysi biri san'at turi janr deb ataladi?	*raqs	o'lchov	bastakor	dirijor
43	3	2	«Yaxshi bola» qo'shig'ini qaysi kompozitor yozgan?	*N.Norxo'jaev	Sh.Yormatov	A.Mansurov	F.Nazarov
44	1	3	Beshinchi sinfda yil mavzusi qanday nomlanadi?	*Kompozitorlik musiqa janri	Opera san'ati, o'zbek musiqasini opera janri	Musiqaning tuzilishi	Musiqada shakl va mazmun
45	3	2	Beshinchi sinf o'quvchilarini ovoz diapazoni qanday?	*do(1)-fa(2)	si(m) - re(2)	do (1)- mi(2)	si(m) - do (2)

46	3	2	«Xayvonlar sultoni» operasini qaysi kompozitor yozgan?	*Avaz Mansurov	Nadim Norxodjaev	Farxod Alimov	Xabibullo Raximov
47	3	3	Mumtoz musiqa qanday ma'noni anglatadi?	*Namunaviy chuqur mazmunga ega yetuk asar	Badiiy tomondan yetuk asar	SHo'x quvnoq musiqani	Ko'p ovozli asarni
48	2	2	«CHamandagi gullarmiz» qo'shig'ini kim yozgan?	Nadim Norxodjayev	Po'lat Mo'min	*Avaz Mansurov	Xabibullo Raximov
49	3	1	Beshinchi sinfda yil mavzusi «Kompozitorlik musiqa janri» chorak mavzularining ketma-ketligi qanday?	*o'zbek xalq cholg'u orkestiri, vokal simfonek janri, opera san'ati, balet sahnaviy asarlar, opera san'ati.	balet va raqs san'ati, musiqada vokal simfonik janrlari, saxnaviy asarlar, opera san'ati	o'zbek xalq musiqa ijodi, xor san'ati simfonik orkestr, balet va raqs san'ati	saxnaviy asarlar, balet va raqs san'ati, opera san'ati, vokal simfonik janrlari
50	3	1	Oltinchi sinfda musiqa o'qitishning ish mazmuni nimadan iborat?	*dars mazmunida o'zbek xalq musiqa janrlari, mumtoz asarlar, zamonaviy yevropa musiqalar bilan tanishtirish, ikki ovozli qo'shiqlar o'rgatish	doimiy ravishda o'quvchilarni musiqiy qobiliyatlarini rivojlantirish, yevropa musiqalari bilan tanishtirish	ikki ovozli qo'shiqlar yaratish, qardosh xalqlari musiqasi bilan tanishtirish	asarni tinglab, mustaqil tahlil qilish, o'quvchilarni e'tiborini jalb etish.
51	2	2	Oltinchi sinfda yil mavzusi «Mumtoz musiqa» ikkinchi chorak mavzusi nima?	*Zamonaviy musiqa va uning asosiy xususiyatlari	Shashmaqom haqida ma'lumot	SHarq mumtoz musiqalari	Evropa mumtoz musiqasi
52	2	3	«Mutatsiya» so'zi ovozni o'zgartirish degan ma'noni anglatadi 7-sinfda ovoz o'zgargan o'quvchilar bilan qanday ish olib boriladi?	*Qo'shiqdagi ovozlar trasnportirovka qilinib moslashtiriladi, yakka tartibda diffiritsional guruxlarga bo'linida	Ularning organizmida xorg'inlik holati paydo bo'ladi, shuning uchun ular bilan suxbatlar o'tkazilida.	O'quvchilarni ota-onalari bilan farzandlari haqida suxbatlar o'tkaziladi va maslaxatlar beriladi	musiqa darsida ularga ahamiyat beriladi, vaqtincha, qo'shiq kuylashga ruxsat berilmaydi

53	3	3	«Mutatsiya» davri o‘quvchilarda necha yoshda boshlanadi va qaysi davrgacha davom etadi?	*13-16	7-10	10-13	17-21
54	2	2	Ettinchi sinfda musiqa o‘qitishning mazmuni nimalardan iborat?	*Musiqa o‘qitish jarayoni yakunlanadi, musiqa o‘qitish murakkablashadi, ovozlarni shakllanishi notekis bo‘ladi, tinglagan, kuylagan asarlar bo‘yicha ko‘rgazmali qurollar tayyorlanadi	Mutatsiya davrida boshlanadi, ko‘proq musiqa tinglash, musiqa savodiga ahamiyat beriladi	ikki ovozii qo‘shiqlar o‘rgatiladi, musiqa tinglaganda, ham mazmunan jiddiyroq yirik asar tinglanadi	Mutatsiya boshlanadi, vokal-xor ishlariga e’tibor kamaytirilib, ko‘proq musiqa tinglash o‘tiladi
55	3	2	Ettinchi sinfda uchinchi chorak mavzusi nima?	*maqom va shashmaqom	Samarqand-Buxoro musiqa uslublari	Toshkent Farg‘ona musiqa uslublari	Surxondaryo va Qashqadaryo musiqa uslublari
56	3	3	Sinfdan tashqari to‘garak ishlariga o‘quvchilar qanday jalb qilinadi?	*Musiqiy o‘quvi ovozi, odobi o‘qishiga qarab	Xulqi, kiyinishi yoshiga qarab	Jinsi, ya’ni o‘g‘il va qiz bolalar alohida	O‘quvchilarni qiziqishiga qarab tanlanadi
57	3	1	Sinfdan tashqari ommaviy ishlarga o‘quvchilar qanday jalb etiladi?	*yalli tarzda o‘quvchilarni yoshi qiziqishiga qarab tanlanadi	Sinfi yoshi, musiqiy qobiliyatiga qarab tanlanadi	o‘quvchilarni yoshiga qarab qiziqishig odobiga qarab tanlanadi	musiqiy o‘quvi odobiga qarab tanlanadi
58	3	1	Sinfdan tashqari musiqiy to‘garakni muvaffaqiyati nimada?	*Maktab saxnasida	qo‘shiqni chiroyli kuylashda	ijrochilik maxoratida	o‘quvchilaning ahilligida
59	2	2	Sinfdan tashqari musiqa taribiyasining qanday shakllari bor?	to‘garak va ommaviy shakllari	to‘garak va raqs ansambl shakllari	*Ommaviy va maktabdan tashqari shakllari	xor va vokal ansambl shakli
60	1	3	Sinfdan tashqari ommaviy ishlar qanday rejalashtiriladi?	*Maktab ma’naviy ishlar bo‘yicha rahbari bilan bamaslahat	bayramlar, tadbirlarga qarab va mustaqil tarzda	O‘quvchilarning yoshi, qiziqishiga qarab, dastur tuzilar	O‘quvchilarni yoshi, sinfi ovoz diapazoniga qarab
61	1	3	To‘g‘arak ishlarining ish rejasi qanday tuziladi?	*Musiqa o‘qituvchisi o‘z imkoniyatlariga qarab, mustaqil tarzda tuzadi	O‘quvchilarni qiziqishiga qarab tuziladi	maktabda o‘tkaziladigan tadbirga qarab	maktab raxbari bilan bamaslaxat

62	1	3	O'zbekistonda qachon birinchi o'qituvchilar Konferentsiyasi o'tkazildi?	*1941 yil 7 yanvar	1948 yil 17 oktyabr	1945 yil 25 mayda	1947 yil 7 yanvarda
63	1	3	«Kadrlar tayyorlash milliy dasturi» qachon qabul qilingan?	*1997 yil 29 avgust IX sessiyada	1998 yil 28 avgust X sessiyada	1999 yil 10 sentyabr XI sessiyada	1999 yil 27 avgust X sessiyasida
64	1	1	1920-90 yillarda musiqa ta'limi rivojlanishiga hissa qo'shgan olimlarning nomlarini ko'rsating?	*Avloniy, X.Niyoziy, A.SHokuriy	A.Qodiriy, M.Farobiy, Jomiy	A.Avloniy, Muqimiy, Xamza	Al-fargoniy, Al Beruniy, Ibn Sino
65	1	1	Taniqli tojik olimi, musiqachisi faylasufi A.Jomiy «Risolai dar ilmi musiqa» nomli: kitobida nima xaqida yozilgan?	*Kompozitsiya, lad, ritm, nisbatlari	maqom musiqa	mumtoz musiqa	sharq va g'arb-musiqasi
66	1	2	Darsni musiqiy umumlashtirish metodi nimani anglatadi ?	*Konkret masalani vujudga keltiradi, o'qituvchi va o'quvchi hamkorligida masalani yechadi	o'quvchilarni yangi materiallar o'zlashtirishdan oldin olingan bilimlarga tayanadi	yangi materialni o'zlashtirishdan oldin olgan bilimlarni sinab ko'rish	asosan boshlang'ich sinflarda qo'llaniladi
67	1	3	Bolalar cholg'u asboblarida kuylar ijro etish tizimigakim asos solgan?	*K.Gofman	Z.Koday	D.B.Kabalevskiy	D.Omonullaev
68	2	2	Xorijiy mamlakatlarda musiqa fani «Intogratsiya» ya'ni ustidan bir-biri bilan bog'langan shaklda o'tiladi, bunga qanday fanlar bog'langan?	*musiqa, tasviriy san'at, mehnat	tarix adabiyot musiqa	musiqa, chet tili, tarix	musiqa, tasviriy san'at, jismoniy tarbiya

69	3	1	"Sudzuki" tizimini o'ziga xos xususiyati nimadan iborat?	*Har bir fan musiqa sadolari ostida o'qitiladi	musiqaga katta e'tibor beriladi	elektron cholg'u asboblari yordamida	qobiliyatli o'quvchilarga alohida e'tibor beriladi
70	3	2	Musiqa madaniyati darslari o'quv yili davomida har chorakda necha soatdan o'tiladi?	1ch-9soat, 2ch-7soat, 3ch-10 soat, 4ch-8soat	*1ch-8soat, 2ch-7soat, 3ch-10 soat, 4ch-9soat	o'quvchilarni sinfi ovoz diapazoni qiziqishiga qarab	1ch-7 soat, 2ch-9soat, Zch-10soat, 4ch-8soat
71	2	3	"O'zbekiston Respublikasi Davlat madhiyasi" qachon yozilgan?	*1992 yil 10 dekabr	1992 yil 2 iyul	1991 yil 18 noyabr	1992 yil 2mart
72	2	2	AQSH da musiqa ta'limi qanday olib boriladi?	*Har bir shtat maktablarda musiqiy to'garaklar (xor, orkestr, raqs, via) mavjud	O'quvchilar bilimi o'zlashtirish hisobga olinmaydi	Har bir shtatda shaxsiy diniy dunyoviy davlat maktablari mavjud	Boshlangich sinflarda musiqa darslari (integratsiya) fani sifatida olib boriladi
74	1	3	Yaponiyada musiqa ta'limi qanday tizim bo'yicha olib boriladi?	*Yaponiyada ham yagona o'quv dasturi va o'quv rejasiga amal qilinmaydi. Suzduki tizimi asosida	Musiqa darslari bolalar bog'chasidan boshlab olib boriladi	Estetik tarbiya integratsiya qilingan fan bo'lib unga musiqa, tasviriy san'at va mehnat uzviy birlashgan	Yaponiyada «Suzduki» tizimi mashhurdir
75	3	2	«SHashmaqom» musiqasi qanday ma'noni anglatadi?	*Og'zaki an'anadagi kasbiy musiqaning chuqqisidir, o'zbek-tojik xalqlarining ijodiy mahsulidir	Xush ohang chuqur mazmunga ega bulgan sharq durdonalari degan ma'noni anglatadi	Tarixiy ahamiyatga ega bo'lga yirik asar shaklidir	tarixiy ahamiyatga ega bo'lgan musiqa chuqur ma'noni anglatadi
76	3	3	Musiqa tinglash faoliyati necha bosqichda amalga oshiriladi?	*Asarni-tinglashdan oldin o'quvchilar diqqatini jamlash, o'qituvchining kirish so'zi, jonli ijrosi, tahlili, umumiy ta'surotlar yuzasidan yakuniy suhbati	Ijro sur'ati ko'rgazmali qurollar, bolalar cholg'u asboblaridan foydalaning	O'quvchilarni musiqali mexr bilan tinglashga uni idrok etishga qiziqish uyg'otadi	musiqa tinglab, o'quvchilar bilan suxbat o'tkazish
77	3	2	SHashmaqom musiqasi qanday ma'noni anglatadi?	*Og'zaki an'anadagi kasbiy musiqa cho'qqisidir, o'zbek-tojik xalqlarining ijodiy mahsulidir	CHuqur mazmunga ega bo'lgan sharq durdonalari degan ma'noni anglatadi	tarixiy ahamiyatga ega bo'lgan, durdona asar	tarixiy ahamiyatga ega bo'lgan chuqur ma'noni anglatadi

78	3	3	«SHashmaqom» ustida ilmiy tadqiqot ishlarini olib borgan olimning ismi sharifini ayting?	*Yunus Rajabiy	Dolma Xalim Ibodov	SHoraxim SHoumarov	Matniyoz Xarratov
79	3	2	Terma qo'shiqlar deganda nimani tushunasiz?	*Diapazon jixatdan uncha katta bo'lmagan, axloq-odob, pand nasixat xaqidagi milliy shakldagi ommaviy qo'shiq	Xalq qo'shiqlaridan tanlab olingan, namunalarni, o'zbek xalq cholg'u asboblarida ijro etilishi	Barmoq vazndagi she'rlarida qo'llaniladigan bolalar uchun tanlangan asar	O'zbek xalq cholgu asboblari jo'rligida kuylanadigan xazil mutoiba harkterdagi asar
80	3	3	Dostonchilik va baxshchilik san'ati qaysi xududda rivojlangan?	*Surxandaryo, Qashqadaryo	Samarqand, Buxoro	Andijon, Namangan	Xorazm
81	3	2	«Mavrigi» janrida erkaklar qo'shiqlar kuylaydilar. Bu janr qaysi maxalliy uslubda keng tarqalgan?	*Samarqand, Buxoro	Toshkent, Farg'ona	Andijon, Namangan	Surxandaryo, Qashqadaryo
82	3	3	Yallachilik san'ati qaysi maxalliy uslubda keng tarqalgan?	*Toshkent, Farg'ona	Andijon, Namangan	Surxandaryo, Qashqadaryo	Xorazm
83	1	3	«SHashmaqom» tojik tilidan tarjima qilingan bo'lib olti maqom ma'nosini anglatadi. Har bir maqom yana qanday bo'limlardan iborat?	*mushkilot nasri	Xona bozguy	Rost nasr	navo iroq
84	1	2	O'zbek musiqasida bastakorilk uslublari namoyondalari?	*Jalilov, Yu.Rajabiy, Mirzaev	K.Abdullaev, K.Kenjaev, S.Boboev,	G.Toshmatov, N.Xasanov, K.Kenjaev	F.Nazarov, SH.Yormatov, D.Omonullaeva

85	2	2	O'zbek xalq musiqasi qanday maxalliy uslublarga bo'linadi?	*Toshkent Fargona, Samarqand Buxoro, Surxandaryo-Qashaqadaryo, Xorazm vohasi	Andijon Namangan, Qo'qon Farg'ona, Angren Oxangaron	Buxoro Ho'jand, Samarqand Urgut	Xorazm Qoraqalpoq, Qozoq Qirig'iz
86	1	2	To'garak ishlarining ish rejasi qanday tuziladi?	*o'qituvchining istak xohishiga qarab	direktor, ilmiy mudir, birgalikda maktab sharoiti	tashkil etilgan to'garak ishtirokchilarining yoshi musiqiy qobiliyati ovoz karat dasturi asosida to'garak rahbari tomonidan mustaqil tuzilib, ma'muriyat tomonidan tasdiqlanadi	Ma'naviy va ma'rifiy ishlar bo'yicha direktor o'rinbosari bilan to'garak rahbari birgalikda, o'kuvchilarni yoshiga qarab
87	3	2	Balet san'ati deganda nimani tushunasiz ?	*Musiqa va raks harakatlari orkali vokevlvr, obrazlar yaratish san'atidir.	Raks, imo-ishora, nafis harakatlar uyg'unligida ijro etiladigan asar.	Raks orkali obrazlarni ifoda etish	Simfonik orkestr jurligida ijro etiladigan lirik asar
88	3	2	Opera janri deb nimaga aytiladi?	*Barcha musiqiy janrlarni uz ichiga olgan eng katta saxnaviy asarlar	Libretto asosida yozilgan asarga aytiladi	Eng katta dramma asariga aytiladi	Simfonik arkestr jurligida ijro etilgan asar
89	3	2	Simfonik orkestr deb nimaga aytiladi?	*Turli cholg'u asboblarda ijro etiladigan sozandalar katta jamoasida	Bir necha cholg'u asboblarida birgalikda kuy ijro etilganda	Sozandalar jamoasi	Torli kamonchi asboblarda kuy ijro etilishi
90	3	3	Simfonik orkestr necha turga bulinadi?	*3	4	2	1
91	3	1	Kuyidagi cholg'u asboblardan kaysi yog'och damli asboblarga kiradi?	*Fleyta, gaboy	Klarnet, truba	Tuba, trombon	Fagot, voltorna
92	3	2	"Toxir va Zuxra" musakali drammasini kaysi kompazitor yozgan?	*T. Jalilov	Sh.Ramazonov	M. Leviev	F. Nazarov
93	3	1	Musiqali komediya deb nimaga aytiladi?	*Xajviy mavzudagi musiqiy asar	Simfonik arkestor ijrosidagi asar	Bolalar uchun yozilgan asar	Jiddiy mavzudagi musiqali asar

94	2	2	Birinchi bolalar opera-sining muallifi kim?	*S. Boboev	T. Toshmatov	X. Izomov	M. Ashrafiy
95	1	3	Birinchi bolalar opera-sining nomini toping?	*Yoriltosh	Kizil kalpokcha	Xayvonlar sultoni	Fotima va Zuxra
96	2	3	Birinchi Uzbek "Bu-ron" operasini kim yozgan?	*M.Ashrafiy	M.Burxonov	X. Raximov	R. Abdullaev
97	3	2	"Maysaraning ishi" op-erasini kim yozgan?	*S. Yudakov	Sh.Ramazonov	R.Abdullaev	U. Musaev
98	3	3	Terma kushiklar de-ganda nimani tushina-siz?	*Pand nasixat xakidagi kushiklar	Turli mazmun va janrdagi kushiklar	Bir xil ritm va usuldagi asarlar	Turli mazmundagi lekin bir xil usuldagi asar-lar
99	3	3	Yakka xor va orkestori uchun yozilgan tan-tanavor saxnaviy asar nima deb aytilada?	*Kantata	Opera	Xor	Ariya
100	1	2	Musiqa tili deganda nimani tushunasiz?	*Kuy, ritm, lad, surat, din-amic belgisi	Kuyni inson ruxiyatiga ta'siri	Musiqadan ozuka olish	Musiqa inson ongiga musiqiy tovushlar orkali ta'siri
101	3	3	"Xalfachilik" san'ati qanday maxalliy us-lubga mansub.	*Xorazm	Andijon – Namangan	Qashqadaryo – Surxan-daryo	Toshkent – Farg'ona
102	3	1	Katta ashula kaysi maxalliy uslubda keng tarkalgan?	*Toshkent – Farg'ona	Qashqadaryo – Surx-andaryo	Samarkand – Buxoro	Andijon – Namangan
103	3	2	"Otmagay tong" ari-yasi kaysi musiqali dramaga mansub?	*"Toxir va Zuxra"	"Gulsara"	"Nurxon"	"Ravshan va Zulxumor
104	1	1	"Kubiz" , "G'ajir nay" , "CHankobuz", "Dumbira" kaysi max-alliy uslub sozlariga mansub?	*Surxondaryo-Qashqa-daryo	Xorazm	Samarkand-Buxoro	Toshkent-Fargona
105	3	2	Qashqadaryo–Surx-andaryo voxalarida dostonlar qanday ijro etiladi?	*Bug'ik ovozda, dumbra jurligida	Ochik ovozda tor cholg'u sozida	Barcha kushiklar kabi oddiy	Vokealarni xikoya kilib berib

105	3	3	Qashqadaryo–Surxandaryo qanday dostonchilik maktabi mavjud?	*SHerobod va SHaxrisabz	Termiz va Zarafshon	Termiz va SHaxrisabz	SHerobod va Karshi
106	1	3	Nafas necha turga bulinadi?	*Fiziologik va sun'iy nafas.	Kukrak, diafragma, korin	Kiska nafas va zanjirband nafas	Kushikka moslab, jumlani oxirigacha yetkazilgan nafas.
107	3	3	Ansanbl suzi "birgalikda" degan ma'noni bildiradi. Musiqa darsida ansanbl necha turga bulinadi?	*Umumiy va xususiy ansabl	Dutorchilar, doirachilar, changchilar ansanbili	Fol'klor, vokal ansanbli, yakkaxon	Doirachilar ansambli, rubobchilar ansambli
108	1	2	"Karsak" janri – bu uyin aytimning biri bulib turli xil tomosha va davralarda kupchilik tomonidan ijro etiladi. Bu janr kaysi maxalliy uslubga mansub?	*Buxoro-Samarkand	Xorazm	Andijon-Namangan	Qashqadaryo-Surxondaryo
109	1	3	Samarkand-Buxoro maxalliy uslubda qanday "dostonchilik" maktablari mavjud?	*Bulung'ur va Kurg'on	Nurota va Kurg'on	Narpay va Kurg'on	Bulung'ur va Nurota
110	2	2	"Maqom" asli arabcha suz bulib urin joy ma'nosini anglatadi. Shashmaqomda har bir Maqomning ketma-ketligini aniklang	*Buzruk, Rost, Navo, Dugox, Segox, Irok	Navo, Dugox, Segox, Buzruk, Irok, Rost	Rost, Segox, Dugox, Irok, Navo, Buzruk	Rost, Dugox, Segox, Irok, Navo, Buzruk
111	3	2	Xorazmda maqomlarni ashula va cholg'u yuli qanday nomlanadi?	*"Aytim yuli" va "CHertim yuli	Torje va Peshrav	Muhammas va Sakl	Sakl va Ufor

112	3	2	“Garmon”, “Bulamon”, “Tor”, kabi cholg‘u sozlari kaysi maxalliy uslubga mansub?	*Xorazm	Samarkand-Buxoro	Andijon–Namangan	Qashqadaryo-Surxandaryo
113	2	2	Toshkent – Farg‘ona maxalliy uslubiga uziga xos qanday sozlar mansub?	*Tanbur, konun, sato.	Dumbira chang, nay	Dutor, kayrok tosh, doira	G‘ijjak, tanbur, karnay
114	1	1	Bukompozitorlardan kaysi biri bolalar uchun “Maktabjon –oftobjon” vokal – cimfonik syuitasini yozgan. ?	*G‘.Kodirov	K.Kenjaev	M.Ashrafiy	F. Nazarov
115	2	3	2 sinfda "Yakkaxonlik va jurnavozlik” mavzusi kaysi chorakda utiladi	*1 chorakda	2 chorakda	3chorakda	4 chorakda
116	3	1	“Ta’lim tug‘risida” gi Konunining maksadi qanday?	*Fukarolarga ta’lim berish, har kimni bilim olishdan iborat Konstitutsiyaviy xukukini ta’minlash	Yosh avlodni ilmiy va dunyoviy bilimlar bilan ta’minlash	Nazariy bilimlarni amaliy bilimlar bilan bog‘lash	Ta’limning uzviyligini ta’minlash
117	3	1	Innovatsion texnologiya deganda “innovatsiya” suzi qanday ma’noni anglatadi ?	*Yangilik kiritish	Akliy xujum	Uzgalar fikriga hurmat	Fikrlash
118	2	2	“Interaktiv metod” deganda nimani tushunasiz ?	*Jamoa bulib fikrlash	Muomalalik	Faollik	Ishga ijodiy yondoshish
119	3	3	Oltinchi sinfda yil mavzusi qanday nomlanadi?	*Mumtoz musiqa	Kompozitorlik musiqasi	Musiqa ifoda vositalari	Xor va orkestr
120	3	3	“Dilorom” operasini kim yozgan?	*Muxtor Ashrafiy	Solomon Yudakov	Farxod Alimov	Muxtor Ashrafiy

121	3	1	Nadim Norxujaevning bolalar uchun yaratgan birinchi kushigini nomi nima deb ataladi?	*“Xakkalar”	“Chamandagi gullarm-iz”	“Yaxshi bola”	”Gul terdi gullar”
122	3	1	Bolalar xor jamoasini rivojlanishiga hissa kushgan kompozitorn-ing nomini aniklang ?	*Shermat Yermatov	Aliftina Vasileva	Kodir Mirzaev	Botir Umidjonov
123	1	3	“Uykudagi malika”baletini kaysi kompozitor yaratgan ?	*P.Chaykovskiy	S.Shostakovich	Rimskiy-Korsakov	A. Borodin
124	1	3	“Kadrlar tayerlash milliy dasturini “ II boskichi qanday nom-lanadi?	*Sifat	Masofada ukitish	Ukituvchilarni malakasini oshirish va kayta tayerlash	Yangi talimni islox kilish
125	1	1	Umumiy urta talimn-ing davlat talim stan-dartlari va musiqa fanidan dasturi kachon yaratilgan?	*1999-yil	1998-yil	2000-yil	2001-yil
126	1	2	Bolalar xorida ovozlar qanday nomlanadi?	*Diskant ,alt	Tenor,bas	Metstso soprano, alt	Soprano ,alt
127	3	1	V.Motsart o‘zining bi-rinchi operasini necha yoshida yaratgan?	*12-yoshdan	7-yoshdan	9-yoshdan	20-yoshdan
128	2	2	Yalla guruhi nechanchi yil tashkil topgan?	*1971 yil	1969 yil	1973 yil	1975 yil
129	3	3	O‘zbek xalq cholg‘ulari necha gu-ruhga bo‘linadi?	*3 guruh	5 guruh	7 guruh	6 guruh
130	3	2	Sol major tonalligida necha alteratsiya belgi-lari bor?	*1	2	3	5

Tuzuvchi: dotsent G.M.Sharipova

ADABIYOTLAR:

1. I.A.Karimov. «Barkamol avlod orzusi». – T. "O'zbekiston" nashriyoti, 1998 yil
2. I.A.Karimov «O'zbekiston XXI asr bo'sag'asida». – T.: "O'zbekiston" nashriyoti, 1997 y.
3. I.A.Karimov «Yuksak ma'naviyat yengilmas kuch». – T.: «Ma'naviyat» nashriyoti.
4. L.Fitrat. «O'zbek klassik musiqasi va uning tarixi». – T.: «Fan» nashriyoti, 1993 y.
5. O'.Hasanboyeva, J.Hasanboyev va boshqalar «Pedagogika tarixi». – T.: «O'qituvchi» nashriyot, 2004 y.
6. K.Hoshimov, S.Nishonova va boshqalar «Pedagogika tarixi». – T.: «O'qituvchi» nashriyoti, 1996 y.
7. M.O.Inomova. «Pedagogika ma'ruzalar matni». – T.: «TDPU» nashriyoti, 2000.
8. O.SHayxova. «Inson va uning ma'naviy dunyosi». – T.: «O'qituvchi» nashriyot, 1993 y.
9. J.Yo'ldoshev «Malaka oshrishning nazariy va metozalagik asoslari» (Yoxud o'qituvchi bo'lish osonmi?). – T.: «O'qituvchi» nashriyoti, 1988 y.
10. H.Nurmatov, N.Yo'ldosheva «O'zbek xalq musiqasi ijadiyoti» o'quv qo'llanma. – T.: «G'ofur G'ulom» nashriyoti, 2007 y.
11. M.Ismoilova «Xalq qo'shiqlari vositasida o'quvchilarning ma'naviy-axloqiy fazilatlarini shakllantirish» o'quv qo'ilanma. – T.: «Istiqlol» nashriyoti, 2000 y.
12. H.Nurmatov, O.Ibrohimov «Musiqa» o'quv qo'llanma. – T.: «O'qituvchi» nashriyoti, 1997 y.
13. To'qqiz yillik majburiy ta'lim muassasalarida musiqa madaniyati fani dasturi. – T.: RTM nashriyoti, 2012 y.
14. H.Nurmatov va N.Norxujaev 1 – sinf uchun «Musiqa alifbosi» darsligi. – T.: «G'ofur G'ulom» nashriyoti, 1998 yil.
15. O.Fayzievva boshqalar.«O'zbekistan maktablarida musiqiy nafosat tarbiyasini tashkil etish buyicha metodik qo'llanma». – T.: «Navoiy azot» nashriyoti, 1992 y.
16. G.M.Sharipova. «Boshlang'ich sinflarda musiqa o'qitish uchun metodik qo'llanma». – T.: RTM nashriyoti, 2001 yil.
17. P.Qodirov. «Boshlang'ich maktabda ko'p ovozda kuylash». – T.: «O'qituvchi» nashriyoti, 1997 y.
18. X. Boymirzayev va boshqalar. «Musiqa o'rganish metodikasi». – T.: «O'qituvchi» nashriyoti, 1995 yil.
19. G. Sharipova «Musiqa va uni o'qitish metodikasi». – T. «Turon-Iqbol» nashriyoti, 2011 y.
20. G. Sharipova «Musiqa metodikasi». – T.: «O'zbekiston faylasuflar» nashriyoti, 2012 y

MUNDARIJA

Kirish......3
Musiqa o'qitish metodikasi va maktab
repertuari kursining asosiy maqsad va vazifalari......4
Shaxs kamolotini rivojlantirishda musiqa tarbiyachisining roli......6
"Ta'lim to'g'risidagi qonun, kadrlar tayyorlash milliy dasturi"
va musiqiy ta'lim tizimida uzluksizlik va uzviylikni ahamiyati......8
Musiqa darsining umumdidaktik printsiplari......12
Musiqa madaniti darslarining xususiyati va strukturasi......14
Musiqa o'qitish metodikasining maqsad va vazifalari......18
Vokal xor malakalari va ularning ahamiyati......22
Umumita'lim maktablarida musiqa darslarini rejalashtirish......24
Musiqa o'qitishning metodologik asoslari......26
Birinchi sinfda musiqa o'qitishning mazmuninya va metodikasi......28
Ikkinchi sinfda musiqa o'qitishning mazmuni va metodikasi......36
Uchinchi sinfda musiqa o'qitishning mazmuni va metodikasi......42
To'rtinchi sinfda musiqa o'qitishning mazmuni va metodikasi......48
Beshinchi sinfda musiqa o'qitishning mazmuni va metodikasi......56
Oltinchi sinfda musiqa o'qitishning mazmuni va metodikasi......63
Yettinchi sinfda musiqa o'qitishning mazmuni va metodikasi......70
Sinfdan va maktabdan tashqari musiqa tarbiyasi tizimi......78
Pedagogik kollejlarda musiqa fanini o'qitishning
mazmuni va metodikasi......83
1920 – 90 yillarda musiqa o'qitish metodikasining qisqacha tarixi......84
Xorijiy mamlakaalarda musiqa tarbiyasi tizimi......87
O'zbekistonning umumta'lim maktablarida musiqa ta'limi
va tarbiyasining rivojlanishi......88
Musiqa o'qitish metodikasi va maktab nazariyasi
fanidan test savollari......91
Adabiyotlar......107

Муҳаррир *Т. Смирнова*
Саҳифаловчи *А. Мухаммадиев*

Босишга 09.06.2014 да рухсат этилди. Бичими $60 \times 84^1/_8$.
«Times» гарнитураси. Офсет усулида босилди.
Ҳажми 12,88 босма табоқ. 20 нашр табоқ. Адади 100 нусха.
Низомий номидаги ТДПУ Ризографида нашр қилинди.